

Overzicht andere uitgegeven boeken.

De **Serie wetsgeschiedenis**, geschreven door H.J. Smidt:

1. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), (ISBN 9789463426718)
2. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), (ISBN 9789463426749)
3. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), (ISBN 9789463426756)
4. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), (ISBN 9789463426763)
5. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1886-1901), (ISBN 9789463426770)

De **Serie wetsgeschiedenis**, geschreven door M.H.G. Scharenborg:

1. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), (ISBN 9789462546677)
2. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), (ISBN 9789462546684)
3. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), (ISBN 9789462546691)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie fraude en integriteit**:

- Onderzoeken van fraude (ISBN 9789463185141)
- Voorkomen van fraude (ISBN 9789463185172)
- Fraude door ambtenaren (ISBN 9789463185271)
- Fraude door werknemers (ISBN 9789463185240)
- Fraude en accountant (ISBN 9789463185325)
- Uitkeringsfraude (ISBN 9789463185011)
- Fraude in het strafrecht (ISBN 9789463185301)
- Faillissementsfraude (ISBN 9789463185073)
- Witwassen (ISBN 9789463428859)
- Afpakken & ontnemen (ISBN 9789463427043)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie tuchtrecht**:

- Tuchtrecht voor accountants (ISBN 9789463185905)
- Tuchtrecht voor advocaten (ISBN 9789463185943)
- Tuchtrecht voor gerechtsdeurwaarders (ISBN 9789463185929)
- Tuchtrecht voor notarissen (ISBN 9789463185882)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie strafrecht**:

- Verkeersmisdrijven (ISBN 9789462546707)

Voor meer informatie wordt verwezen naar de website www.fraudeknooppunt.nl.

Copyright

M. Scharenborg

ISBN:

© 2017 M. Scharenborg

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteur.

Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht (1881-2017), Deel I

Martin Scharenborg

Voorwoord

Deze serie van de wetsgeschiedenis van het wetboek van strafrecht gaat verder daar waar de serie van mr. Smidt is geëindigd, zo'n 130 jaar geleden. Toen werd de *Code Pénal* vervangen door het (huidige) wetboek van strafrecht. De invoering ging gepaard met aanzienlijke wijzigingen in het strafrecht, hetgeen uitgebreid gedocumenteerd is in de vijf delen van de Geschiedenis van het wetboek van strafrecht van mr. Smidt, de voormalig minister van justitie.

In de nieuwe delen van de Wetsgeschiedenis van het wetboek van strafrecht is de serie van mr. Smidt als uitgangspunt genomen. De basis vormt de invoering van het wetboek in 1886, waarna de oude wettekst wordt afgezet tegen de huidige wettekst. De verschillen worden in een overzicht uiteengezet, om vervolgens de belangrijkste wijzigingen en bestanddelen nader toe te lichten.

Dit betekent dat in tegenstelling tot andere werken, zoals die van Simons, Noyon of Tekst&Commentaar niet de jurisprudentie behandeld wordt, noch een zienswijze van de schrijver wordt opgenomen. Enige uitzondering hierop vormt een verwijzing door minister of parlementsleden naar voormelde. Indien relevant wordt dat wel opgenomen.

Deze serie richt zich op de wetsgeschiedenis. Wat heeft de wetgever bedoeld met het artikel? Dit is van belang voor de wethistorische uitleg van een artikel. Immers waar "de taak des wetgevers ophoudt, vangt die der rechtspraak aan."¹

De rechter legt de wet uit, maar zoals de minister van justitie Modderman het verwoordde: "Het komt mij voor dat, wanneer de uitlegger, de regter, de vraag te beantwoorden heeft of zeker feit al of niet valt onder de omschrijving van zeker artikel, hij niet alleen met de woorden, maar ook met den geest der wet en de historie van het misdrijf zal te rade gaan. Ik bedoel hiermede natuurlijk niet dat de regter een streepje verder zou mogen gaan dan de wet medebrengt; van het *nullum delictum sine lege* wordt nooit afgeweken. Maar behoudens deze beperking, gelden toch ook voor den strafregter alle regelen van uitlegging die op elk ander regtsgebied worden gevolgd."²

Het gaat dus niet louter om de wetstekst maar ook de geest van de wet: "Eene goede methode van wetsinterpretatie immers eischt - ook op het gebied van het strafrecht - dat men niet blijve hangen aan de letter alleen."³

Hiermee is de ratio van de serie gegeven: de wetsgeschiedenis is van eminent belang bij het toepassen van het strafrecht. Het is niet allesbepalend, maar het is wel een wezenlijk onderdeel van het strafrecht. Deze serie dient de wetsgeschiedenis toegankelijker te maken. Daarom zijn duizenden voetnoten opgenomen, zodat de lezer direct naar de bron kan gaan.

Martin Scharenborg

¹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina VI.

² Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 93.

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1902-1903, 125, nr. 4 (voorlopig verslag), pag. 10.

Inhoudsopgave

= EERSTE DEEL =

INLEIDING

Voorwoord	5
Woordenlijst	11
Inleidende opmerkingen	15
Geschiedenis van Nederland	16
Het wetboek van strafrecht	21
Het wetgevingsproces	30
Onvolkomenheden?	36

EERSTE BOEK

Titel I. Omvang van de werking van de strafwet	48
Titel II. Straffen	85
Titel IIA. Maatregelen	261
Titel III. Uitsluiting en verhoging van strafbaarheid	389
Titel IIIA. Gronden voor vermindering van straf	415
Titel IV. Poging en voorbereiding	418
Titel V. Deelneming aan strafbare feiten	441
Titel VI. Samenloop van strafbare feiten	465
Titel VII. Indiening en intrekking van de klacht bij misdrijven alleen op klacht vervolgbaar	479
Titel VIIIA. Bijzondere bepalingen voor jeugdige personen	488
Titel VIII. Verval van het recht tot strafvordering en van de straf	525
Titel IX. Betekenis van sommige in het wetboek voorkomende uitdrukkingen	642

OVERZICHT BOEKEN	725
------------------	-----

= TWEEDE DEEL =

INLEIDING

Voorwoord	5
Woordenlijst	11

TWEEDE BOEK. MISDRIJVEN

Titel I. Misdrijven tegen de veiligheid van de staat	15
Titel II. Misdrijven tegen de koninklijke waardigheid	61
Titel III. Misdrijven tegen hoofden van bevriende Staten en andere internationaal beschermde personen	76
Titel IV. Misdrijven betreffende de uitoefening van staatsplichten en staatsrechten	94
Titel V. Misdrijven tegen de openbare orde	115
Titel VI. Tweegevecht	268
Titel VII. Misdrijven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen wordt in gevaar gebracht	274
Titel VIII. Misdrijven tegen het openbaar gezag	341
Titel IX. Meineed	424
Titel X. Valsheid in muntspeciën en munt- en bankbiljetten	430
Titel XI. Valsheid in zegels en merken	449
Titel XII. Valsheid in geschriften, opgave van onware gegevens en schending van de verplichting gegevens te verstrekken	465
Titel XIII. Misdrijven tegen de burgerlijke staat	524
Titel XIV. Misdrijven tegen de zeden	530
OVERZICHT BOEKEN	625

= DERDE DEEL =

INLEIDING

Voorwoord	5
Woordenlijst	11

TWEEDE BOEK. MISDRIJVEN

Titel XV. Verlating van hulpbehoevenden	15
Titel XVI. Belediging	26
Titel XVII. Schending van geheimen	47
Titel XVIII. Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid	68
Titel XIX. Misdrijven tegen het leven gericht	127
Titel XIXA. Afbreking van zwangerschap	154
Titel XX. Mishandeling	161
Titel XXI. Veroorzaken van de dood of van lichamelijk letsel door schuld	174
Titel XXII. Diefstal en stroperij	180
Titel XXIII. Afpersing en afdreiging	195
Titel XXIV. Verduistering	202
Titel XXV. Bedrog	211
Titel XXVI. Benadeling van schuldeisers of rechthebbenden	276
Titel XXVII. Vernieling of beschadiging	317
Titel XXVIII. Ambtsmisdrijven	341
Titel XXIX. Scheepvaart- en luchtvaartmisdrijven	393
Titel XXX. Begunstiging	454
Titel XXXA. Witwassen	467
Titel XXXI (VERVALLEN)	492

DERDE BOEK. OVERTREDINGEN

Titel I. Overtredingen betreffende de algemene veiligheid van personen en goederen	500
Titel II. Overtredingen betreffende de openbare orde	518
Titel III. Overtredingen betreffende het openbaar gezag	593
Titel IV. Overtredingen betreffende de burgerlijke staat	615
Titel V. Overtreding betreffende hulpbehoevenden	620
Titel VI. Overtredingen betreffende de zeden	624
Titel VII. Overtredingen betreffende de veldpolitie	639
Titel VIII. Ambtsovertredingen	645
Titel IX. Scheepvaartovertredingen	654
Algemene slotbepaling	670
OVERZICHT BOEKEN	674

Woordenlijst

<i>affaire d'honneur</i>	:	tweegevecht, duel
<i>animus injuriandi</i>	:	de wil, intentie of geest van een subject om een ander te beledigen met uitdrukkingen of zinsneden die tegen zijn eer in gaan" ⁴
<i>auctor intellectualis</i>	:	intellectuele dader
<i>causa movens</i>	:	beweegredenen
<i>code rural</i>	:	wetboek van den landbouw
<i>computatio civilis</i>	:	het moment dat de handeling is gepleegd
<i>computatio naturalis</i>	:	het moment waarop het misdrijf is gepleegd
<i>concursum creditorum</i>	:	samenloop van schuldeisers. ⁵
<i>concursum</i>	:	samenloop
<i>concursum realis</i>	:	meerdaadse samenloop
<i>concursum idealis</i>	:	eendaadse samenloop
<i>conniventie</i>	:	oogluiking, toegevendheid, samenspanning, de verstandhouding bij misdrijven. ⁶
<i>corpus delicti</i>	:	voorwerp van het misdrijf ⁷
<i>custodia honesta</i>	:	hechtenis
<i>custodia simplex</i>	:	hechtenis
<i>culpa</i>	:	schuld
<i>culpa lata</i>	:	beduidende/aanmerkelijke schuld ⁸
<i>culpa levis</i>	:	lichte schuld
<i>culpa levissima</i>	:	<i>negligence arising from the slightest fault</i> ⁹
<i>delictum</i>	:	strafbaar feit
<i>delictum culposum</i>	:	een daad als misdrijf ¹⁰
<i>delictum sui generis</i>	:	onafhankelijk delict ("enige in zijn soort")
<i>dolus</i>	:	opzet
<i>dolus eventualis</i>	:	voorwaardelijk opzet
<i>dubia</i>	:	twijfels
<i>fait justificatif</i>	:	het rechtvaardigen van feiten ¹¹
<i>hazardspel</i>	:	dobbelspel, kansspel
<i>ipsis verbis</i>	:	woordelijk

⁴ www.guiasjuridicas.es/home/EX0000011568/20080708/Animus-iniuriandi

⁵ www.ensie.nl/johan-noteboom/concursum-creditorum

⁶ mijnwoordenboek.info/conniventie

⁷ [nl.wikipedia.org/wiki/Corpus_delicti_\(voorwerp\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Corpus_delicti_(voorwerp))

⁸ www.rug.nl/research/portal/files/9864330/dejong.pdf

⁹ [/www.merriam-webster.com/dictionary/culpa%20levissima](http://www.merriam-webster.com/dictionary/culpa%20levissima)

¹⁰ www.rug.nl/research/portal/files/33168285/proefschriftvandijk.pdf

¹¹ [fr.jurispedia.org/index.php/Fait_justificatif_en_droit_p%25C3%25A9nal_\(fr\)&prev=search](http://fr.jurispedia.org/index.php/Fait_justificatif_en_droit_p%25C3%25A9nal_(fr)&prev=search)

<i>ius commune</i>	: gemeen recht
kring van vijf	: de Koning(in), diens echtgeno(o)t(e), de vermoedelijke troonopvolger, diens echtgeno(o)t(e) en de Regent.
<i>leges imperfectae</i>	: “wetten die de verboden handeling noch als nietig noch als strafbaar bestempelden” ¹²
<i>locus delicti</i>	: “de plaats waar gehandeld wordt, waar de handeling die tot 't wezen van 't misdrijf behoort, geschiedt.” ¹³
neomalthusianisme	: dit is de ideologie die streeft naar geboortebeperving als middel tot het aanpakken van sociale en economische wantoestanden die volgens de aanhangers van het neomalthusianisme voortspruiten uit overbevolking.
nonbelligerentie	: rechtstoestand waarin een staat verkeert die in een oorlog tussen andere staten een van beide oorlogvoerende partijen openlijk boven de ander bevoordeelt zonder zelf gewapender hand aan de strijd deel te nemen. ¹⁴
<i>publica fides</i>	: “gebondenheid aan de inhoud van de registers van de ware rechthebbende tegenover verkrijgers te goeder trouw.” ¹⁵
<i>praesumptio innocentiae</i>	: dit betreft het uitgangspunt dat iemand onschuldig is tot het tegendeel bewezen is.
<i>probatio diabolica</i>	: “bewijsopdracht die niet of nauwelijks kan worden vervuld, omdat het bewijs niet of slechts zeer moeilijk te leveren is.” ¹⁶
reciprociteit	: wederkerigheid
<i>res nullius</i>	: een roerende zaak dat aan niemand toebehoort. ¹⁷
rijswaarden	: langs de benedenrivieren gelegen buitendijksche grond met griend of rijswaardenhout begroeid ¹⁸
<i>substantief</i>	: zelfstandig naamwoord
<i>suo periculo</i>	: behoudens het oordeel des rechters omtrent de al of niet rechtmatige uitoefening der bediening. ¹⁹
surceance van betaling	: uitstel van betaling
targijn	: dit is een koopman in halvesleet scheepstuig, oud ijzer, gereedschap, oud touwwerk en dergelijke
uittartend	: provocerend, een boze reactie oproepende
zamenrotting	: samenrotting betekent samenscholing, oproer. Zo wordt een militaire oproer een samenrotting genoemd van vijf of meer militairen. ²⁰

¹² Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen, Constant de Koninck, Maklu

¹³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 120.

¹⁴ www.juridischwoordenboek.nl/woordenboeknon.html#16279

¹⁵ www.betekenis-definitie.nl/publica%20fides

¹⁶ www.encyclo.nl/begrip/probatio%20diabolica

¹⁷ [/nl.wikipedia.org/wiki/Res_nullius](http://nl.wikipedia.org/wiki/Res_nullius)

¹⁸ gtb.in.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M060108

¹⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1900-1901, 100, nr. 5 (MvT), pag. 45

²⁰ Herziening van het Militair Strafrecht, C. van der Hoeven, pag. 159

zeitgeist : tijdgeest, de kenmerkende manier van denken en handelen van het merendeel van de bevolking in een bepaalde tijd.²¹

Een enkele vermelding inzake gebruikte afkortingen:

G.O. : gewijzigd ontwerp (1886)
O.R.O. : oorspronkelijk regeringsontwerp (1886)
N.G.O. : nader gewijzigd ontwerp (1886)
C.P. : *Code Pénal*
C.P.B. : *Code Pénal Belga*

Een toelichting inzake gebruikte artikelnummers. In de werken van Schmidt zijn de artikelnummers soms opgenomen tussen haakjes [...]. Dit houdt in dat het artikelnummer dat voor de haakjes staat het artikelnummer uit de ontwerptekst van het wetboek van strafrecht is en het artikelnummer dat tussen de haakjes staat, het uiteindelijk ingevoerde artikelnummer betreft.

²¹ nl.wikipedia.org/wiki/Zeitgeist

Algemeen.

Opgemerkt moet worden dat het doel van het boekwerk niet is sec het weergeven van de parlementaire wetsgeschiedenis. Dan zou het boekwerk vele malen dikker zijn. Het doel is om elk strafartikel uit het wetboek nader te duiden. Waarom is een artikel ingevoerd, waarom is het gewijzigd, hoe kunnen de bestanddelen geduid worden? Kortom, hoe kan een strafbepaling geïnterpreteerd worden zoals de wetgever deze bedoeld heeft.

De informatie waar dit boek op is gebaseerd is afkomstig van het standaardwerk van mr. Smidt, de Staatsbladen en de websites www.statengeneraaldigitaal.nl, www.overheid.nl en www.wetten.nl. Het boek richt zich alleen op wetsgeschiedenis, niet op meningen van rechtsgeleerden. Daarvoor zijn genoeg leerboeken over het strafrecht geschreven. Deze serie volgt de opzet van oud-minister mr. Schmidt: het gaat om de zienswijze van de wetgever, niet om die van rechtsgeleerden. De serie dient de wetshistorische interpretatie.

Nu kan een ieder zelf deze bronnen raadplegen via het internet. Waarom dan dit boek? Omdat niet alleen alle informatie per artikel is gecategoriseerd, maar ook omdat de toelichting op het ene artikel door minister of parlement soms wordt gegeven bij behandeling van een ander artikel. Doordat alle artikelen in de serie zijn beschreven, is deze 'bijvangst' ook meegenomen en verwerkt bij het artikel waar het om gaat. Voor de lezer betekent dit een kernachtig maar zo volledig mogelijk inzicht per artikel. En daar waar toch meer informatie gewenst is, is overzichtelijk in duizenden voetnootverwijzingen de vindplaats vermeld waar meer informatie vergaard kan worden.

Structuur.

Voor wat betreft de structuur het volgende. Er zijn drie delen: algemeen, misdrijven en overtredingen. Deze boeken zijn in titels onderverdeeld. Per titel wordt in het algemene deel een toelichting op de titel zelve gegeven, om vervolgens de daaronder vallende artikelen nader toe te lichten. De toelichting per artikel omvat:

1. een overzicht van de wettekst bij invoer van het artikel (meestal 1886²²) versus de wettekst anno 2017;
2. een integraal overzicht van alle wetswijzigingen in de periode 1886 en 2017;
3. een toelichting op de belangrijkste wetswijzigingen;
4. een toelichting op de (elementaire) bestanddelen van het artikel;
5. daar waar relevant, een uitwerking van artikelen uit andere wetten waarnaar wordt verwezen.

Hiervoor gelden wel enkele beperkingen:

- Daar waar een artikel is vervallen voor 2018 wordt volstaan met de onderdelen 1 en 2. De vervallen bestanddelen worden niet toegelicht daar het artikel niet meer relevant is voor de hedendaagse rechtspraktijk. Omwille van wetshistorie en volledigheid worden de onderdelen 1 en 2 wel uitgewerkt, alsmede wordt in onder deel 3 toegelicht waarom het artikel is ingevoerd en later is vervallen.
- Daar waar een artikel is hergebruikt en niet meer gesteld kan worden dat het artikel bij invoer in 1886 nog lijkt op het artikel dat geldig is in 2017, is ervoor gekozen om in onderdeel 1 die wettekst op te nemen waarvan gesteld kan worden dat dat diende als basis voor de thans geldende wettekst. In onderdeel 2 is voor de volledigheid wel de

²² De strafwet is ondertekend op 3 maart 1881 (Stb. 1881, 35), ondertekend op 15 april 1886 (Stb. 1886, 54) en inwerking getreden. op 1 september 1886.

wetstekst uit 1886 opgenomen. In onderdeel 3 wordt voor wat betreft de oude wetstekst de reden van invoer en verval toegelicht, om vervolgens alleen voor de nieuwe wetstekst de onderdelen 4 en 5 uit te werken.

Voor onderdeel 4 geldt dat de strafwetgever niet elk bestanddeel van elk artikel heeft voorzien van een toelichting. Indien het toelichtend kan werken is gezocht naar andere artikelen waarin hetzelfde bestanddeel voorkomt en wel is toegelicht, zoals soms ook gezocht is naar de taalkundige betekenis van het bestanddeel.

Hiermee moet bij de interpretatie van het bestanddeel zeer terughoudend worden omgegaan, zeker daar waar het een ander rechtsgebied betreft. Elk rechtsgebied heeft immers een eigen inkleuring. Soms is het zelfs niet eens mogelijk om een bestanddeel in artikel a van het wetboek van strafrecht te gebruiken voor de uitleg van artikel d. De wetgever probeert dit laatste overigens wel zo veel mogelijk te voorkomen. Consistentie in uitleg is immers van groot belang.

Geschiedenis van Nederland

Om het huidige Wetboek van Strafrecht te kunnen duiden is inzicht in het ontstaan van ons land nodig. In zeer grote stappen volgt een beschrijving van onze geschiedenis.²³

Het begin.

Op het grondgebied van wat wij thans als Nederland beschouwen woonden Germaanse stammen. De Romeinen probeerden rond de start van onze jaartelling deze gebieden te veroveren, maar stuitten op weerstand van daar wonende Germaanse stammen. Deze stammen werden door de Romein Tacticus (100 na Chr.) *Frissii* (Friezen) genoemd. Deze stammen werden geroemd, wegens hun verzet tegen de overheersing van Rome.

Op den duur kwamen andere stammen naar Nederland, zoals de Bataven, de Saksen, de Franken. Er was lange tijd strijd tussen de stammen, met name tussen de Friezen, die in het noorden en midden van Nederland verbleven, en de Franken, die met name in het zuiden van Nederland verbleven.

Voor wat betreft wetgeving gold in deze periode dat de Romeinse keizer Justianus als wetgever van Europa kan worden geduid. Zijn *Codex Justianus*, een verzameling Romeinse rechtsregels, uit 529 is het voorbeeld van koning Frederik de Grote van Pruisen, van Napoleon, van Bismarck.²⁴

Frankische rijk.

De Franken kregen de overhand in 'Nederland'. Het Frankische rijk zorgde voor structuur. De Frankische vorst Karel de Grote (vanaf 768) vergaarde bijvoorbeeld de rechtsgebruiken van de Germaanse stammen uit zijn rijk en legde deze vast in rechtsboeken. Dit leidde tot een centralisering van wetgeving. Zo legde hij de wetten van de Saksen en Friezen vast, en vulde hij het wetboek van de Franken aan (welke reeds 300 jaar eerder was opgemaakt in de *Lex Salica*). De door hemzelf opgestelde regels (hij zou persoonlijk 1.075 wetten hebben uitgevaardigd) werden vastgelegd in zogeheten *capitularia*.

De rechtsbevoegdheid in het Frankische rijk was verdeeld: de keizer regeerde over zijn onderdanen, met uitzondering van kerkelijke aangelegenheden, dat viel onder het canoniek

²³ 10.000 Jaar geschiedenis der Nederlanden, Klaas Jansma en Meindert Schroor, Rebo productions, 1991

²⁴ Vermogensrechtelijke leerstukken aan de hand van Romeinse teksten, Lokin, Porta, Groningen, 1995, pag. 1.

(kerkelijk) recht. Onder Karel de Grote werd de rechtszitting, het ding (hetgeen de term kort geding verklaard), gestroomlijnd. Het ding werd door de vorst, de graaf, de plaatsvervanger of de schout voorgezeten en de beslissing werd bekrachtigd door een groepje van circa zeven wijze mannen (de *scabini* of schepenen geheten). Voorheen moesten alle vrije mannen van de streek het vonnis bekrachtigen, hetgeen een verre van efficiënte afdoening opleverde.

Bewijsvoering was in deze periode nog niet geheel uitgekristalliseerd. Kwam men niet uit de schuldvraag, dan kon men kiezen voor het tweegevecht ("het recht van de sterkste") of het godsoordeel ("*in god we trust*"), om vast te stellen wie gelijk had. Een voorbeeld van een godsoordeel was iemand met een gloeiende ijzeren staaf branden. Genas hij op tijd, dan was hij onschuldig. Immers, God helpt de onschuldige, zo was de gedachte.

Er waren in deze periode twee vormen van boetes: het weergeld en het vredegeld. Het weergeld was de schadevergoeding voor de benadeelde. Hiermee werd bloedwraak voorkomen. Het vredegeld was een vergoeding voor de overheid (zijnde de koning).

De gewesten.

Na het uiteenvallen het Roomse Rijk onder Karel de Grote begonnen gebieden zelf machtsconcentraties te worden:

- Vlaanderen vormde het grootste deel van het huidige België en liep tot en met Roermond.
- Utrecht stond onder gezag van bisschop Anfried en omvatte grootte delen van het huidige Nederland (van Groningen tot Zuid-Holland), maar niet lang erna weekte Drenthe, Groningen en de ommelanden en Oversticht (Overrijssel) zich los van Utrecht.
- Het graafschap Holland omvatte Holland, Zeeland en West-Friesland (huidige Noord-Holland).²⁵
- Friesland was inmiddels sterk ingeperkt door de opkomst van de andere gebieden.
- Gelre (Gelderland) was een hertogendom (de andere gewesten waren graven) en omvatte van oudsher het land tussen Rijn en Maas (Venlo).
- Brabant was een generalisteitsland en werd gevormd door grond gelegen in zowel de Noordelijke als Zuidelijke Nederlanden .
- De overige gebieden werden gevormd door hertogdommen, graafschappen. Er waren honderden zelfstandige gebiedjes met elk eigen bestuur en rechtspraak. Zij stonden onder bestuur van de keizer, maar hadden grote mate van vrijheid.

De middeleeuwen.

Wat volgde waren eeuwen van watersnood, pest en partijstrijd (1270-1450). Dit veranderde toen het Bourgondische bewind de teugels grepen. Er kwam centraal gezag. Zo riep Filips III van Bourgondië in 1464 de Staten (de 17 Bourgondische landsdelen in de Lage Landen) voor het eerst bijeen.²⁶ Hiermee werd de basis van de huidige Staten-Generaal gelegd.²⁷

De zaken veranderen als Karel de Stoute overlijdt en in 1477 diens dochter Maria van Bourgondië trouwt met keizer Maximiliaan I. De (Nederlandse) afgevaardigden wilden Maria van Bourgondië pas als erfgename erkennen, nadat zij privileges hadden afgedwongen,

²⁵ De naam Holland werd voor het eerst officieel gebruikt bij de komst van Floris II (1091-1121). De eerste Willem die als graaf regeerde over Holland was omstreeks 1200. Willem II zorgde voor de verordering van Zeeland en stichtte 's-Gravenhage. Dit deed hij door zijn hoeve in 'Haga' om te bouwen tot een kasteel van waaruit hij zijn gebieden kon besturen. Hiermee werd Den Haag geboren; zie ook nl.wikipedia.org/wiki/Willem_II_van_Holland.

²⁶ www.staten-generaal.nl/begrip/geschiedenis

²⁷ "De officiële benaming voor het Nederlandse parlement is Staten-Generaal. Sinds de grondwetswijziging van 1815 waarbij een tweekamerstelsel werd ingevoerd, bestaan de Staten-Generaal uit de Eerste Kamer en de Tweede Kamer", bron: www.staten-generaal.nl/begrip/geschiedenis

zoals het recht om als Staten-Generaal te vergaderen waar en wanneer zij dat wilden. Dit staat bekend als het 'Groot Privilege'.

De republiek der zeven verenigde Nederlanden.

Karel V werd in 1543 heerser over de Zeventien Nederlanden, na het bedwingen van het hertogdom Gelre. In 1548 bepaalde Karel V dat de Nederlanden tezamen de Bourgondische *Kreits* (kring) zouden vormen, waardoor zij vrij zouden zijn van keizerlijke rechtspraak en van de financiële verplichtingen jegens het Duitse Rijk.

De zoon van Karel V, Filip II, nam de macht over, maar er ontstond al snel spanning in de Nederlanden. Hoewel de macht lag bij de Staten-Generaal, had Filip II ervoor gezorgd dat dit college niets had in te brengen. Er ontstond een opstand. De dood van Egmond en van Hoorne zorgde voor de benoeming van een nieuwe (opstands)leider, Willem van Oranje, vader des vaderlands. Spanje zond Alva, die in 1567 met 16.000 man de Nederlanden binnen trok. Wat volgde is een bloederige geschiedenis.

Op 26 juli 1581 wordt de Akte van Verlatinghe uitgevaardigd. Doel was de Zeventien Provinciën in zijn geheel af te scheiden van de Spaanse troon, maar het feitelijke gevolg was dat de afscheiding van de noordelijke provinciën van de Spaanse Nederlanden ook de afsplitsing van de Zuidelijke Nederlanden inhield.²⁸ De Republiek der Verenigde Provinciën was geboren.²⁹

In 1648 volgt de Vrede van Munster: er wordt vrede gesloten tussen Spanje en de Republiek der Verenigde Provinciën. De Tachtigjarige Oorlog komt ten einde en de Republiek der zeven verenigde Nederlanden³⁰ wordt als soevereine staat erkend.³¹

De rust was van korte duur. In het binnenland ontstond een stadhouderloos tijdperk waardoor de spanningen tussen de staatsgezinden en de orangisten toenamen. Daarnaast waren er ook nog de Engelse Oorlogen, welke begonnen in 1652.

Daar bleef het niet bij. Het jaar 1672 zal altijd bekend blijven als het Rampjaar, gekenmerkt door het Nederlands gezegde: "Het volk redeloos, de regering radeloos en het land redeloos." Dit was het jaar van de Hollandse Oorlog, de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden werd aangevallen door Engeland, Frankrijk en de bisdommen Münster en Keulen.³²

Bataafse Republiek.

Hoewel de republiek zelfstandig was, gold dat niet voor de Zuidelijke Nederlanden en dat is van belang voor wat gaat komen.

In 1700 stierf Karel II en hij liet de gehele Spaanse monarchie na aan Filips van Anjou (de kleinzoon van Lodewijk XIV). Hierdoor werden de Zuidelijke Nederlanden Frans bezit. De Fransen trokken in 1702 de (voorheen Oostenrijkse) Zuidelijke Nederlanden binnen.

Het duurde tot 1795 voordat Frankrijk de Zeven Verenigde Nederlanden binnenviel. Daarmee kwam op dat moment ook een einde aan de Staten-Generaal als vergadering van de Republiek der zeven Verenigde Provinciën.³³

²⁸ nl.wikipedia.org/wiki/Zuidelijke_Nederlanden

²⁹ Ook wel bekend als de Republiek der zeven verenigde Nederlanden of de Republiek der zeven provinciën.

³⁰ Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijssel en Stad en Lande (Groningen); www.staten-generaal.nl/begrip/geschiedenis

³¹ nl.wikipedia.org/wiki/Vrede_van_Munster

³² nl.wikipedia.org/wiki/Rampjaar_1672

³³ www.staten-generaal.nl/begrip/geschiedenis

Het land werd omgedoopt tot de Bataafse republiek, daarna tot het Koninkrijk Nederland. Het was van 1795 tot 1810 een vazalstaat van Frankrijk. Van 1810 tot 1813 werden de Noordelijke Nederlanden ingelijfd bij het Franse rijk.

Dit is waar de impact voor het Wetboek van Strafrecht van belang is. De Fransen hervormden in rap tempo Nederland. Zo werd het Kadaster opgericht en een bevolkingsregister ingesteld. Voor dit laatste kreeg iedereen een achternaam. Velen dachten dat dit niet stand zou houden en verzonden protestnamen als Naaktgeboren, Vrijman, Zondergeld, God, Stuiver. Anderen kozen namen naar een beroep, zoals Regter, Bakker, Slager, Slachter. Namen die tot de dag van vandaag nog steeds bestaan.

De Fransen voerden ook het wetboek in. In de Staatsregeling van 1798 werd besloten dat een strafwetboek moest worden opgemaakt. Het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland werd in 1809 ingevoerd door Koning Lodewijk Napoleon. Het Crimineel Wetboek wordt gezien als de eerste centrale codificatie van het strafrecht in Nederland.

Het Crimineel Wetboek kende een kort leven omdat ons Koninkrijk werd ingelijfd door het Eerste Franse Keizerrijk. Het werd vervangen in 1811 door de *Code Pénal*, dit was het Franse wetboek dat net in 1810 was ingevoerd.³⁴

Ook reorganiseerde Napoleon de rechterlijke macht: hij zorgde voor invoering van de kantongerechten, de arrondissementsrechtbanken en de gerechtshoven. De term arrondissementsrechtbank en arrondissementsparket bestaan heden ten dage nog steeds. Het vloeit voort uit het Franse begrip arrondissement, waarmee een bestuurlijk gebied wordt bedoeld (vergelijkbaar met onze provincie).

Groot-Nederland.

Doordat Napoleon in 1812 in Rusland een nederlaag had geleden en daarbij 15.000 Nederlanders waren omgekomen kwam de bevolking in verzet. Dit verzet werd pas een opstand toen de Fransen een verplichte dienstplicht wilden invoeren in 1813 en men 40.000 paarden van Nederland wilden. De opstand duurde niet lang, de rol van Napoleon's Frankrijk was ten einde.

Willem I wordt gekroond tot koning van Groot-Nederland, bestaande uit Nederland, België en Luxemburg. Het land werd erkend door de grotere buurlanden omdat na het verslaan van Napoleon in 1815 het gewenst werd geacht een groot bufferland te hebben tussen Engeland, Pruisen (het latere Duitsland en Polen) en Frankrijk.

Ondanks de opstand en het zelfstandig als Koninkrijk verder gaan, is de *Code Pénal*, het Franse wetboek van strafrecht, van toepassing gebleven tot 1886, toen het 'huidige' wetboek werd gevoerd.³⁵

Hoewel dit koninkrijk formeel bestond van 1815 tot 1839, scheidde België zich in 1830 af van Nederland na de septemberrevolutie. Een deel van het Groothertogdom Luxemburg ging verder als zelfstandige staat in een personele unie met Nederland (tot 1890).³⁶

Blijft over het huidige Nederland, het Koninkrijk der Nederlanden.

Een verdieping in de wetsgeschiedenis.

In de memorie van toelichting van het wetboek van strafrecht wordt uitgebreid stilgestaan bij het verleden van het wetboek. Een verdieping.

“Slechts eenmaal en gedurende niet langer dan ongeveer twee jaren mogt Nederland zich verheugen in het bezit van een algemeen Nederlandsch wetboek van strafrecht.

³⁴ nl.wikipedia.org/wiki/Crimineel_Wetboek_voor_het_Koninkrijk_Holland en [.../wiki/Wetboek_van_Strafrecht_\(Nederland\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Wetboek_van_Strafrecht_(Nederland))

³⁵ nl.wikipedia.org/wiki/Crimineel_Wetboek_voor_het_Koninkrijk_Holland en [.../wiki/Wetboek_van_Strafrecht_\(Nederland\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Wetboek_van_Strafrecht_(Nederland))

³⁶ nl.wikipedia.org/wiki/Koninkrijk_der_Nederlanden

Het Crimineel Wetboek voor het koninkrijk Holland bekwam kracht van wet den eersten Februarij 1809 om te blijven gelden tot de invoering van de Fransche wetboeken in de eerste maanden van 1811.

Na het herstel van Nederlands onafhankelijkheid was een der eerste maatregelen van den Souvereinen Vorst, bij besluit van 11 December 1813 (Staatsblad n°. 10), met belangrijke wijzigingen in het strafstelsel van den *Code Pénal*, dezen (...) te handhaven. Art. 100 der grondwet voor de vereenigde Nederlanden van den 29sten Maart 1814 schreef nu voor dat er zou worden ingevoerd - onder meer - »een algemeen wetboek van lijfstraffelijk regt." Dit voorschrift ging in 1815 over in art. 163 van de grondwet des koninkrijks en bleef onveranderd bij hare herziening in 1840 (art. 161), terwijl bij de herziening (art. 146) wel niet meer werd voorgeschreven, dat een algemeen wetboek van lijfstraffelijk regt zou worden ingevoerd, maar gebiedend werd bepaald »er is een algemeen wetboek van strafregt." (...) Genoeg is het, het treurige feit te vermelden, dat de grondwettige belofte van 1814 nog steeds onvervuld is, tot nadeel van het algemeen volksbelang, tot oneer van Nederland. De grondwet vordert eene nationale codificatie, ook van het strafregt. Wat in Nederland als strafregt geldt, voldoet in geen opzigt aan die vordering. Het is noch nationaal, noch eene codificatie. De Fransche Code werd eens bij de inlijving in het Fransche keizerrijk opgedrongen om in de plaats te treden van een voor zijnen tijd uitmuntend wetboek. Geschreven in eene vreemde taal, was bij tevens een uitvloeisel van vreemde denkbeelden, toestanden en instellingen. (..)

De vraag is echter, welken weg men heeft in te slaan bij de zamenstelling van een nieuw wetboek. Zal dit wetboek zijn eene herziening van den *Code Pénal* van 1810 zooals de Belgische Code van 1867? Of zal men zich zoo naauw mogelijk hebben aan te sluiten bij het laatste volledige ontwerp van een Nederlandsch wetboek van strafregt waarvan het eerste boek reeds in 1847 werd aangenomen? (...) Eene revisie van den *Code Pénal* kan niemand wenschen. Wij moeten met het Fransche strafwetboek, in zoover het nog bij ons geldt - en dit is met het algemeene deel voor verreweg het grootste gedeelte het geval niet - voor goed breken. Daarmede is niet gezegd dat niet enkele goede bepalingen en juiste omschrijvingen ook nu nog aan dit wetboek kunnen worden ontleend, maar wel dat men op de grondslagen van dit wetboek nu en in Nederland niet meer kan voortbouwen. (..) De onregtvaardige gelijkstelling van pogingen volbragte daad en van daders en medepligtigen, de sedert lang veroordeelde Fransche leer over herhaling van misdrijf, de onvoldoende voorschriften over de ontoerekenbaarheid en het geheel ontbreken van de noodige bepalingen over de heerschappij van de strafwet, den samenloop en het verval van strafvordering en straf, de ongelijke maat waarmede de Code meet waar hij schier alle misdrijven tegen het staatsorganisme en het staatsgezag niet ongeregtvaardigd zware, de misdrijven tegen bijzondere personen niet zelden met betrekkelijk veel te geringe straffen bedreigt, dit alles en veel meer toont aan dat een nieuw Nederlandsch wetboek meer moet zijn dan eene revisie van den *Code Pénal* op meer of minder ruime schaal.

Meer dan dertig jaren zijn voorbijgegaan sedert het laatste volledige ontwerp aan de Staten-Generaal werd aangeboden en gedeeltelijk door de vaststelling van een - echter niet als wet afgekondigd - eerste boek werd aangenomen. Dit ontwerp heeft vele onmiskenbare verdiensten. In vorm en inhoud onderscheidt het zich in menig opzigt : gunstig van den *Code Pénal*. Het algemeene deel, in het aangenomen eerste boek te zamen gevat, is niet alleen veel vollediger dan de inleidende bepalingen en de twee eerste boeken van het fransche wetboek, maar kan ook, wat innerlijke waarde betreft, veilig den toets doorstaan met andere wetboeken en ontwerpen van dien tijd. (...) Toch kon liet ontwerp van 1847 niet zijn de onmiddellijke bron, de grondslag, het voorbeeld van den wetgevenden arbeid die in 1870 der Vertegenwoordiging wordt aangeboden. (...) Wat in 1847 goed en bruikbaar was kan

thans, zoo wij in Nederland gelijken tred willen bonden met andere beschaafde natiën, niet meer dienen als model. (...) Om deze redenen moet op dit oogenblik de strafwetgever, hoezer zijne taak daardoor ook worde verzwaard, zelfstandig zijnen weg kiezen, het goede overnemende waar hij dit vindt hetzij in het geldende strafregt, hetzij in de vele ontwerpen die elkander van 1814 tot 1859 hebben opgevolgd, zonder een der volledige of onvolledige ontwerpen als model te volgen. Evenmin of veel minder nog kan er spraak van zijn eenig vreemd wetboek als grondslag van het nederlandsche aan te nemen".³⁷

Het wetboek van strafrecht³⁸

De tweedeling versus de driedeling.

Het wetboek is ingedeeld in drie boeken. Het algemene deel wordt gevormd door boek I; het bijzondere deel bevat de misdrijven (boek II) en de overtredingen (boek III). De wetgever heeft in 1886³⁹ besloten tot de tweedeling misdrijven-overtredingen, in plaats van de driedeling misdaden, wanbedrijven en overtredingen. Waarom komen de wanbedrijven niet meer voor in het 'nieuwe' wetboek?

De reden voor de driedeling was een formele: onder het Franse recht gold de jury-rechtspraak (de gezworenen). Zij namen kennis van misdaden; de door de staat aangestelde rechter oordeelde over wanbedrijven. Het onderscheid tussen deze twee vormen van misdrijven was te vinden in de aard van de straf op het misdrijf; was deze ontierend dan betrof het een misdaad, was het niet ontierend dan betrof het een wanbedrijf. Maar de noodzaak dit onderscheid te handhaven was er niet meer, er was niet een kenmerkend verschil tussen misdaad en wanbedrijf in relatie tot bijvoorbeeld de leerstukken van verjaring, deelneming, samenloop, toerekenbaarheid. Daarmee verviel de noodzaak van de driedeling en bleef de tweedeling over.

De grens tussen overtreding en misdrijf.

Is de grens tussen misdrijf en overtreding eenduidig te trekken? Nee, zoals in de memorie van toelichting gesteld wordt, het wetboek bevat geen definities, het wetboek is geen studieboek. Toch zoekt de wetgever in de memorie van toelichting bij de invoering van het wetboek naar een onderscheid: "Nu eens wordt straf bedreigd tegen een feit (handeling of verzuim) dat, ook al kon het toen nog niet door den regter gestraft worden, reeds onregt was vóórdat de wetgever sprak, en waarvan wij het onregtvaardige zouden beseffen ook al had de wetgever niet gesproken. In dit geval is er »misdrijf". Dan weder geldt het een feit dat ook in den hooger en, regtswijsgeerigen zin eerst onregt wordt door de wet; - waarvan ons het onregtvaardige alleen uit de wet bekend kan zijn. In dit geval bestaat eene »overtreding". (...) Het onderscheid tusschen »misdrijf" en »overtreding" ligt in het wezen van het vergrijp zelf en zal altijd en overal bestaan. Verandering van den maatschappelijken toestand moge de reeks »misdrijven" of »overtredingen" doen aangroeijen of verminderen, altijd zullen de strafbare feiten in deze twee soorten te onderscheiden zijn."⁴⁰

Het wordt dan ook wel gesteld dat rechtsdelicten misdrijven zijn en wetsdelicten overtredingen. Maar ook dit standpunt is niet zonder discussie geweest. Sommige kamerleden stelden dat geen verschil in kwalificatie nodig is, alleen verschil in kwantiteit (strafmaat). Zo

³⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1878-1879, 110, nr. 3 (MvT).

³⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 60 e.v.

³⁹ Het ontwerp is goedgekeurd in 1881, maar het wetboek is per 1886 ingevoerd, zodat die datum wordt aangehouden als startmoment van het 'nieuwe' wetboek van strafrecht.

⁴⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 64-65.

zijn er misdrijven die in de publieke opinie eerder als wetsdelicten worden geduid, terwijl er ook overtredingen zijn die eerder als rechtsdelicten worden aangemerkt.

De Commissie van Rapporteurs erkende dat er een (filosofisch) argument kan zijn om het onderscheid tussen wets- of rechtsschennis op te heffen, doch dat er een kenmerkend verschil tussen beiden is dat kwalitatief een verschil in de strafmaat zou rechtvaardigen: bij misdrijven gaat het om opzet of schuld, terwijl bij overtredingen het gaat om afwezigheid van opzet of schuld, het vormt daar een der elementen van het strafbare feit.

De Minister van Justitie steunde het standpunt van de Commissie van Rapporteurs, maar lichtte toe dat het niet noodzakelijk is opzet of schuld bij overtredingen aan te tonen, niet zozeer een criterium is voor onderscheid tussen misdrijven en overtredingen, als wel een reden waarom de tweedeling in de praktijk nodig is.

Bij de behandeling van de invoering van het Wetboek van Strafrecht is het onderscheid tussen wets- en rechtsdelicten bij specifieke bepalingen nog aan de orde gekomen. Zo vond de Raad van State het ophitsen van dieren (artikel 425 Sr) een ongeoorloofde daad die ook zonder wet als zodanig steeds en overal zou worden aangemerkt. "Het zou derhalve wellicht als rechtsschennis beschouwd en als zoodanig onder de misdrijven gerangschikt kunnen worden."⁴¹ Dit advies is niet overgenomen.

Weliswaar bevat het Wetboek van Strafrecht geen definitie van «misdrijf» of «overtreding», de verschillen tussen beide begrippen zijn wel duidelijk:

1. Opzet en schuld zijn geen bestanddeel bij overtredingen.
2. Poging bij overtreding is niet strafbaar.
3. Medeplichtigheid aan overtreding is niet strafbaar.
4. Een klacht is alleen vereist bij sommige misdrijven, het klachtvereiste bestaat niet bij overtredingen.
5. Samenloop geldt alleen voor misdrijven.
6. De verjaringstermijnen verschillen voor misdrijven en overtredingen.
7. Bij overtredingen kan hechtenis worden opgelegd dat wordt ondergaan in een huis van bewaring, terwijl bij misdrijven een gevangenisstraf kan worden opgelegd dat wordt ondergaan in een penitentiaire inrichting.
8. In geval van overtreding kan alleen de eerste categorie van de geldboete worden opgelegd.
9. Overtredingen worden behandeld door de kantonkamer van de rechtbank; misdrijven komen voor de politierechter of meervoudige kamer van de rechtbank.
10. De duur van de hechtenis is ten minste een dag en ten hoogste een jaar (artikel 18 Sr)⁴²; de meeste misdrijven hebben jarenlange gevangenisstraffen als strafmaximum.
11. Het opleggen van een voorwaardelijk deel van de vrijheidsstraf is alleen mogelijk tot vrijheidsstraffen van maximaal vier jaren. Dus elke overtreding mag ook voorwaardelijk afgestraft worden, terwijl voor misdrijven met een straf hoger dan vier jaren, voorwaardelijke afstraffing niet mogelijk is (artikel 14a Sr).

Er zijn meer verschillen, zo was de verbeurdverklaring alleen toepasbaar in geval van misdrijven. Maar dit geldt inmiddels voor alle strafbare feiten.

Een ander verschil was de strafverzwaring voor ambtenaren. Dat gold alleen voor misdrijven, maar ook dat geldt thans voor enig strafbaar feit (artikel 44 Sr).

⁴¹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Derde Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 183-184.

⁴² Met samenloop maximaal één jaar en vier maanden.

Opzet en schuld.

"Bij stelselmatige onthouding van definitiën, zooals van misdrijf, opzet, schuld, daar alleen de rechter tot wetsuitlegging is geroepen, worden eenige in het Wetboek voorkomende uitdrukkingen uitgelegd, deels omdat zij eene technisch-juridische beteekenis hebben, die van de gewone afwijkt, deels omdat in het Wetboek tusschen tweeërlei regtskundige beteekenis eene keus is gedaan (Tit. IX)."⁴³

Er is dus geen definitie van opzet en schuld uitgewerkt in het wetboek. De minister bij invoering van het wetboek: "Ik erken slechts twee soorten van opzet en schuld: onvoorwaardelijk opzet en voorwaardelijk opzet, bewuste schuld en onbewuste schuld. (...)

Onvoorwaardelijk opzet, dikwijls kortweg "opzet" genoemd, is de wil met bewustheid gerigt op een bepaald misdrijf, d. w. z. op alle feitelijke elementen die tot zijn wezen behooren.

Maar behalve dat meest gewone opzet is er nog een ander dat men "voorwaardelijk opzet" zou kunnen noemen; het bestaat wanneer wij niet regtstreeks den wil hadden gerigt op het misdrijf, doch, de mogelijkheid voorziende dat ons handelen of niet handelen (onverschillig of het reeds op zich zelf een ander misdrijf oplevert) zeker gevolg zal hebben of met zekere omstandigheden gepaard zal gaan, toch handelen of niet handelen zonder ons door die voorziene mogelijkheid te laten weérhouden. Dat gevolg of die omstandigheden heeft men dan eventueel in zijn wil opgenomen.

"Zeker gevolg" of "onzekere omstandigheden"; van ieder een voorbeeld ter verduidelijking. Iemand wil een huis in brand steken; zijn oogmerk reikt primitief niet verder dan om het in vlammen te doen opgaan. Intusschen verneemt hij dat zich in dat huis een zieke bevindt in zoodanigen toestand, dat het transport of de schrik waarschijnlijk den dood zal veroorzaken. Voor dat gevolg onverschillig, steekt hij het huis in brand. Als nu de zieke verbrandt of door het transport het leven verliest, dan zou ik voor mij den dader schuldig verklaren niet aan brandstichting, maar aan moord; al heeft hij den dood niet gewenscht, hij heeft hem eventueel gewild.

Een ander, helaas in ons vaderland niet zeldzaam voorbeeld. Stel u iemand voor, die een beroep uitoefent, dat ik het beste aanduid door het niet nader aan te duiden. Er meldt zich aan of hem wordt aangeboden een meisje waarvan hem de leeftijd niet precies bekend is en welks uiterlijk het in het midden laat of de 21 jarige leeftijd reeds al of niet bereikt is. Als nu de "ondernemer" opzettelijk nalaat naar den leeftijd onderzoek te doen, denkende "ik waag het erop", dan noem ik dat "voorwaardelijk opzet." Zeer te regt zegt onze Hooge Raad : Gij, die dergelijk beroep uitoefent, gij moet naar den leeftijd van het meisje onderzoek doen: indien gij dat willens en wetens nalaat, dan hebt gij conditioneel, eventueel, ook uwen wil op het misdrijf gerigt. De Hooge Raad handhaaft dan ook in dergelijk geval de schuldigverklaring aan het opzettelijk debauchereren van minderjarigen.

Over den ligtsten graad van schuld (onbewuste schuld) behoef ik niet uit te weiden. Zonder aan zekere regtsschennis te denken, brengt men haar door zijn onkunde, onnadenkendheid of wanbeleid te weeg.

Maar er is een hoogere graad van schuld denkbaar, die ik (...) "bewuste schuld" zou willen noemen (...). Die bewuste schuld is aanwezig, wanneer op het oogenblik van de daad de mogelijkheid der uitkomst voor den geest zweeft, maar toch zóó dat de dader, ook blijkens de voorzorgsmaatregelen die hij neemt, hoopt en vertrouwt dat het hem door zijne handigheid en bijzondere maatregelen gelukken zal die uitkomst te beletten. Stel bijv. in een feestzaal worden tal van lichten op zoodanige wijze in de onmiddellijke nabijheid van licht ontvlambare stoffen geplaatst, dat onmiddellijk dreigend brandgevaar wordt voorzien wanneer men die lichten ging opsteken. Toch gaat het feest door, terwijl voor alle zekerheid

⁴³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 92.

een brandspuit voor het gebouw geplaatst wordt. Dat die brandspuit daar staat, bewijst aan den eenen kant, dat er minder is dan voorwaardelijk opzet, dat men ook eventueel den brand niet wil. Maar het bewijst tevens dat er méér is dan onbewuste schuld, dat men zich het gevaar bewust was.

Nu spreekt het van zelf, dat feitelijk dikwerf moeilijk zal zijn uit te maken of iets te rangschikken is onder "voorwaardelijk opzet" of onder "bewuste schuld." Het kan in facto eene zeer fijne vraag worden. Maar dat tusschen beide begrippen scherp te onderscheiden is, staat mijns inziens vast."⁴⁴

Hoewel de minister dus vooral denkt aan onvoorwaardelijke opzet en onbewuste schuld, is de realiteit thans een stuk complexer geworden.

Opzet⁴⁵

Opzet is dus niet gedefinieerd in het wetboek. Het komt in meerdere hoedanigheden voor als bestanddeel in een delictomschrijving zoals «opzettelijk» (247x), «oogmerk» (110x), «wetende dat» (27x).

De term 'boos opzet' wordt in de rechtspraktijk nog wel eens gebruikt, terwijl de term niet voorkomt in het wetboek. De oorsprong van 'boos opzet' volgt uit het "ontwerp van eene inleiding van het regt in het algemeen, den 3den October 1804 aan het staatsbewind der bataafsche republiek aangeboden, gelijktijdig met het ontwerp van een lijfstraffelijk Wetboek." Daarin is onder andere opgenomen:

"Art. 75. Opzet is het willen van zijn bedrijf en deszelfs gevolgen.

Art. 77. Opzet is, of deugdelijk, of ondeugdelijk.

Art. 78. Deugdelijk opzet is het willen van zijne daad tot een geoorloofd einde.

Art. 79. Ondeugdelijk opzet is het willen van zijne daad tot een ongeoorloofd einde.

In verband hiermede bepaalden de artt. 3 en 4 hoofdstuk I boek 1 van het ontwerp van een lijfstraffelijk wetboek:

Art. 3. Misdaad wordt begaan door boos opzet, of schuldig pligtsverzuim.

Art. 4. Boos opzet is hier de wil, om te misdoen."⁴⁶

In de jaren erna volgen enkele wijzigingen inzake opzet om uiteindelijk in het ontwerp van 1859 geen algemene bepaling meer te bevatten over opzet, de memorie van toelichting zwijgt er over. Waarom opzet niet meer nader duiden?

"Het booze (slechte, zedelijk kwade) van het opzet is bij de meeste misdrijven (moord, diefstal, verkrachting enz.) in het opzet zelf begrepen. Waar dit niet het geval is, wordt het onderzoek of het opzet boos, zoo als in het algemeen het onderzoek of het opzet meer of minder boos was, uitsluitend van belang voor de waardering van de motieven der daad die echter alleen op de mate van strafbaarheid, niet op de beslissing der vraag of er misdrijf gepleegd is, van invloed mogen zijn. De strafbaarheid der daad afhankelijk te stellen van hare zedelijke waarde of onwaarde volgens des daders opvatting, berust - om met Kemper te spreken - »op eene verwarring van zedekundige en rechtsgeleerde begrippen". De strafwet verliest op die wijze alle objectiviteit, bare toepassing wordt afhankelijk van de min of meer juiste zedelijke en verstandelijke inzichten en waarderingen harer overtreders, en de regter oefent gratie voor regt.

⁴⁴ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, vanaf pag. 88-89.

⁴⁵ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, vanaf pag. 73.

⁴⁶ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 73.

De wet stempele dus alleen als misdrijf opzettelijk gepleegde handelingen, van welke het ieder normaal ontwikkeld mensch duidelijk moet zijn dat zij in strijd zijn met de zedelijke en maatschappelijke orde. Maar waar de wetgever, na rijp beraad, een feit onder de misdrijven heeft opgenomen, daar vrage men niet naar de subjectieve inzichten des daders over het geoorloofde of ongeoorloofde dier handeling, ten einde daarvan de strafbaarheid te doen afhangen.

Bij deze opvatting van »het opzet" is het niet noodig, daarover eene algemeene bepaling in het algemeene deel van het wetboek op te nemen. Men heeft dan alleen onder de bewerking van het bijzondere deel zich bij ieder misdrijf de vraag te stellen: is opzet daarvoor een bepaald vereischte? Zoo ja, men zal, daar waar dit niet reeds van zelf uit den aard van het feit en de taalkundige beteekenis der tot omschrijving daarvan gebezigde woorden blijkt, dit vereischte moeten uitdrukken door het woord opzettelijk. Dit is in het ontwerp dan ook met zorg gedaan, terwijl met gelijke zorg de plaats is gekozen, die het woord opzettelijk in elke zinsnede inneemt, in dier voege dat het, waar het gebezigd wordt, steeds de geheele omschrijving beheerscht van het strafbare feit, zooals die daarna volgt."⁴⁷

Boos opzet als term bestaat niet meer. Maar ook de definities van opzet onder de oude voorgestelde regeling van 1804 bestaan niet meer. Wat omvat dan opzet volgens de minister? "Opzet is de (bewuste) richting van den wil op een bepaald misdrijf". Opzet wordt dan ook wel geduid als willens en wetens. Maar hoe ver strekt dit willen en weten? De minister somt hiervoor drie vragen op:

"1°. Is het voldoende dat de wil gericht zij op de formele handeling of nalatigheid (formeel opzet, *Vorsatz*) of moet hij ook gericht zijn op de gebeurtenis, het onmiddellijk gevolg van de handeling of de nalatigheid (materieel opzet, *Absicht*, oogmerk)?

2°. Is het noodig dat de dader bekend was met alle omstandigheden die, volgens de wettelijke definitie, voor het bestaan van het misdrijf gevorderd worden? Zoo ja, moet hij daaromtrent zekerheid hebben, of is het voldoende dat hij de zekerheid van het tegendeel mist, en twijfelende, het er op waagt (voorwaardelijk opzet)?

3°. Is het noodig dat de dader bekend was met het strafbare, of althans met het rechtens of zedelijk ongeoorloofde van hetgeen hij deed?"⁴⁸

"Ad Ium Of de wetgever formeel opzet genoegzaam behoort te achten, dan wel materieel opzet (een bepaald oogmerk behoort te eischen - daaromtrent is geen algemeene regel te geven. Alles hangt af van den aard van het concrete misdrijf.

Wèl daarentegen is een algemeene regel mogelijk omtrent de wijze waarop hij, bij de omschrijving der "bijzondere misdrijven, hetzij het formeel opzet, hetzij materieel opzet of oogmerk behoort uit te drukken. Is het noodig bijv. het oogmerk *ipsis verbis* uit te drukken?

Nee, wanneer het geldt een materieel misdrijf (misdrijf eerst voltooid wanneer de handeling een bepaald gevolg had; bijv. doodslag en moord); immers dan ontleent het woord »opzettelijk", een het volgende werkwoord of substantief van zelf zijn materialen inhoud. Als men zegt "hij die opzettelijk een ander van het leven berooft", dan zou het volkomen overtollig, ja ongerijmd zijn er nog bij te voegen »met het oogmerk hem te doden". Dat oogmerk wordt zeer zeker gevorderd, maar het volgt reeds uit het materiele werkwoord dat hier den inhoud van het begrip »opzettelijk" bepaalt.

Anders echter is het, wanneer ook bij een formeel misdrijf (misdrijf reeds voltooid door de enkele handeling) een materieel opzet zal geëischt worden. Het gaat niet aan valsheid of

⁴⁷ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 77-78.

⁴⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 81.

diefstal eenvoudig te omschrijven door: »hij die opzettelijk. . . . namaakt", of "hij die opzettelijkwegneemt"; *ipsis verbis* moet er worden bijgevoegd »met het oogmerk om".

Ad Illum. In 't algemeen moet de eerste daar gestelde vraag bevestigend beantwoord worden. Het volgt onmiddellijk uit de vooropgestelde definitie. Bewuste richting van den wil - niet enkel op het feit, maar op het misdrijf; wetenschap wordt alzoo vereischt ten aanzien van alles wat noodig is het feit een misdrijf te doen zijn. Hij die eens anders zaak wegneemt meenende dat die eene *res nullius* was, is geen dief; dwaling omtrent de essentialia (niet te verwarren met dwaling omtrent de strafbaarheid) onverschillig of zij een feitelijke dan wel een rechtsdwaling is, sluit het opzet uit.

Is het echter noodig dergelijke algemeene waarheid in het late Boek uit te drukken? Daarvan zou geene verduidelijking maar veeleer misverstand te wachten zijn.

Een ander punt. Opzet wordt niet uitgesloten door de dwaling omtrent omstandigheden die buiten het begrip van 't misdrijf gelegen zijn. Kunnen echter dergelijke onbekende omstandigheden dan toch als verzwarende omstandigheden worden toegerekend? De wetgever zal deze vraag toestemmend of ontkennend hebben te beantwoorden, al naarmate de grond der strafverzwaring bovenal in het grootere nadeel dan wel bovenal in de grootere immoraliteit van den dader te zoeken is. Alles hangt alweder af van den aard van het concrete misdrijf.

Niet minder is dit laatste het geval bij de beantwoording der vraag, of »zekerheid" noodig, dan wel gemis van zekerheid van het tegendeel voldoende is. Daar zijn misdrijven waarbij tusschen voorwaardelijk opzet en onvoorwaardelijk opzet geen onderscheid hoegenaamd te pas komt; de houder van een publiek huis bijv. verplicht om naar den leeftijd der bij hem inwonende vrouwen onderzoek te doen, kan zich niet verdedigen door de bewering dat hij den juisten leeftijd niet met zekerheid kende; door het niet informeren blijkt de *dolus*. Daar is zelfs een misdrijf, waarbij geen ander dan alleen voorwaardelijk opzet feitelijk kan voorkomen, namelijk bigamie. De bigaam heeft nooit zekerheid dat zijn vroeger huwelijk nog bestaat; zijn eerste echtgenoot kan een oogenblik te voren plotseling overleden zijn. De *dolus* bestaat dán ook juist hierin dat bij een huwelijk aangaat, zonder zich te hebben verzekerd dat het vroegere huwelijk ontbonden of nietig verklaard is.

Het bovenstaande toont genoegzaam aan waarom de Minister meent geen gevolg te mogen geven aan den wensch hetzij om een algemeen voorschrift op te nemen waardoor de vraag of en hoeverre voor de bijzondere misdrijven opzet gevorderd wordt dan wel schuld voldoende is, zou worden beantwoord, noch om eene algemeene bepaling van opzet in te lassen. Ook bij 't bestaan van dergelijke algemeene voorschriften komt alles op de omschrijving van het bijzondere misdrijf aan. Algemeene regels (tenzij uitgewerkt en toegelicht op eene wijze die in een wetboek niet past) kunnen niets hoegenaamd opleveren, dan alleen het gevaar, dat de uitlegger twee, wellicht strijdige, maatstaven heeft aan te wenden waar één voldoende zou zijn geweest.⁴⁹

Ad Illum "Maar zal dan de dader (om met opzet te handelen) niet, althans het bewustzijn moeten hebben dat hij eene zedelijk ongeoorloofde daad pleegt? Is opzet genoeg, moet er geen boos opzet zijn? Ook het antwoord op die vragen kan niet anders dan ontkennend zgn. Het booze (slechte, zedelijk kwade) van het opzet is bij de meeste misdrijven {moord, diefstal, verkrachting enz.) in het opzet zelf begrepen. Waar dit niet het geval is wordt het onderzoek of het opzet boos, zoo als in het algemeen het onderzoek of het opzet meer of minder boos was, uitsluitend van belang voor de waardering van de motieven der daad die echter alleen op de mate van strafbaarheid, niet op de beslissing der vraag of er misdrijf

⁴⁹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 81-82.

gepleegd is, van invloed mogen zijn. De strafbaarheid der daad afhankelijk te stellen van hare zedelijke waarde of onwaarde volgens des daders opvatting, berust - om met Kemper te spreken - »op eene verwarring van zedekundige en regsgeleerde begrippen" De strafwet verliest op die wijze alle objectiviteit, hare toepassing wordt afhankelijk van de min of meer juiste zedelijke en verstandelijke inzichten en waarderingen harer overtreders, en de regter oefent gratie voor regt. De wet stempele dus alleen als misdrijf opzettelijk gepleegde handelingen, van welk het ieder normaal ontwikkeld mensch duidelijk moet zijn dat zij in strijd zijn met de zedelijke en maatschappelijke orde. Maar waar de wetgever, na rijp beraad, een feit onder de misdrijven heeft opgenomen, daar vrage men niet naar de subjectieve inzichten des daders over het geoorloofde of ongeoorloofde dier handeling, ten einde daarvan de strafbaarheid te doen afhangen."⁵⁰

De minister merkt op dat indien "opzet zoowel willen als weten omvat, dan is er geen de minste bedenking om' zich in de omschrijving te bedienen van uitdrukkingen als »wetende dat", »kennis dragende dat", »des bewust" enz. Ja meer, dergelijke uitdrukkingen zijn de meest natuurlijke, wanneer men te doen heeft met handelingen die op zich zelve per se opzettelijk zijn en waar dus die uitdrukking van het opzet tot die van de bekendheid met sommige omstandigheden bepaald is."⁵¹

Voorwaardelijk opzet.

Zoals blijkt uit beantwoording van de tweede vraag in de vorige alinea blijkt dat voorwaardelijk opzet als variant op opzet bestaat. De minister onderkende dit overigens ook reeds bij invoering van het wetboek.

In de Tweede Kamer werd in 1900 nog eens bevestigd dat in het Eerste Boek het voorwaardelijk opzet uitdrukkelijk met opzet gelijk is gesteld.⁵²

In de Tweede Kamer wordt verwezen naar het standaardarrest van de Hoge Raad inzake voorwaardelijk opzet. "In het bekende Ciceroarrest van 9 november van dat jaar (N.J. 1955, 55) heeft de Hoge Raad het voorwaardelijk opzet uitdrukkelijk erkend. De erkenning van het voorwaardelijk opzet als een variant van het opzetbegrip is sedertdien (zie onder meer het arrest van de Hoge Raad van 26 juni 1962, N.J. 1963, 10) vaste rechtspraak geworden. Daardoor is de grens tussen opzet en schuld zozeer verschoven, dat een groot aantal gevallen van ernstige achteloosheid, welke eertijds slechts op grond van een strafbepaling tegen culpoze schending vervolgd konden worden, thans onder het begrip 'opzettelijk schenden' kunnen worden gebracht."⁵³

Vanuit de Tweede Kamer kwam bij de behandeling van de (milieu)strafwetgeving de vraag aan de orde of voorwaardelijk opzet nader geduid moest worden in de bepaling. "Het lijkt niet nodig in de ontworpen strafbepaling uitdrukkelijk zulke gedragingen strafbaar te stellen, nu het leerstuk van het voorwaardelijk opzet, zoals dat in de jurisprudentie van de Hoge Raad is ontwikkeld, deze gedragingen onder omstandigheden mede onder het begrip «opzettelijk brengen», begrijpt. Het leerstuk van het voorwaardelijk opzet houdt in dat onder opzettelijk handelen - in casu het brengen van de gevaarlijke stoffen in het milieu - tevens moet worden begrepen het zich willens en wetens blootstellen aan de geenszins denkbeeldige kans dat de verboden gedraging wordt gepleegd (vergelijk HR 26 juni 1962, NJ 1963, nr. 10). Een andere formulering van hetzelfde leerstuk luidt: de verdachte heeft zich welbewust blootgesteld aan de aanmerkelijke kans dat tengevolge van zijn handelwijze de

⁵⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 77.

⁵¹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 83.

⁵² Tweede Kamer, vergaderjaar 1900-1901, 100, nr. 5 (MvT), pag. 41.

⁵³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1967, 8 538, nr. 3 (MvT)

gestelde norm wordt overtreden (vergelijk HR 14 september 1981, NJ 1981, nr. 647). Deze interpretatie in de jurisprudentie van het opzettelijk handelen lijkt voldoende ruimte te bieden ook gevallen van het opslaan, achterlaten of zich ontdoen van stoffen op ondeugdelijke wijze onder de voorgestelde strafbepaling te vatten, voor zover de dader daarmee zich welbewust blootstelt aan de reële kans dat deze stoffen daardoor in het milieu zullen komen op een wijze dat daarvan gevaar voor de openbare gezondheid te duchten is.”⁵⁴

Een vraag die later wederom gesteld is, ditmaal als onderdeel van de betekenistitel van het wetboek van strafrecht. De minister: “Een definiëring van het begrip «opzet» in de betekenistitel ligt niet voor de hand. Punt 1 van de Aanwijzingen voor de wetgevingstechniek (Stcrt. 1984, nr. 52) stelt namelijk dat begrippen alleen nader dienen te worden omschreven als zij afwijken van het normale spraakgebruik. Bij het begrip «opzet» is hiervan geen sprake. Evenmin ligt voor de hand het begrip «voorwaardelijk opzet» in de bepaling zelf te omschrijven. Dit zou er namelijk toe kunnen leiden dat de rechter zich op het standpunt stelt dat onder opzet in de elders reeds bestaande delictsomschrijvingen niet het voorwaardelijk opzet wordt begrepen, tenzij het expliciet wordt vermeld.”⁵⁵

Oogmerk.

Nu is reeds gesteld dat het begrip «oogmerk» 110x voorkomt in het wetboek. In de Eerste Kamer is hierover het volgende opgemerkt. “In het wetboek van strafrecht komen «oogmerk»-bepalingen voor. Zij geven het gevolg aan van de gedragingen van de verdachte. Soms zijn dit op zich zelf genomen geen ontoelaatbare handelingen en soms wel.

Een voorbeeld van de eerste categorie is het misdrijf van schaking in art. 281. Het gaat hier om het misdrijf een minderjarige vrouw met haar toestemming, maar tegen de wil van haar ouders weg te voeren met het oogmerk om zich haar bezit in of buiten echt te verzekeren. Deze achter het oogmerkvereiste geplaatste gedraging is in dit geval in zijn algemeenheid niet strafwaardig. Dat wordt het pas, omdat de ouders hun toestemming niet gegeven hebben.

Een voorbeeld van de tweede categorie is het misdrijf van diefstal in art. 310 Wetboek van Strafrecht. Een goed wegnemen met het oogmerk het zich wederrechtelijk toe te eigenen. Een goed zich wederrechtelijk toeëigenen is strafbaar.

In het voorgestelde belagingsartikel is de oogmerkbepaling opgenomen na het bestanddeel «wederrechtelijk», zodat dat bestanddeel zijn uitstraling naar de oogmerkbepaling heeft. Het oogmerk is een bestanddeel van psychische aard. Het moet bestaan hebben op het moment dat de belager zijn gedragingen verrichtte. Bij oogmerk moet er een opzet op het gevolg zijn, het oogmerk is er op gericht. Het door de belager nagestreefde gevolg hoeft evenwel niet gerealiseerd te zijn. De strafwaardigheid is dan ook niet afhankelijk van het intreden van de gevolgen. Er is geen resultaatsverbintenis. Ontkent de dader dat hij de gevolgen wilde, dan moet gekeken worden naar wat er uit de gedragingen voortvloeide en wat daaruit objectief gezien afgeleid kan worden. De initiatiefnemers verwachten dat de rechter de «oogmerkjurisprudentie» ook op de onderhavige delictsomschrijving zullen toepassen.”⁵⁶

Schuld.⁵⁷

Als de wil van de dader gericht moet zijn op het strafbare feit (opzet), waarom is schuld aan een gedraging/handeling dan strafbaar? “Het kan echter zijn dat dit feit de algemeene

⁵⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1984-1985, 19 020, nr. 3 (MvT), pag. 8.

⁵⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1986-1987, 19 020, nr. 5 (MvA), pag. 7.

⁵⁶ Eerste Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 25 768, nr. 67a (MvA), pag. 5.

⁵⁷ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, vanaf pag. 84.

veiligheid van personen of goederen zoozeer in gevaar brengt of dat daardoor, zoodra het is voltooid, een zoo groot en onherstelbaar nadeel aan bijzondere personen wordt berokkend dat de wet ook de onvoorzigtigheid, de nalatigheid, het gebrek aan voorzorg, in één woord de schuld waarin het feit zijnen oorsprong heeft, moet te keer gaan. In al die gevallen en ook daar waar de schending van een ambtspligt, al is zij zonder opzet gepleegd, de maatschappelijke orde in gevaar brengt, de regten van bijzondere personen aantast en door het een of ander den eerbied voor de wet en van hen die geroepen zijn om haar uit te voeren verzwakt, treft de strafwet nevens hem die met opzet handelt, ook hom aan wiens schuld het feit te wijten is. (...) Geen *delictum culposum* zonder bewezen schuld bij den dader. In de opsomming der verschillende soorten van schuld (verzuim, nalatigheid, onvoorzigtigheid, gebrek aan voorzorg enz.) moet de wetgever niet treden. Veel beter is het hier in alle gevallen dezelfde algemeene uitdrukking te bezigen, ten einde de regter geheel vrij zij in de waardering van de bewezen omstandigheden ter beslissing van de bloot feitelijke vraag, of, bij gebreke van opzet, het feit aan des beklaagden schuld is te wijten.”⁵⁸

Wat omvat dan schuld? “Gebrek aan het noodige nadenken, aan de noodige kennis of aan het noodige beleid, ziedaar het wezen van alle schuld. Hoeveel nadenken, hoeveel kennis, hoeveel beleid is er nu noodig om van schuld vrij te wezen, met andere woorden hoe groot moet het gebrek aan nadenken, kennis, beleid zijn om als schuld te kunnen worden toegerekend? Is het voldoende dat men niet zóó nadacht, niet zóóveel wist, niet zóóveel beleid aanwendde als de meest nadenkende, de meest kundige, de meest voorzichtige mensch (*culpa levis*)? Of wordt vereischt dat men minder nadacht, wist, beleidvol was dan de mensch in het algemeen (*culpa lata*)? Zonder twijfel moet deze vraag in den laatsten zin worden beantwoord. Alleen die schuld (hetzij bewuste schuld of roekeloosheid, hetzij onbewuste schuld), behoort tot het gebied van 't strafrecht die *in foro civili >culpa lata*” genoemd wordt. De uitzonderingen die men oppervlakkig zou willen aannemen, zijn slechts uitzonderingen in schijn. Zeer zeker, hij die bijv. in zijn beroep handelt of, zonder een beroep uit te oefenen, zonder noodzaak, eene beroepsbezigheid vervult, is tot meer nadenken, kennis, beleid verplicht dan de mensch in 't algemeen. Maar ook voor hem is het voldoende dat hij zóóveel nadenken, kennis, beleid openbaart als van de leden dier beroepsklassen in 't algemeen gevorderd wordt.

Een geneesheer kan niet wegens culposen doodslag worden vervolgd, op grond dat wellicht de uitmuntendste medicus, eene beroemde specialiteit, den patient in het leven zou hebben gehouden, maar alleen dan wanneer hij niet onderzocht, niet wist of niet deed datgene wat goede medici in 't algemeen onderzoeken, weten, doen. Dezelfde onnadenkendheid, onkunde, onvoorzigtigheid die voor den niet-medicus nog slechts *culpa levis* zou zijn, kan voor den medicus *culpa lata* wezen. Maar *culpa lata* is steeds en voor allen noodig.”⁵⁹

Net zoals een definitie van «opzet» ontbreekt in het wetboek zo ontbreekt die ook voor «schuld». Dit was tegen het zere been van de commissie van rapporteurs. Zij wilden bij invoering van het wetboek meer duidelijkheid over schuld: gaat het hier om *culpa lata* of *culpa levis*? De minister: “Daarentegen kan hij onmogelijk voldoen aan den wensch om eene definitie van schuld in het Wetboek op te nemen. Om iets te beteekenen zou dergelijke bepaling een doctrinair karakter moeten bekomen en juist daardoor blijken niet in een Wetboek te huis te behooren.”⁶⁰

⁵⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 85.

⁵⁹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 85-86.

⁶⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 86.

Algemeen.

Om de parlementaire wetsgeschiedenis te kunnen begrijpen is enige kennis van het wetgevingsproces noodzakelijk. Daarom volgt hier in grote lijnen een beschrijving.

De vaststelling van wetten geschiedt door de regering en de Staten-Generaal gezamenlijk (artikel 81 Grondwet).

Nu bestaan er ook de AmvB's, de Algemene maatregelen van bestuur. Deze worden middels koninklijk besluit vastgesteld (artikel 89 lid 1 grondwet). Dit mag echter niet voor strafwetten: "Voorschriften, door straffen te handhaven, worden daarin alleen gegeven krachtens de wet. De wet bepaalt de op te leggen straffen." (artikel 89 lid 2 Grondwet).

Dit betekent dat voor strafwetgeving drie instanties betrokken zijn bij wetgeving:

- de regering, bestaande uit koning en de ministers (artikel 42 Gw.)
- de Staten-Generaal, zijnde de Eerste Kamer en de Tweede Kamer (artikel 51 Gw.)
- de Raad van State, adviseur met betrekking tot de voorstellen van wet (artikel 73 Gw.)

Van gedachte tot wet.⁶¹

Voorstellen van wet kunnen worden ingediend door of vanwege de Koning en door de Tweede Kamer der Staten-Generaal (artikel 81 Gw). Dit laatste betreft een initiatiefwet. Dit komt niet vaak voor. Het is meestal de regering die een wetsvoorstel indient. Niet alleen omdat vanuit het bestuur de behoefte aan een wet(wijziging) ontstaat en de regering deze voorbereidt, maar ook om het voorbereiden van een wetsvoorstel veel werk vereist. Het ministerie is daar bij uitstek geschikt voor, daar werken de wetgevingsjuristen.

In geval van omvangrijke, complexe of gevoelige wetten wordt ook wel een staatscommissie aangesteld. Dit is ook gebeurd voor invoering van het huidige wetboek van strafrecht. Daarvoor was een Commissie van Rapporteurs aangesteld.

Hoe verloopt het wetgevingsproces? Het wetsvoorstel met de memorie van toelichting gaat naar de ministerraad (artikel 4 lid 2 sub a Reglement van Orde Ministerraad). Zodra deze akkoord is, wordt advies ingewonnen van de Raad van State.

Als het wetsvoorstel wordt doorgezet, dan wordt het wetsvoorstel voorzien van een koninklijke boodschap, het voorstel van wet (voorheen ontwerp van wet geheten) en de memorie van toelichting. De koninklijke boodschap betreft de aankondiging van het wetsvoorstel, het ontwerp of voorstel van wet bevat de voorgestelde wettekst en de memorie bevat de toelichting van de gronden waarop het wetsvoorstel berust.

Het voorstel van wet wordt gezonden naar de Tweede Kamer (artikel 82 Gw).⁶² Het presidium van de Tweede Kamer verstrekt het voorstel aan een (al dan niet tijdelijk in te stellen) commissie (artikel 90 RvO II). De commissie doet verslag aan de Tweede Kamer middels de nota naar aanleiding van het verslag.

De regering reageert op het verslag middels een memorie van antwoord. Deze kan vergezeld gaan met een nota van wijziging.

Na dit voorbereidend onderzoek vindt de plenaire behandeling plaats in de Tweede Kamer. De minister verdedigt daar het wetsvoorstel.

⁶¹ Handboek van het Nederlandse staatsrecht, Van der Pot – Donner, Tjeenk Willink, Zwolle, pag. 489 e.v.

⁶² Of als dat is voorgeschreven aan de Staten-Generaal in verenigde vergadering.

Zolang de wet niet is aangenomen, mogen wijzigingen op de wet worden aangebracht. (artikel 84 Gw). Dit geschiedt middels amendement. De indiener (meestal de regering) behoudt de mogelijkheid om zelf het voorstel aan te passen of het in te trekken. Hierdoor kan de indiener de controle over eventuele wijzigingen behouden. Er wordt dan een gewijzigd voorstel van wet ingediend.

Zodra de Tweede Kamer het voorstel van wet heeft aangenomen, wordt het verzonden naar de Eerste Kamer. Daar wordt het voorstel overwogen zoals het door de Tweede Kamer aan haar is verzonden (artikel 84 Gw).

De Eerste Kamer heeft geen recht van amendement. Dit kan tot gevolg hebben dat de Eerste Kamer het wetsvoorstel in het geheel moet accepteren of weigeren. Een afwijzing daar waar een kleine wijziging voldoende zou zijn is echter onbevredigend. Daarom is een oplossing gevonden in de 'novelle'. De novelle is een wetsvoorstel "dat dient ter verbetering of aanvulling van een wetsvoorstel dat reeds bij de Eerste Kamer aanhangig is of al wel is aangenomen, maar nog niet van kracht is geworden. De Eerste Kamer stelt de plenaire behandeling uit of schorst deze tot de novelle door de Tweede Kamer is aanvaard. Na aanvaarding verschijnen het oorspronkelijke wetsvoorstel en de novelle gelijktijdig in het Staatsblad; de met de novelle beoogde wijziging wordt direct ingevoegd".⁶³

Als de Eerste Kamer het wetsvoorstel goedkeurt, nadat de Tweede Kamer dat al heeft gedaan, dan heeft de Staten-Generaal daarmee de wet aangenomen. De Koning bekrachtigt de wet (artikel 87 Gw). Alle wetten en koninklijke besluiten worden door de Koning en door een of meer ministers of staatssecretarissen ondertekend. 47 Gw.)

De wet regelt de bekendmaking en de inwerkingtreding van de wetten. Wetten treden niet in werking voordat deze bekend zijn gemaakt (artikel 88 Gw).

Verwijzingen voetnoten.

In de voetnoten in de serie is het ondernummer van het kamerstuk vermeld, met daarin tussen haakjes de afkorting van het stuk. Dit laatste is noodzakelijk omdat bijvoorbeeld nr. 3 meestal staat voor de memorie van toelichting, maar niet altijd. Zonder een nadere duiding zou de bronvermelding verwarring kunnen inhouden, aangezien het uitmaakt of de toelichting afkomstig is uit de memorie van toelichting, memorie van antwoord of nota van wijziging. Dit hangt immers samen met de fase van het wijzigingsproces.

De gebruikte afkortingen zijn: ontwerp van wet (OvW) of voorstel van wet (VvW), memorie van toelichting (MvT), memorie van antwoord (MvA), nota van wijziging (NvW), gewijzigd ontwerp van wet (GOvW) of gewijzigd voorstel van wet (GvvW).

De parlementaire geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht bij invoering.

De belangrijkste documenten inzake de invoering van het wetboek van strafrecht zijn:

<i>vergaderjaar</i>	<i>kamer- stukken</i>	<i>onder- nummer</i>	<i>omschrijving</i>
1878-1879	110	2	Ontwerp van wet (38 pagina's)
1878-1879	110	3	Memorie van toelichting (110 pagina's)
1878-1879	110	6	Overzicht van den inhoud der memorie van toelichting (4 pagina's)
1878-1879	110	8	Advies van den Raad van State en bijlagen (36 pagina's)
1878-1879	110	9	Rapport aan den Koning door den Minister van Justitie (20 pagina's)
1879-1880	47	1	Leidraad bij de algemeene beschouwingen in de afdelingen (9 pagina's)

⁶³ www.eerstekamer.nl/begrip/novelle

1879-1880	47	25	Verslag vaststelling van een nieuw Wetboek van Strafrecht (34 pagina's)
1879-1880	47	28	Gewijzigd ontwerp van wet (115 pagina's).
1879-1880	47	29	Inhoudsopgave: inhoud, eerste boek, algemene bepalingen (18 pagina's)
1880-1881	10		Diverse amendementen
1880-1881			Nader gewijzigd ontwerp van wet (28 pagina's)

Het laatste document betreft het nader gewijzigd ontwerp van wet. Het nader gewijzigd ontwerp van wet heeft noch een kamerstuknummer, noch een ondernummer (Stb. 1881, 35) en bevatte de versie van het wetboek dat in 1881 is opgenomen in de Handelingen der Staten Generaal, vergaderjaar 1880-1881. Dit betreft de vierde zitting d.d. 29 november en het beslaat pagina 27 tot en met 55. Het wetboek is uiteindelijk in 1886 in werking getreden.

Tips voor het zelf raadplegen van parlementaire bronnen.

Tegenwoordig is het niet meer nodig om bibliotheken te raadplegen om inzage te verkrijgen in de parlementaire geschiedenis. Deze stukken zijn te raadplegen via www.wetten.nl⁶⁴ en www.staten-generaaldigitaal.nl.⁶⁵ De Staatsbladen zijn, wegens copyrightproblematiek, helaas zelden te raadplegen via voormelde (gratis) websites.

Het zoeken gaat het beste op kamerstuknummer, eventueel met het ondernummer. Let wel, een kamerstuknummer betreft een duiding van alle parlementaire communicatie over dat betreffende onderwerp. Niet zelden betreft het een scala aan wijzigingen, soms ook met betrekking tot verschillende wetten. Denk bijvoorbeeld aan de Wet Computercriminaliteit I, II en III. Daarom kan het tevens invullen van het ondernummer, zoals meestal een 3 voor de memorie van toelichting of een 6 voor de memorie van antwoord de zoektocht naar informatie versnellen.⁶⁶

Houdt er rekening mee dat heden ten dage elk kamerstuknummer uniek is, maar dat vroeger kamernummers werden hergebruikt. Hierdoor kan het voorkomen dat lager kamerstuknummers (90 of 116) meermalen voorkomen. Altijd dient dan het vergaderjaar gecontroleerd te worden of het de juiste kamerstuknummers betreft.

Natuurlijk kan ook op steekwoorden (zoals artikelnummer) gezocht worden. Het probleem daarbij is veelal een te veel aan informatie (*information overload*). Het wordt dan zoeken naar de spreekwoordelijke speld.⁶⁷

Dit zoeken wordt bovendien gecompliceerd doordat de teksten zijn ingescand en middels *Optical Character Recognition* (OCR) leesbaar zijn gemaakt. Dit werkt erg goed voor duidelijk getypte (dus moderne) teksten. Maar oude getypte teksten worden niet altijd goed gelezen door OCR-software. Een 'w' kan zo 'vi' worden of een 'k' tot 'la'. Hoe ouder en

⁶⁴ Zoek het artikel waarvoor de parlementaire stukken gewenst zijn. Klik vervolgens op de informatie-icoon naast dat artikel. Een hyperlink opent een overzicht van de wetsfamilie, alsmede een overzicht van wijzigingen. De daarin vermelde kamerstukken zijn hyperlinks.

⁶⁵ Let op, deze website bevat de parlementaire gegevens tot en met 1992. Voor recentere gegevens moet www.wetten.nl geraadpleegd worden.

⁶⁶ Door de Tweede Kamer worden cijfers als onderstuknummers gebruikt, zoals 1 voor de koninklijke boodschap, 2 voor de voorstel van wet, 3 voor de memorie van toelichting, 6 voor de memorie van antwoord. Door de Eerste Kamer worden ook cijfers gebruikt, maar de belangrijke stukken worden in beginsel met letters aangeduid, de A staat voor het (gewijzigd) voorstel van wet, B voor het Voorlopig verslag, C voor de Memorie van Antwoord, D voor het Verslag, E voor de Nota van het verslag. Deze nummering is wisselend, afhankelijk welke stukken opgemaakt zijn voor de betreffende wetsvoorstel.

⁶⁷ Let op, niet zelden wordt in de wijzigingswet de wijzigingen zelf ook als artikelen aangeduid, zoals artikel I, artikel II, artikel III. Elk van die artikelen staat dan voor een wijziging in een wet. In het voorstel van wet wordt dan wel het onderliggende te wijzigen wet vermeld (zoals dat in artikel II de wijziging van artikel 123 Sr is opgenomen), maar in de memorie van toelichting wordt dan soms volstaan met de verwijzing naar artikel II. Dan wordt niet het onderliggende te wijzigen artikel (in casu 123 Sr) vermeld. Zoeken op artikelnummer zal dan niet leiden tot een hit in de memorie van toelichting. Het is van belang om dit te realiseren. Het lezen van de memorie van toelichting is dan noodzakelijk om uit te sluiten dat niets in de wetstoelichting is opgenomen.

slechter de in te scannen tekst, hoe meer fouten. Dit maakt het digitaal zoeken lastiger. Cijfers worden vaak goed vertaald (hoewel de 3 wel regelmatig voor een 8 wordt aangezien en de 6 als digitale vertaling van een 6 wordt gegeven). Dit betekent dat slim gezocht moet worden. Zoek op 420bis, maar indien geen resultaat wordt verkregen, dan op 420. Schuine kleine letters zoals bis, quater, sexes worden namelijk vaak niet goed herkend door een computer bij omzetten van tekens in letters of cijfers.

Indien het de bedoeling is om de wetswijziging zelve te beoordelen, dan kan niet volstaan worden met het voorstel van wet. Niet zelden volgt uit het parlementaire proces dat het wetsvoorstel gewijzigd wordt in een gewijzigd voorstel van wet, een tweede gewijzigd voorstel van wet, of zelfs een derde gewijzigd voorstel van wet. De laatste versie dient dan geraadpleegd te worden. Overigens bevat de publicatie in het Staatsblad altijd de laatste versie, maar zoals gezegd deze is niet beschikbaar via voormelde bronnen.

Reeds doorgevoerde wetsvoorstellen.

De meeste wetsvoorstellen richten zich op één of enkele artikelen in het strafrecht, al dan niet in samenhang met andere rechtsgebieden. Er zijn echter enkele wetsvoorstellen die betrekking hebben op zeer veel artikelen uit het wetboek van strafrecht.

Deze algemene wetswijzigingen zijn wel in het wijzigingenoverzicht onder het artikel in deze serie opgenomen, maar er wordt geen voetnoot opgenomen naar de betreffende wetswijziging. Hierdoor worden honderden voetnoten voorkomen, hetgeen de overzichtelijkheid ten goede komt. Dit is overigens beperkt tot vier zeer omvangrijke wetswijzigingen, omdat te veel wetswijzigingen uitsluiten van behandeling de inzichtelijkheid juist weer schaadt. Het gaat daarbij om:

- de taalkundige aanpassing recidiveregeling;
- de verhoging van de geldboete;
- de invoering van de geldboetecategorieën en/of de aanpassing van de spelling;
- de Wet herziening tenuitvoerlegging.

Taalkundige aanpassing recidiveregeling⁶⁸

Hoewel het wetsontwerp voor het Wetboek van Strafrecht per 3 maart 1881 is ondertekend, is het wetboek pas per 1 september 1886 in werking getreden. In deze periode zijn enkele wijzigingen in het wetboek doorgevoerd. Deze wijzigingen zijn per wet van 15 januari 1886 ingevoerd. Een van de wijzigingen is de aanpassing van de recidiveregeling, welke in de vele artikelen van het wetboek dan als volgt geformuleerd wordt: "sedert de schuldige wegens dezelfde overtreding onherroepelijk is veroordeeld". De omschrijving is in voormelde wijziging tot het volgende gecorrigeerd: "sedert een vroegere veroordeling van den schuldige wegens gelijke overtreding onherroepelijk is geworden". Deze wijziging met voetnootverwijzing is niet telkens opgenomen, volstaan is in het wijzigingenoverzicht te melden dat dat de wijziging de taalkundige aanpassing recidiveregeling betreft.

Verhoging van de geldboetes⁶⁹

De wetgever dient van tijd tot tijd na te gaan of de waarde van de munteenheid zoals opgenomen in de geldboete van het delict, nog overeenstemt met de werkelijke waarde, dus na inflatiecorrectie. De wetgever achtte in de jaren vijftig de boetemaxima als gevolg van de waardevermindering van de munteenheid niet meer voldoende "om de straf van geldboete

⁶⁸ Gewijzigd bij wet van 15 januari 1886 (Stb. N°. 6); Tweede Kamer, vergaderjaar 1885-1886, 28, nr. 1 (OvW).

⁶⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 117, nr. 7 (GOvW) en nr. 3 (MvT).

als een adequate vergelding van de wetsovertreding te doen werken en de preventieve en repressieve werking van deze straf tot haar recht te doen komen."

Nu betrof het niet alleen de inflatiecorrectie waarom de geldboetes niet meer bijgewerkt waren naar de toen geldende maatstaven, er was ook een andere reden. Bij invoering van het wetboek gingen er geluiden op om als afstraffing te kiezen voor cellulaire opsluiting en niet voor de mogelijkheid van het betalen van een geldboete. Men vreesde klassenjustitie, de rijken voelen immers niet hetzelfde bij het moeten betalen van een geldboete. De geldboete is er desondanks gekomen, maar "Waar men de geldboete niet kon missen, met name bij de overtredingen, werden de maxima principieel laag gehouden. De destijds reeds betrekkelijk lage boetemaxima zijn thans, nu het geld zo zeer in waarde is gedaald, zeker niet in overeenstemming met Boek van het Wetboek van Strafrecht de relatieve zwaarte der overtredingen. Allengs is een wanverhouding ontstaan tussen de reeds in 1886 vastgestelde boetemaxima en de meeste van die, welke voorkomen in de later in het wetboek ingevoegde bepalingen. Deze wanverhouding springt bij vergelijking zozeer in het oog, dat de wenselijkheid van rechttrekking wellicht geen nadere adstructie behoeft."

Deze correctie heeft geleid tot honderden aanpassingen. In het wijzigingenoverzicht wordt volstaan met de vermelding van het verhogen van de geldboetes.

Invoering geldboetecategorie en/of aanpassing spelling.⁷⁰

Met de Wet indeling geldboetecategorieën heeft de wetgever ervoor gekozen om de geldboetes die zijn opgenomen in wetsartikelen, uitgedrukt in concrete bedragen, los te laten en te vervangen door geldboetecategorieën. Het grote voordeel hiervan is dat een aanpassing van de geldboete niet het wijzigen van honderden artikelen vergt, maar slechts de wijziging in één artikel van de hoogte van de geldboete per categorie.

Dit betekent wel dat het opdelen in een beperkt aantal categorieën de strafzwaarte ook gewijzigd wordt. De wetgever heeft hiervoor aansluiting gezocht bij de duur van de op die feiten gestelde vrijheidsstraffen. Dat de straffen daardoor in een aantal gevallen verhoogd worden, acht de wetgever niet bezwaarlijk. Dit "leidt ertoe dat de meeste van de onevenwichtigheden die in de loop des tijds in de onderlinge verhoudingen tussen de strafmaxima bij overtredingen zijn geslopen, worden rechtgetrokken. Dat het algemene niveau van de boetemaxima wat hoger komt te liggen, acht ik geen bezwaar. Door de geldontwaarding zijn bij verschillende overtredingen die maxima op een peil beland, waarop geen doelmatige sanctionering meer mogelijk is. Het scheppen van een zekere marge lijkt wel verantwoord, omdat ermee rekening moet worden gehouden dat ook in de toekomst het algemene prijsniveau instabiel zal blijven."

Daarnaast is in hetzelfde wetsvoorstel een taalkundige wijziging van het wetboek van strafrecht per 1 mei 1984 opgenomen. Er is toen gekozen voor aanpassing van de spelling. Woorden als eene, oopenbaar, den, mensch zijn vervangen door een, openbaar, de, mens. Als een dergelijke correctie heeft plaatsgevonden, dan is in het overzicht alleen opgenomen dat een taalcorrectie heeft plaatsgevonden, niet welke dat is geweest. Tenzij sprake is van vervanging van een woord, zoals schip in plaats van vaartuig. Dit betreft een dermate grote verandering dat de reikwijdte van het wetsartikel wijzigt. De taalkundige wijziging vloeit voort uit pagina 25 van onderdeel XXV van de Wet van 10 maart 1984 (Stbl. 1984, 91).

In het wijzigingenoverzicht wordt volstaan met de vermelding van het wijzigen van de geldboetecategorie en/of spelling.

⁷⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1983-1984, 17 524, nr. 11 (GOvW) en nr. 3 (MvT).

*Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen*⁷¹

De wetboeken van Strafrecht en Strafvordering staan voor een grote opschoonactie. Voor-
melde wet is behandeld in kamerstukken 34 086 en is op 22 februari 2017 (Stb. 2017, 82)
ondertekend. Het voorstel is nog niet ingevoerd. De wet treedt in werking op een bij
koninklijk besluit te bepalen tijdstip, dat voor de verschillende artikelen of onderdelen
daarvan verschillend kan worden vastgesteld.

Hoewel het wetsvoorstel in naam gericht is op het herzien van de huidige wetgeving
rondom de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen, is het wetsvoorstel ook
gebruik om de bepalingen die "zien op de tenuitvoerlegging van sancties en thans versnip-
perd zijn te vinden in het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering zoveel
mogelijk bij elkaar te brengen in één nieuw boek binnen het Wetboek van Strafvordering
(verder: Sv). Hiertoe wordt het huidige Boek V van het Wetboek van Strafvordering
integraal opnieuw vastgesteld. Het voorgestelde nieuwe «Boek 6 – Tenuitvoerlegging» kent
een systematische nummering en een nieuwe indeling waarbij per sanctiesoort de voor de
tenuitvoerlegging relevante bepalingen in aparte Hoofdstukken zijn samengebracht. Deze
clustering betekent onder meer dat bepalingen uit andere wetten die zien op de tenuit-
voerlegging van specifieke straffen, worden opgenomen in de algemene strafprocesrechte-
lijke regeling. Dit betreft met name bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht (verder:
Sr)."⁷²

Dit betekent dat vele tientallen strafrechtartikelen geheel of ten dele worden overgebracht
naar het Wetboek van Strafvordering. De relevantie voor het strafrecht van deze over te
brengen artikelen is dus nog beperkt.

Aanhangige wetsvoorstellen.

Het wetboek wordt continue aangepast aan maatschappelijke ontwikkelingen. Sommige van
die wetsvoorstellen worden aangenomen en wijzigen het wetboek, sommige voorstellen zijn
meer een wens of een politieke boodschap, met een zeer beperkte kans ooit aangenomen te
worden (verschuivingen in grootte van politieke partijen daargelaten). Enkele van die ideële
wetsvoorstellen zijn thans nog steeds aanhangig. Enkele van die (initiatief) wetsvoorstellen
raken zeer veel artikelen en komen dan ook veelvuldig voor in het wijzigingenoverzicht.
Hierbij kan gedacht worden aan:

- Voorstel van wet van het lid De Roon tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht
houdende de invoering van minimumstraffen voor moord en doodslag (30 659 inge-
diend per 9 augustus 2006);
- Voorstel van de leden Wilders en Fritsma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht
in verband met een verbod op het dragen van boerka's of nikaabs op een openbare
plaats (boerkaverbod) (31 108, ingediend per 12 juli 2007);
- Voorstel van wet van het lid De Roon tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht en
van enige andere wetten, strekkende tot wijziging van het sanctiestelsel, tot wijziging
van de leeftijds grenzen in het strafrecht en tot aanscherping van de bepalingen inzake
voorlopige hechtenis (31 938, ingediend per 27 juli 2009).

Nu zijn voormelde wijzigingen (nog) niet doorgevoerd en kan afgevraagd of deze ooit
worden doorgevoerd. Nu zijn er ook wetsvoorstellen aanhangig die hoogstwaarschijnlijk
wel doorgevoerd gaan worden, maar bij het ter perse gaan van dit boek nog niet door-
gevoerd waren. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

⁷¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 086, nr. 2 (OvW), nr. 3 (MvT) (transponeringstabel) en Staatsblad 2017, 82, pag. 62.

⁷² Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 086, nr. 3 (MvT). pag. 2-3

- Wijziging van het Wetboek van Strafvordering tot vastlegging van het recht op bronbescherming bij vrije nieuwsgaring (bronbescherming in strafzaken) (34 032, ingediend per 17 september 2014);
- Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enkele andere wetten tot versterking van de strafrechtelijke en de strafvorderlijke mogelijkheden om terrorisme te bestrijden (versterking strafrechtelijke aanpak terrorisme) (34 746, ingediend per 26 juni 2017).

Daarnaast zijn er ook wetsvoorstellen die reeds zijn goedgekeurd, maar nog niet in werking zijn getreden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering in verband met de verbetering en versterking van de opsporing en vervolging van computercriminaliteit (Wet computercriminaliteit III, (34 372, ingediend per 21 december 2015). Dit is een belangrijke wijziging van de strafbepalingen in relatie tot bestrijding van *cybercrime*.

De Tweede Kamer heeft het wetsvoorstel op 20 december 2016 aangenomen; thans heeft de Eerste Kamercommissie voor Veiligheid en Justitie op 5 september 2017 het nader voorlopig verslag uitgebracht en wacht op de nadere memorie van antwoord. Dit is onderdeel van de schriftelijke voorbereiding. Daarna volgt plenaire behandeling in de Eerste Kamer. In geval van aanneming zal de inwerkingtreding afgekondigd worden.⁷³

Onvolkomenheden?

Inleiding.

Het streven in deze serie is het weglaten van de eigen mening, daar het gaat om de mening van de wetgever en daaraan verbonden instanties (zoals de Raad van State). Dat gezegd hebbende, tijdens het schrijven van dit boekwerk vallen bepaalde onduidelijkheden op, in taal, in logica, in consistentie. Dit terwijl een artikel duidelijk dient te zijn.

Nu zag de wetgever het belang van taal in en is professor De Vries ingeschakeld om het in te voeren wetboek te voorzien van taalkundige opmerkingen. Hiervan is veelvuldig gebruik gemaakt en blijkens de werken van mr. Schmidt heeft de wetgever zich vaak laten leiden door de opmerkingen van de taalkundige.

Het heeft er de schijn van dat de wetswijzigingen na 1886 niet door een taalkundige, maar alleen door wetgevingsjuristen worden voorbereid. Dit levert soms gebreken op waar in deze paragraaf nader op wordt ingegaan.

Voormelde gezegd hebbende, het is zeer belangrijk te onderkennen dat een taalkundige duiding van een bestanddeel in een artikel nog niet eenzelfde juridische duiding hoeft te hebben. Het wetboek is geen woordenboek. Soms zijn juridische begrippen niet hetzelfde als de taalkundige tegenhanger ervan, zoals ook de wetgever onderkent: "In wetsvoorstel 3030 werd voorgesteld dit bestanddeel te vervangen door 'wederrechtelijke bekendmaking'. "Tegen de term 'schenden' worden twee bezwaren aangevoerd. Het eerste is, dan dit woord, al heeft het een ongunstige klank, volgens Van Dale onder andere de betekenis heeft van 'verbreken'. Onder deze betekenis zou mede begrepen kunnen worden het doen van mededelingen in de vervulling van een ambtelijke plicht, een niet strafwaardige gedraging, welke het wetsontwerp juist buiten de grenzen van de delictsomschrijving wil brengen. De ondergetekende kan dit bezwaar niet delen. Immers, nog daargelaten of een in het Groot Woordenboek der Nederlandse taal vermelde betekenis van een in een wettekst gebezigd

⁷³ www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34372_computercriminaliteit_iii

begrip voor de interpretatie van de wet nog relevant is, nadat de wetgever in parlementaire stukken duidelijk heeft laten blijken welke betekenis hij aan dat begrip heeft toegekend, ook het woord 'verbreken' heeft naar het oordeel van de ondergetekende een minder gunstige klank. Verbreken toch doet denken aan het toebrengen van een beschadiging aan iets wat ongerept had moeten blijven. Ook hieraan verwante woorden als echtbreuk, bankbreuk en diefstal door middel van braak hebben een pejoratieve zin."⁷⁴

Daarnaast speelt ook de *zeitgeist* een rol bij uitleg van bestanddelen zoals blijkt uit het volgende voorbeeld: Hoewel in "de memorie van toelichting op artikel 273 Sr. slechts gedacht aan een contractuele verhouding tussen degene die een bedrijfsgeheim bekend maakt en de onderneming die daardoor wordt benadeeld; maar de tekst van de wet houdt zulk een beperking niet in. De wet eist niet meer dan dat de dader «werkzaam is of geweest is» bij de betrokken onderneming. Daaronder valt mede te begrijpen het geval, dat de drager van het geheim aan deze onderneming is 'uitgeleend'. De beperkter bewoordingen van de memorie van toelichting, ruim tachtig jaar geleden onder geheel andere omstandigheden geschreven, dwingen niet tot een uitleg van het artikel die de tekst ervan vernauwt en niet beantwoordt aan de vormen waarin het bedrijfsleven heden ten dage functioneert."⁷⁵

Voormelde voorbehouden gemaakt hebbende zal hierna per artikel de bezwaren opgesomd worden. Een korte opmerking voordat de artikelen beschreven worden. De wetgever is niet altijd even consistent in het gebruik van begrippen. Zo is er verschil in de wettekst van artikel 139e Sr dat uitgaat van "aan een ander bekend maakt", terwijl de artikelen 273a, 273c en 273d Sr uitgaan van "aan een ander bekendmaakt". Dit inconsistent opnemen van verschillende schrijfwijzen voor eenzelfde bestanddeel heeft een vervelend gevolg in het digitale tijdperk. Degene die zoekt onder 'bekend maakt' zal de andere drie artikelen niet vinden. En zoek je onder 'bekendmaakt', dan vindt je het eerste artikel niet. Het kleine verschil van wel of geen spatie kan dus een geheel ander zoekresultaat opleveren.

Zo ook de duiding van 1^e in artikel 438 Sr. Dit is inconsistent omdat in 180 andere vermeldingen in het wetboek het gaat om 1°. Waarom een wetswijziging doorvoeren waarbij niet gekeken wordt hoe deze zich verhoudt met het reeds bestaande wetboek? Is dat slordigheid, laksheid, of is er een specifieke reden die niet nader in de memorie van toelichting geduïd is?

Artikel 2 Sr

In 1973 wordt in artikel 2 Sr het begrip «binnen het rijk in Europa» gewijzigd in «in Nederland». Aanleiding hiervoor was het in het wetboek van strafrecht door elkaar gebruiken van de begrippen «Rijk in Europa», «Rijk» en «Nederland», waarmee wel steeds hetzelfde werd bedoeld. "Ter handhaving van de eenheid van terminologie in Titel I van het Eerste Boek wordt voorgesteld ook in de overige onderdelen van artikel 4, alsmede in de artikelen 2, 3, 5, 6 en 7 de woorden 'Rijk in Europa' te vervangen door 'Nederland'. De ondergetekenden hebben ervan afgezien elders in het wetboek deze terminologie te unificeren, omdat dit ertoe zou leiden dat grote delen van het wetboek opnieuw gedrukt zouden moeten worden, waardoor gebruikers van tekstuitgaven op kosten zouden worden gejaagd, zonder dat daartoe een dringende noodzaak bestaat".⁷⁶

Nu is dit laatste lovenswaardig, maar inmiddels zijn we ruim veertig jaar verder en nog steeds komen de verschillende begrippen voor. De duiding «Rijk in Europa» komt nog voor

⁷⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1963-1964, 3 030, nr. 5 (MvA), pag. 2; Let wel, het betreft hier de memorie van toelichting op de later weer ingetrokken wetsvoorstel 3030, over culpa in de geheimhoudingsplicht. Maar de minister heeft wel enkele relevante toelichtingen gegeven over de reikwijdte van dit artikel.

⁷⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 1967, 8 538, nr. 21, Eindverslag (MvA), pag. 5.

⁷⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11866, nr. 3 (MvT), pag. 6.

in de artikelen 22a, 53, 54, 220, 222, 278, 326b, 418 en 419 Sr, terwijl de duiding «Rijk» nog voorkomt in de artikelen 93 en 203 Sr. Tijd voor eenduidigheid?

Artikel 38 Sr

Een bijzonder merkwaardige fout zit in artikel 38 Sr. Merkwaardig, omdat een wetswijziging door tal van personen gezien wordt voordat deze goedgekeurd wordt. Wat is hier de fout? Dit artikel heeft tweemaal een vijfde lid, met elk andere wettekst. Deze fout is inmiddels ontdekt en zal worden hersteld in 2018.

Artikel 46 Sr

Dit artikel bevat nog als enige artikel de term «informatie». Alle andere artikelen die betrekking hadden op «informatie» zijn overgegaan op de term «gegevens». Dit is van belang omdat de wetgever aan het begrip «gegevens» niet dezelfde uitleg geeft als aan «informatie» (zie ook artikel 80quinquis Sr). Aanpassing van het bestanddeel lijkt wenselijk.

Artikel 92 Sr

Dit artikel beschermt het staatshoofd. Opmerkelijk in deze is dat de Raad van State niet beschermd wordt. De toelichting over het niet beschermen van de Raad van State is dat deze een administratieve rechtsmacht heeft en als zodanig geen zelfstandig gezag uitoefent; "de ratio voor een *jus speciale* bestaat dus ten hunnen aanzien niet. Intusschen worden zo door het *jus commune* voldoende beschermd."⁷⁷

Maar de Raad van State heeft meer taken, zoals die van artikel 38 Grondwet: "Zolang niet in de uitoefening van het koninklijk gezag is voorzien, wordt dit uitgeoefend door de Raad van State."

Dus in dit uitzonderlijke geval vervult de Raad van State de rol van staatshoofd, maar een aanslag op de Raad van State is in die situatie geen schending van artikel 92 Sr?

Overigens is er wel bescherming voor het verstoren van een vergadering van de regeringsraad (de raad van state) middels artikel 95 Sr en kan, als de aanslag op de raad gericht is, ook artikel 94 Sr van toepassing zijn. Maar voormelde artikelen hebben niet de levenslange gevangenisstraf als strafmodaliteit, artikel 92 Sr wel.

Strafbaarstelling op grond van artikel 92 Sr zou tot complicaties kunnen leiden inzake de bewijsvoering. Een aanslag op koning of regent is duidelijk: het is gericht op een persoon. Een aanslag op een entiteit (in de zin van artikel 94 of 95 Sr) is ook duidelijk. Maar een aanslag op een entiteit in de zin van artikel 92 Sr? Wanneer is een aanslag op de raad van state een aanslag op het staatshoofd? Als de gehele vergadering wordt uitgeschakeld is het duidelijk, maar wat als één of twee leden worden uitgeschakeld? Kan men dan niet verder zonder deze personen, of deze vervangen, zodat nog steeds sprake van een functionerend staatshoofd? En als dat het geval is, hoezo is dan sprake van een (effectieve) aanslag op het staatshoofd?

Artikel 99 Sr

Dit betreft de strafbaarstelling van het opzettelijk voeren van nadelige onderhandelingen. Zoals in "Het wetboek van strafrecht verklaard" door mr. T.Y. Noyon is opgenomen: "De opdracht moet gedaan zijn van regeringswege. Het gebruik van de laatste woorden is niet volkomen correct, en geeft aanleiding tot de vraag of een rechtstreekse opdracht van de regering wel in de termen van het artikel valt. Strikt genomen is 'van regeringswege' namens

⁷⁷ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 56-58.

de regering; de bedoeling is echter natuurlijk ook opdrachten door de regering rechtstreeks gedaan in de strafbepaling te begrijpen.”⁷⁸

Nu is het artikel taalkundig aangepast (regeringswijze is sindsdien een ‘e’ armer), edoch voormelde probleem is niet opgelost.

Artikel 104 Sr

Dit betreft de strafbaarstelling van de «verspieder». Nu gaat het mij hier niet zozeer om de term verspieder, hoewel spion heden ten dage een betere duiding heeft,⁷⁹ maar om de formulering «een verspieder van de vijand». Oorspronkelijk betrof het «een verspieder van de vijand». Het probleem bij deze formulering is, zoals werd opgemerkt in het Verslag van de Tweede Kamer: “een verspieder van den vijand zou kunnen betekenen: iemand die den vijand bespiedt.” Daarop heeft de regering de tekst gewijzigd in «een verspieder des vijands». Echter bij de taalkundige aanpassing in 1984 is dit (weer) gewijzigd in «een verspieder van de vijand», daarmee bevat de wettekst wederom beide mogelijkheden. Nu zal de rechter deze foutieve lezing wel voorkomen, maar een wettekst behoort uit zichzelf duidelijk te zijn en dat is deze tekst thans niet.

Een tweede punt bij dit artikel is het gebruik van de term «krijgsman» (zoals ook in de artikelen 203 en 439 Sr) en in het verlengde daarvan «krijgslieden» (artikel 204 Sr).

Het meest in het oog springend is dat deze term (taalkundig) de krijgsvrouwen uitsluit. Natuurlijk is dit een voorbeeld waar juridisch bezien de «krijgsman» ook de «krijgsvrouw» omvat. Maar ‘mooi’ is het niet. Het gebruik van de term «krijgsman» doet geen recht aan de vele vrouwen in de krijgsmacht.

Daarnaast is de term krijgsman/krijgslieden gedateerd. Reeds in 1950 is bij de vaststelling van het vierde boek van het Burgerlijk Wetboek ervoor gekozen om de term «krijgslieden» te vervangen voor «militairen». Nu stelt ook de wetgever: “Hoewel een term uiteraard niet noodzakelijkerwijze in het burgerlijk recht dezelfde betekenis behoeft te hebben als in het strafrecht.”⁸⁰

Maar is in het strafrecht de «krijgsman» niet gelijk aan de militair? Een duiding van krijgslieden die heden ten dage veel gebruikt wordt. In 1954 stelde nog de wetgever dat reserveveldpredikers burgerambtenaren in tijdelijke dienst zijn en daarom geen militairen. “Zij zijn geen militairen, dus vallen niet onder het begrip: “Krijgslieden in werkelijke dienst”, waarvan art. 99 der Grondwet spreekt.”⁸¹ Waarom moest men in werkelijke dienst zijn? Omdat blijkens de Regeling van de dienstplichtigheid bij de militia en bij de schutterij het ook mogelijk was dat sprake was van “vrijwillig dienende krijgslieden.”⁸² Kortom, krijgsmannen konden in dienst zijn, maar ook vrijwilligers konden krijgslieden zijn. Heden ten dage is dit niet anders voor militairen. Hieronder worden volgens artikel 60 van het Wetboek van Militair Strafrecht verstaan:

“1°. zij wier vrijwillig dienstverband bij de krijgsmacht tot doorlopende werkelijke dienst verplicht, tijdens de gehele duur van dat dienstverband;

2°. alle andere vrijwilligers bij de krijgsmacht en de dienstplichtigen, zo vaak en zolang zij in werkelijke dienst zijn, alsmede wanneer zij buiten werkelijke dienst in het tijdvak

⁷⁸ Het wetboek van strafrecht verklaard door mr. T.Y. Noyon, E. Langmeijer, zesde druk, Gouda Quint, pag. 539.

⁷⁹ Zoals Noyon opmerkt zou dan gedacht kunnen worden dat alleen in dienst van inlichtingendiensten werkende ambtenaren onder dit artikel vallen, hetgeen niet juist is. Een ieder die verspiedt valt eronder; Het wetboek van strafrecht verklaard door mr. T.Y. Noyon, E. Langmeijer, zesde druk, Gouda Quint, pag. 555.

⁸⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1954-1955, 3 771, nr. 3 (MvT), pag. 17.

⁸¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1939-1940, 2 VIII, nr 27 (MvA), pag 23.

⁸² Tweede Kamer, vergaderjaar 1893-1894, 98, nr. 3 (mvT).

gedurende hetwelk zij voor die dienst kunnen worden opgeroepen, een der feiten plegen omschreven in de artikelen 109 en 110 van dit wetboek.”

Kortom, welke reden is er thans nog om niet te kiezen voor het begrip «militair»?

Artikel 137 Sr en artikel 272 Sr

Artikel 137 Sr regelt de strafuitsluiting voor de verschoningsgerechtigde(n) met betrekking tot de strafbaarstellingen van de artikelen 135 en 136 Sr. Artikel 272 Sr stelt schending van de geheimhouding strafbaar. Beide artikelen bevatten het begrip «uit hoofde van zijn ambt of beroep».

Op zich is dit opmerkelijk daar het verschoningsrecht is uitgewerkt in artikel 218 Sv en daarin is opgenomen: “Van het geven van getuigenis of van het beantwoorden van bepaalde vragen kunnen zich ook verschoonen zij die uit hoofde van hun stand, hun beroep of hun ambt tot geheimhouding verplicht zijn”. Waarom vermeldt strafvordering wel de «stand» en het strafrecht niet? Wat omvat de «stand»? Dat is nader toegelicht bij behandeling van de verschillen tussen artikel 272 Sr en 218 Sv: “Hierbij blijve de categorie van hen, die krachtens artikel 218 Sv. uit hoofde van hun “stand” een verschoningsrecht hebben, buiten beschouwing. Onder deze categorie, die in artikel 272 Sr. niet genoemd wordt, plegen de geestelijken gerekend te worden. Volgens sommige schrijvers zou de geestelijke niet onder artikel 272 Sr. vallen, nu in dit artikel alleen van “ambt” en “beroep”, doch niet van “stand” gesproken wordt. Vgl. Simons-Pompe: Leerboek van het Nederlandsche Strafrecht II*. p. 76; Noyon-Langemeijer: Het Wetboek van Strafrecht III”, p. 59-60.”⁸³

Voormelde doet de vraag relevant worden als geestelijken vallen onder de «stand» en niet onder «beroep» of «ambt», heeft de wetgever dan deze groep willen uitsluiten van artikel 137 en 272 Sr? Of is men vergeten de «stand» toe te voegen aan beide artikelen?

Artikel 161quater Sr en artikel 161quinquies Sr

Deze artikelen stellen het besmetten van water met radioactieve stoffen strafbaar. Geen overbodige luxe nu we in een tijd van terrorisme leven en de angst voor zogeheten “*dirty bombs*” (vuile bommen) reëel is.

Een vuile bom kan bestaan uit “een conventioneel (dat wil zeggen niet-nucleair) explosief, met een omhulling van radionucliden. Radionucliden zijn isotopen van elementen met een onstabiele atoomkern die door radioactief verval overgaan in andere elementen, of andere isotopen van hetzelfde element, die al dan niet stabiel zijn.”⁸⁴

Nu wordt het bestanddeel «radioactieve stoffen» nader beschreven in artikel 1, eerste lid, onder e, van de Kernenergiewet. Daarin wordt onder «radioactieve stoffen» verstaan: “stoffen met uitzondering van splijtstoffen en ertsen, die in zodanige mate radionucliden bevatten dat zij, voorzover het de bescherming tegen ioniserende straling betreft, niet mogen worden verwaarloosd”.

Splijtstoffen en ertsen zijn dus niet radioactieve stoffen. Wat zijn dit dan? Blijkens artikel 1, eerste lid, onder b en c van de Kernenergiewet gaat het om het volgende:

- splijtstoffen: stoffen, welke ten minste een bij algemene maatregel van bestuur te bepalen percentage uranium, plutonium, thorium of andere daarbij aangewezen elementen bevatten;
- ertsen: ertsen die naar gewicht gerekend ten minste een tiende procent uranium of drie procent thorium bevatten en waarmee handelingen worden verricht wegens hun splijt- of kweekeigenschappen;

⁸³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1952-1953, 2 910, nr. 2 (Nota betreffende verschoningsrecht journalisten), pag. 3.

⁸⁴ nl.wikipedia.org/wiki/Vuile_bom

De memorie van toelichting is duidelijk over het gevaar van splijtstoffen: "Gebruikte splijtstoffen bijv. zijn sterk radioactief. (...) De definitie van splijtstoffen (artikel 1, eerste lid, onder b) is zodanig gekozen, dat daaronder - zoals de bedoeling is - ook gebruikte splijtstoffen kunnen worden gebracht." Als deze stoffen worden gebruikt voor een vuile bom, dan wordt opzettelijk radioactieve straling verspreid, maar dat valt dus het niet onder de werking van voormelde strafbepalingen.

De wetgever heeft in de wetstoelichting op de Kernenergiewet wel toegelicht waarom splijtstoffen (en ertsen) zijn uitgezonderd. "Om doublures binnen het kader van het ontwerp te voorkomen, met name doordat op splijtstoffen, omdat ze ook radioactief zijn, zowel de bepalingen van hoofdstuk III, als die van hoofdstuk IV van toepassing zouden zijn, is in de definitie van radioactieve stoffen (artikel 1, eerste lid, onder d) bepaald, dat daaronder in deze wet niet zijn begrepen splijtstoffen of ertsen."⁸⁵

De Kernenergiewet heeft eigen strafbepalingen, zoals het met terroristisch oogmerk vervaardigen van ioniserende stralen uitzendende toestellen (artikel 79 Kernenergiewet), waarop een gevangenisstraf staat van ten hoogste vijftien jaren. Daarnaast bevat artikel 80 zelfs een strafbaarstelling tot levenslang. Dit is dus langer dan de vijftien tot dertig jaren die kunnen worden opgelegd op grond van het commune strafrecht. Maar dat gezegd hebbende, de strafbaarstellingen in de Kernenergiewet zijn niet gelijk aan die van het wetboek van strafrecht en door het begrip «radioactieve stoffen» zo beperkt uit te leggen is op een deel van de radioactieve stoffen (splijtstoffen en ertsen) het commune strafrecht dus niet van toepassing.

Artikel 182 Sr

Wordt in bijna alle daarvoor relevante artikelen melding gemaakt van "twee of meer verenigde personen", artikel 182 Sr heeft het nog steeds over "met verenigde krachten". Dit is het enige artikel in het wetboek van strafrecht die deze omschrijving nog steeds gebruikt. Zo is in 2005 in artikel 285 Sr «openlijk geweld met verenigde krachten tegen personen of goederen» vervangen door: openlijk in vereniging geweld plegen tegen personen of goederen.⁸⁶ Vanwaar nog steeds het gebruik van dit gedateerde begrip in artikel 182 Sr?

Artikel 192 Sr en artikel 444 Sr

Dit artikel bevat een taalkundige onjuistheid. Noyon stelde dit reeds in 1954 en anno 2017 bestaat het nog steeds: "Voor wettelijk opgeroepen" zal "wettig opgeroepen" gelezen moeten worden (idem 444 Sr). Wettelijk is hetgeen in de wet omschreven is; hier is sprake van een handeling krachtens de wet en in overeenstemming met haar verricht."⁸⁷

Artikel 205 Sr

Dit artikel stelt strafbaar degene die zonder toestemming van de Koning bepaalde (wervings)handelingen verricht. Oorspronkelijk was in het wetsontwerp opgenomen het vereiste «zonder verlof der Regering». Op vragen van kamerlid Roëll werd gevraagd hoe dit zich verhoudt met artikel 10 van de wet ter uitvoering van art. 7 der Grondwet. Daarin was opgenomen dat men de toestemming des Konings diende te verkrijgen om zich in vreemde krijgsdienst te begeven. De minister erkende de vergissing en het werd veranderd in «zonder toestemming des Konings». Echter, voormelde artikel bestaat niet meer. Zou heden ten dage dan niet volstaan kunnen worden met de toestemming van de regering, zoals oor-

⁸⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1959-1960, 5 861, nr. 3 (MvT), pag. 23.

⁸⁶ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28 484, A 9

⁸⁷ Wetboek van strafrecht verklaard door mr. Noyon, zesde druk, bewerkt door mr. G.E. Langemeijer, 1954, Gouda Quint, pag. 78.

spronkelijk bedoeld was? Waarom krijgt de Koning hier (nog steeds) een verantwoordelijkheid die oorspronkelijk werd toegedicht aan de regering?

Artikel 228 en 229 Sr

In beide artikelen komt een begrip voor dat elke taalzuivering tot heden bespaard is gebleven: «nopens». Dit betekent “aangaande, betreffende, omtrent, over”.⁸⁸ Vanwaar nog steeds het gebruik van deze archaische term?

Artikel 308 Sr en artikel 82 Sr

Dit artikel betreft het schuld hebben dat “een ander zwaar lichamenlijk letsel bekomt of zodanig lichamenlijk letsel dat daaruit tijdelijke ziekte of verhindering in de uitoefening van zijn ambts- of beroepsbezigheden ontstaat.”

Nu wordt het begrip «zwaar lichamenlijk letsel» ook nader beschreven in artikel 82 Sr waaruit blijkt dat het ook omvat “ziekte die geen uitzicht op volkomen genezing overlaat, voortdurende ongeschiktheid tot uitoefening van zijn ambts- of beroepsbezigheden, en afdrijving of dood van de vrucht van een vrouw.” (eerste lid), alsmede “storing van de verstandelijke vermogens die langer dan vier weken geduurd heeft.” (tweede lid).

Dit betekent dat zowel voortdurende ongeschiktheid alsook tijdelijke ziekte of verhindering tot uitoefening van zijn ambts- of beroepsbezigheden valt onder de werking van artikel 308 Sr.

Maar wat valt onder «ambts- of beroepsbezigheden»? Deze vraag werd reeds gesteld in 1881, blijkens de toelichting op artikel 82 Sr. “Worden hier bedoeld de ambts- of beroepsbezigheden van den mishandelde dan wel elke bezigheid van dien aard? Het eerste zal wel bedoeld zijn, omdat het tweede veel te ver zou gaan, maar dan is het wenschelijk de beperking in de wet uit te drukken. Zou »gewone bezigheden” niet beter zijn? De taak van eene huismoeder is van groot gewigt en toch oefent zij niet een ambt of beroep uit.”

De minister stelt in antwoord hierop: “De ledematen en zintuigen die de huismoeder voor hare bezigheden als zoodanig behoeft (handen, oogen enz.), kunnen haar niet worden ontnomen, zonder dat het zwaar lichamenlijk letsel ontwijfelbaar zeker is.”⁸⁹ De vraag is echter of dit heden ten dage nog wel juist is. Immers uit jurisprudentie volgt dat een gebroken arm of been in beginsel nog geen zwaar letsel is.

Nu is de pendant van artikel 308 Sr in het verkeersstrafrecht artikel 6 WVW: “Het is een ieder die aan het verkeer deelneemt verboden zich zodanig te gedragen dat een aan zijn schuld te wijten verkeersongeval plaatsvindt waardoor een ander wordt gedood of waardoor een ander zwaar lichamenlijk letsel wordt toegebracht of zodanig lichamenlijk letsel dat daaruit tijdelijke ziekte of verhindering in de uitoefening van de normale bezigheden ontstaat.” In dat artikel gaat het dus wel over «de uitoefening van de normale bezigheden». Dit terwijl de voorgang van artikel 6 WVW, artikel 36 WVW 1935, ook de strafbaarstelling beperkte tot «ambts- of beroepsbezigheden». De wetgever stelde als reden voor de wijziging: “Naar de huidige opvattingen lijkt het niet juist de ernst van het feit waarvan een verwijt wordt gemaakt, te relateren aan het al dan niet gehinderd worden in de «ambts- of beroepsbezigheden». Veeleer is bepalend of iemand wordt gehinderd in de uitoefening van zijn normale bezigheden, ongeacht of dit «ambts- of beroepsbezigheden» zijn.”⁹⁰

Dus hoewel in het verkeersstrafrecht 'een ambt of beroep' is komen te vervallen, staat dit vereiste nog steeds voorop bij artikel 82 en 308 Sr. Een gedateerd vereiste?

⁸⁸ mijnwoordenboek.info/nopens

⁸⁹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 531.

⁹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1990-1991, 22 030, nr. 3 (MvT), pag. 68.

Artikel 312 Sr

Dit artikel bevat een strafbepaling indien het feit wordt gepleegd op de openbare weg of in een spoorlijn die in beweging is (artikel 312, tweede lid, sub 1 Sr). De strafbaarstelling omvat dus niet het vliegtuig. Nu stelt artikel 385b Sr wel geweld in een vliegtuig strafbaar, maar niet diefstal. Dat is natuurlijk wel strafbaar middels de artikelen 310 en 311 Sr, maar dus niet middels artikel 312 Sr. Diefstal met geweld in een vliegtuig dient dus vervolgd te worden voor twee feiten: 310 en 385b Sr. Waarom niet gewoon opnemen in artikel 312 Sr? Het vliegtuig mag anno 1886 dan geen rol hebben gespeeld in de wetgeving, anno 2017 is het vliegtuig niet meer weg te denken, waarom dan niet het wetboek actualiseren?

Artikel 315 Sr

Stroperij gepleegd met behulp van vaartuigen, wagens, trek- of lastdieren is strafbaar gesteld in artikel 315 Sr. Nu kan gesteld worden dat alle wagens ook voertuigen zijn, maar niet alle voertuigen zijn alleen maar wagens. Waarom derhalve zijn voertuigen van de strafbaarstelling uitgesloten?

Artikel 323 Sr

In dit artikel komt de omschrijving "het goed uit noodzaak in bewaring is gegeven" voor. Hiermee werd oorspronkelijk bedoeld het inmiddels vervallen artikel 1740 van het Burgerlijk Wetboek: "Bewaargeving uit noodzaak is de zoodanige welke men door eenig toeval gedwongen wordt te doen, zoo als door brand, instorting van gebouwen, plunderingen, schipbreuk, overstroming, of andere onvoorziene toevallen."

Dit artikel komt niet meer voor, de term «uit noodzaak in bewaring is gegeven» komt alleen nog voor in de Nederlandse wetgeving in artikel 322 Sr. Daarmee is het toelichtende karakter van voormelde omschrijving komen te vervallen. De vraag is dan ook wat de wetgever thans onder deze formulering verstaat, nu het niet meer nader geduïd wordt. Hoort de wet niet uit zichzelf duidelijk te zijn? Door bijvoorbeeld in een extra lid van artikel 322 Sr thans dit begrip te duiden, of in ieder geval af te bakenen?

Artikel 328quater Sr

Dit is een specifieke vorm van omkoping. Echter daar waar de algemene artikelen inzake omkoping ook de «belofte» omvatten, is dat niet het geval voor dit artikel en het is niet duidelijk waarom niet. Waarom kan je wel de «belofte» als omkopingsmiddel hebben voor actieve omkoping, maar niet in geval van artikel 328quater Sr?

Artikel 332 Sr

Dit artikel stelt bedrog bij leveringen aan vloot of leger strafbaar. Daarmee is direct duidelijk het probleem van dit artikel: waar is de luchtmacht? Er lijkt geen enkele reden te zijn waarom de luchtmacht wel bedrogen zou mogen worden, te meer nu neerstortende vliegtuigen (door bijvoorbeeld ondeugdelijke materialen) zeer grote schade kunnen veroorzaken. Het kiezen voor de term «krijgsmacht» lijkt dan ook meer voor de hand te liggen. Opmerkelijk is dat «de vloot of het leger» in artikel 105 Sr reeds in 1952 is vervangen door «de krijgsmacht». Waarom de wetgever dit heeft nagelaten voor artikel 332 Sr?

Artikel 435e Sr

In dit artikel wordt nog steeds gebruik gemaakt van het begrip «telefooninrichting». Voorheen werd verwezen naar het soortgelijke begrip «telefooninrichting» in de artikelen 139a, 139c en 374bis Sr. Echter artikel 374bis Sr is komen te vervallen en de andere artikelen zijn gemoderniseerd en bevatten thans het begrip «technisch hulpmiddel». Voor invoering heeft de VVD-factie erop gewezen dat andere communicatiemiddelen, zoals telexverbindingen, ook onder de voorgestelde strafbepaling zouden dienen te worden gebracht. Dit is toen door

de minister afgewezen: "Ik meen dat een dergelijke verruiming niet incidenteel kan plaatsvinden, maar dat daarin ook de andere strafbepalingen zouden moeten worden betrokken waarin van «telefooninrichting» sprake is. Mede doordat de technologie op dit punt in snelle ontwikkeling is (...) acht ik zo'n wijziging op dit moment niet erg opportuun."⁹¹

Het artikel is echter nooit meer bijgewerkt zodat artikel 435e Sr het enige artikel is waarin het gedateerde begrip «telefooninrichting» nog voorkomt. Nu is de telex inmiddels ook gedateerd, maar wat te denken van *skype*, e-mail, *what's app*, *facebook*? Waarom is dit verbod anno 2017 nog steeds technologisch van de vorige eeuw?

Artikel 348a Sr

Artikel 51 Sr stelt dat strafbare feiten kunnen worden begaan door rechtspersonen en/of natuurlijke personen. Omdat de rechtspersoon civielrechtelijk een beperkt begrip is (omvattende de besloten vennootschap, de naamloze vennootschap, de stichting, de vereniging en de coöperatie) heeft de wetgever in het derde lid met rechtspersoon gelijkgesteld: de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid (denk aan de vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap), de maatschap, de rederij en het doelvermogen. Deze gelijkstelling betreft de rechtspersoon als dader.

Artikel 348a Sr stelt dat onder de bestuurder van een rechtspersoon tevens begrepen dient te worden de bestuurders van een vennootschap onder firma en van een commanditaire vennootschap (dus de voormelde vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid). Maar hoe zit het dan met de bestuurders van de maatschap, de rederij en het doelvermogen? Die ondernemingen zijn blijkens artikel 51 Sr wel rechtspersonen, maar de bestuurders van die 'rechtspersonen' zijn geen bestuurder van rechtspersonen blijkens artikel 348a Sr?

Artikel 437bis Sr

Dit artikel bevat het gedateerde begrip «krankzinnigengesticht», welke in andere artikelen (zoals artikel 445 Sr) is vervangen voor «psychiatrisch ziekenhuis».

Artikel 446 Sr

De term «openbare macht» komt alleen voor in dit artikel. De vraag is wat hiermee bedoeld wordt: de overheid, het bevoegd gezag? Bij de invoering van de Politiewet heeft de wetgever ervoor gekozen om de oude term «openbare macht» te vervangen. Dit is echter in het wetboek van strafrecht (nog) niet gebeurd.

Artikel 471 Sr

De schipper houdt een strafregister bij, een register van aan boord gepleegde strafbare feiten. Sinds 12 april 1967 is deze verplichting gekoppeld aan artikel 539u Sv.⁹² Dit artikel betreft echter de verplichting om strafbare feiten door te geven aan het officier van justitie.

In 1970 is de verwijzing dan ook in een Nota van Wijziging gecorrigeerd naar artikel 539v Sv ("De schipper van een Nederlands schip zorgt dat aan boord een register van strafbare feiten aanwezig is, dat blad voor blad is genummerd"). Deze wijziging is echter niet doorgevoerd zodat nog steeds verwezen wordt naar artikel 539u Sv.

Dit is niet juist, de verwijzing naar artikel 539u Sv is opgenomen in artikel 471a Sr. De doorgevoerde wijziging van artikel 471 Sr moet in de wettekst doorgevoerd worden.

⁹¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1978-1979, 15 678, nr. 7 (MvA)I pag. 8.

⁹² Eerste Kamer, vergaderjaar 1964-1965, 7 979, nr. 4a, pag. 1-2.

Eerste Boek. Algemene bepalingen

Algemeen

Het wetboek van Strafrecht richt zich op de inhoudelijke, de materiële bepalingen; daar waar de procedurele, formele bepalingen zijn opgenomen in het Wetboek van Strafvordering. Dit betekent echter niet dat het Wetboek van Strafrecht geen procedurele bepalingen heeft, zoals ook blijkt uit de wetswijziging Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen waarbij een groot deel van de strafbepalingen uit dit wetboek worden overgeheveld naar het Wetboek van Strafvordering.

Scheiding wetboek van strafrecht en wetboek van strafvordering.

Dat beiden wetboeken niet strikt van elkaar gescheiden zijn blijkt ook uit de memorie van toelichting:

“De algemeene inhoud en de indeeling van het eerste boek blijken voldoende uit de opschriften der titels (I-IX) waaruit het is zamengesteld. Hier zij alleen gewezen op de onderwerpen in dit boek behandeld die thans min of meer volledig, geregeld worden in het wetboek van strafvordering:

1. Heerschappij der nederlandsche strafwet over misdrijven buiten het rijk in Europa. gepleegd (artt. 8-10 strafv. artt. 8-7 in verband met art. 8 ontw.);
2. Zamenloop van strafbare feiten (artt. 207 1 2de, 8de en 4de lid, en. 208 strafv., tit. VI ontw,);
3. Verval van het regt tot strafvordering en van de straf (art. 7 en tit. XXIII strafv., titel VIII ontw.).

Een breed betoog dat al deze onderwerpen behooren tot het materiële, niet tot het formele strafregt schijnt onnoodig.

Ten aanzien van den zamenloop van strafbare feiten is dit, ook hier te lande, sedert jaren algemeen erkend. Reeds het ontwerp van 1827 handelde in boek I tit. VI, artt. 85 en 86, over de »opeenstapeling" van misdrijf, en ook in den zesden titel van het eerste boek van 1847 werd nevens de herhaling de zamenloop van misdrijven" behandeld. Evenzoo titel II (artt. 86 en 87) ontw. I 1859. Nog zij hierbij opgemerkt, dat de artt. 207, al. 2-4, en 208 van het wetboek van strafvordering alleen daarin zijn opgenomen in afwachting van een nieuw wetboek van strafregt, terwijl niemand destijds betwijfelde, dat zij eigenlijk in dit laatste te huis behoorden.

De heerschappij der strafwet, voor zooveel betreft den tijd waarover zij zich uitstrekt, wordt ook thans in het wetboek van strafregt (art. 4 C. P.) behandeld. Maar hetzelfde wetboek moet dan ook de plaatselijke grenzen van haar gebied en de personen aan hare heerschappij onderworpen aanwijzen. Ook hier geldt het de vraag, of de publieke actie kan worden ingesteld en tegen wie? Het antwoord op die vraag geeft het materiële strafregt. Het procesregt leert alleen, hoe de publieke actie moet worden ingesteld en vervolgd.

Om gelijke redenen moet ook het verval van strafvordering en straf in het wetboek van strafregt worden behandeld. Tot de leer van het bestaan en het voortbestaan behoort noodzakelijk ook die van het tenietgaan der publieke actie en haar gevolgen, hetzij dan vóór of na de regterlijke uitspraak."⁹³

⁹³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 117-118.

Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen.

Op grond van dit wetsvoorstel wordt een nieuw boek 6 toegevoegd aan het Wetboek van Strafvordering en worden vele bepalingen geheel of gedeeltelijk overgeheveld van het Wetboek van Strafrecht naar boek 6 van het Wetboek van Strafvordering. Het gaat hierbij om bepalingen met betrekking tot de wettelijke regeling van de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen.

De indeling van het zesde boek is in hoofdlijnen de volgende: “Na een eerste hoofdstuk met de algemene bepalingen die in beginsel gelden voor alle ten uitvoer te leggen strafrechtelijke beslissingen en voor het toezicht op alle strafrechtelijk opgelegde vrijheidsbeperkingen wordt vervolgens in het tweede tot en met de vijfde hoofdstuk aangesloten bij het karakter van de straf of maatregel: achtereenvolgens vrijheidsbenemend, vrijheidsbeperkend, geldelijk en bijkomend. In het zesde hoofdstuk staan de rechterlijke beslissingen die tijdens de tenuitvoerlegging aan de orde kunnen zijn. Het zevende hoofdstuk ziet op de strafvorderlijke bepalingen over het verzoeken en verlenen van gratie.

Met dit wetsvoorstel wil de regering de tenuitvoerlegging van straffen versnellen en alle relevante partners beter informeren. De verantwoordelijkheid voor de tenuitvoerlegging van straffen wordt verschoven van het openbaar ministerie naar de minister van Veiligheid en Justitie. Ook bevat dit voorstel de termijnen waarbinnen het vonnis moet zijn verstrekt aan de minister (het Centraal Justitieel Incassobureau, CJIB), zodat snel met de ten uitvoerlegging kan worden gestart. Daarnaast krijgt de minister de bevoegdheid om onherroepelijke geldboetevonnissen onder de € 340 te beëindigen. Tenslotte wordt het nu ook mogelijk om gerechtelijke mededelingen langs elektronische weg te doen.”⁹⁴

Het wetsvoorstel is op 4 oktober 2016 door de Tweede Kamer aangenomen en op 21 februari 2017 als hamerstuk geaccordeerd door de Eerste Kamer. Ten tijde van het publiceren van dit boek was niet bekend wanneer de nieuwe wetten worden ingevoerd. Gelet op de impact die het wetsvoorstel heeft en gelet op het feit dat het reeds is geaccordeerd, wordt voor uitwerking in dit boek aangenomen dat de wetsvoorstellen reeds zijn ingevoerd. Hierdoor zullen vele artikelen van boek I beperkter worden beschreven, omdat de relevantie voor het wetboek van strafrecht voor dezer artikelen beperkt is geworden.

⁹⁴ www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34086_wet_herziening

TITEL I. Omvang van de werking van de strafwet

Algemeen

Oorspronkelijk werd titel I genoemd 'de heerschappij der strafwet'. Taalkundig gezien was dit niet wenselijk, daar heerschappij vooral aan personen wordt gekoppeld en niet aan zaken. Voorgesteld werd dan ook de titel 'omvang van het gebied van de strafwet'. Maar terecht, zoals ook taalkundige De Vries erkende, bevatte titel I bepalingen inzake territorium, maar ook andersoortige bepalingen. Daarom is uiteindelijk gekozen voor de titel 'omvang van de werking van de strafwet'.

Bij Wet van 10 juli 2013 (Stb. 2013, 292) zijn de regels inzake extraterritoriale rechtsmacht in strafzaken herzien. Hierdoor zijn de wetteksten van de artikelen 4 tot en met 8 Sr aanzienlijk gewijzigd.⁹⁵ Samengevat kan dit als volgt weergegeven worden:

oude regeling	huidige regeling	toelichting
Art. 4 sub 1°- 6° Sr	Art. 4 sub a – f Sr	Artikel 4, sub 6°- 18°, Sr vloeien voort uit verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties. Daarop gebaseerde rechtsmacht volgt in de nieuwe regeling uit artikel 6 (nw) Sr en de daarbij behorende AMvB.
Art. 4 sub 7°- 18° Sr	Art. 6 Sr en AMvB	
Art. 4a Sr	Art. 8b Sr	Betreft een vernummering.
Art. 5 lid 1 sub 1°, 3°, 6° Sr	Art. 7 lid 2 sub a – e Sr	Artikel 5 Sr kent nationale en internationale grondslagen. De nationale grondslagen zijn overgeheveld naar artikel 7 (nw) Sr. De internationale grondslagen volgen in de nieuwe regeling uit artikel 6 (nw) Sr en de daarbij behorende AMvB.
Art. 5 lid 1 sub 2° Sr	Art. 7 lid 1 Sr	
Art. 5 lid 1 sub 4°, 5° Sr	Art. 6 Sr en AMvB	
Art. 5 lid 2 Sr	Art. 7 lid 3 Sr	
Art. 5a Sr	Art. 7 Sr Art. 6 Sr en AMvB	Cfm. onderscheid artikelen 6 en 7 (nw) Sr.
Art. 5b Sr	Art. 5 Sr Art. 6 Sr en AMvB	Cfm. onderscheid artikelen 6 en 7 (nw) Sr.
Art. 6 Sr	Art. 8 Sr Art. 6 Sr en AMvB	Cfm. onderscheid artikelen 6 en 7 (nw) Sr.
Art. 7 Sr	Art. 8a Sr	Betreft een vernummering.
Art. 8 Sr	Art. 8d Sr	Betreft een vernummering.

Voorgaande zal bij de betreffende artikelen nader toegelicht worden.

⁹⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 572, nr. 3 (MvT), pag. 1.

Artikel 1 Sr

1886	2017
Geen feit is strafbaar dan uit kracht van eene daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling. Bij verandering in de wetgeving na het tijdstip waarop het feit begaan is, worden de voor den verdachte gunstigste bepalingen toegepast.	1 Geen feit is strafbaar dan uit kracht van een daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling. 2 Bij verandering in de wetgeving na het tijdstip waarop het feit begaan is, worden de voor de verdachte gunstigste bepalingen toegepast.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

Algemeen

Dit artikel bevat de codificatie van het rechtsbeginsel van legaliteit. Het belang van het legaliteitsbeginsel mag niet onderschat worden. Het is dan ook af te leiden uit de artikelen 16 en 89 van de Grondwet.⁹⁶

<i>Artikel 16 van de Grondwet</i>
Geen feit is strafbaar dan uit kracht van een daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling.

<i>Artikel 89 van de Grondwet</i>
2. Voorschriften, door straffen te handhaven, worden daarin alleen gegeven krachtens de wet. De wet bepaalt de op te leggen straffen.
3. De wet regelt de bekendmaking en de inwerkingtreding van de algemene maatregelen van bestuur. Zij treden niet in werking voordat zij zijn bekendgemaakt.

De regering heeft per brief 27 juni 2014 aan de Eerste en Tweede Kamer het voornemen bekend gemaakt de Grondwet te wijzigen in dier zin dat de volgende bepaling wordt toegevoegd: "«De Grondwet waarborgt de democratie, de rechtsstaat en de grondrechten»". Ter toelichting op de rechtstaat wordt gesteld dat hiervan pas sprake kan zijn als is voldaan aan vier vereisten:

"In de eerste plaats geldt in de rechtsstaat het legaliteitsbeginsel. Dit beginsel houdt in dat machtsuitoefening door de overheid alleen plaats mag vinden op grond van een wet en binnen de door het recht getrokken grenzen.

Het tweede kenmerk is de machtscheiding. De drie categorieën van overheidsmacht, te weten wetgeving, uitvoering en rechtspraak, worden uitgeoefend door drie te onderscheiden machten. Deze machtscheiding heeft in Nederland in het bijzonder gestalte gekregen in een stelsel van elkaar wederzijds controlerende, in evenwicht houdende organen (checks and balances) en in de vorm van decentralisatie, waarbij aan andere overheden, zoals gemeenten en provincies, zelfstandige bevoegdheden gelaten worden.

Het belang van de onafhankelijkheid van het met rechtspraak belaste deel van de rechterlijke macht heeft binnen deze gedachte van machtscheiding steeds meer nadruk gekregen, waardoor dit als een derde, afzonderlijke rechtsstatelijke eis kan worden aangemerkt.

⁹⁶ Ook de internationale verdragen bevatten een codificatie van dit rechtsbeginsel, zoals in artikel 1 lid 1 EVRM, artikel 7 lid 1 EVRM, artikel 15 lid 1 IVBPR.

Het vierde kenmerkende vereiste van de rechtsstaat betreft de grond- en mensenrechten. Deze rechten moeten omwille van hun fundamentele karakter binnen de rechtsstaat worden beschermd. De grond- en mensenrechten zijn bij wijze van opsomming vastgelegd in de Grondwet en in onder meer het Europees Verdrag tot de bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, het Handvest van de Europese Unie en het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politiek Rechten.”⁹⁷

De wetgever lichtte artikel 1 Sr als volgt toe bij invoering van het wetboek: “Art. 1, eerste lid, bepaalt dat geen feit strafbaar is dan uit kracht van eene daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling. Deze bepaling (...) is niets anders dan een gevolg van de niet terugwerkende kracht der wet in het algemeen (...) Maar dit gevolg van den regel der niet terugwerkende kracht hier uitdrukkelijk te erkennen scheen niet overbodig, omdat het tweede lid van art. 1 dien regel ter zijde stelt en, bij verandering van wetgeving na het plegen van het aan 's regters oordeel onderworpen feit, het antwoord op de vraag welke wet moet worden toegepast, niet afhankelijk stelt van het tijdstip waarop dat feit is begaan, maar uitsluitend van het belang van den beklagde.”⁹⁸

Voor wat betreft het laatste, het zal daarbij meestal gaan om twee wetten die van toepassing kunnen zijn; de wet die gold ten tijde van het plegen van het feit en de wet die geldt op het moment van de rechterlijke uitspraak. Het is echter mogelijk dat tussen deze twee momenten één of meer andere wetten hebben gegolden. Als dat het geval is, dan moet de rechter ook die wetten in aanmerking nemen, en steeds de "voor den vervolgte gunstigste bepalingen" toepassen.”⁹⁹

Bestanddelen

«verandering in de wetgeving»

“Daaronder is niet te verstaan de intrekking van uit hunnen aard bloot tijdelijke voorschriften, uit kracht en tot uitvoering der wet gegeven, zoo de strafbepaling tegen overtreding van zoodanige voorschriften tijdens de teregtstelling van den beklagde in eerste of hogere instantie nog onveranderd geldt. Men denke b.v. aan overtreding van de in art. 114 [100, 2°] bedoelde voorschriften die strafbaar blijft ook nadat deze, met het dreigend oorlogsgevaar, zijn vervallen, aan het jagen in gesloten jagt- of visschtijd dat niet straffeloos wordt na de heropening der jagt of visscherij krachtens eene nieuwe verordening van gedeputeerde staten, of aan overtreding van eenig voorschrift, krachtens de wet op het veeartsenijkundig staatstoezicht tijdelijk gegeven, wanneer de regter van die overtreding eerst kennis neemt nadat het heeft opgehouden van kracht te zijn. In dit laatste geval werd dit ook aldus begrepen bij 's hoogen raads arrest van 23 Mei 1866 1, gewezen terwijl de wet van 17 October 1865 (Staatsblad n°. 121) nog gold. Art. 40 der wet van 20 Julij 1870 (Staatsblad n°. 181) is dus geheel overbodig. Reproductie dezer bepaling in het strafwetboek, dan natuurlijk in eene algemeene formule, die als uitzonderingen zoude doen voorkomen gevallen die niet in den regel begrepen zijn, zoude het juiste begrip van dezen laatsten slechts kunnen schaden.”¹⁰⁰

⁹⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 34 516, nr. 3 (MvT), pag. 6.

⁹⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 119.

⁹⁹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 119.

¹⁰⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 119.

«verdachte»

Er was enige discussie over de term «verdachte». Eerstens werd gekozen voor 'den vervolgte', maar dat was niet de juiste keuze omdat juist door toepassing van artikel 1 Sr mogelijk geen sprake meer is van 'vervolgte'. Toen dacht men aan 'den dader'. Maar ook dat is niet een correcte term: "als geene vervolging plaats grijpt, weet men ook niet wie de dader is." Blijft over de de term «verdachte».¹⁰¹

Artikel 2 Sr	
1886	2017
De Nederlandsche strafwet is toepasselijk op ieder die zich binnen het rijk in Europa aan eenig strafbaar feit schuldig maakt.	De Nederlandse strafwet is toepasselijk op ieder die zich in Nederland aan enig strafbaar feit schuldig maakt.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
26-09-1973	Stb. 1973, 228	11 866	Vervanging van «binnen het rijk in Europa» door: in Nederland. ¹⁰²
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

Algemeen

Dit artikel bevat het territorialiteitsbeginsel: "De heerschappij der strafwet over alle strafbare feiten, op het gebied van den staat gepleegd, en over allen die daaraan deelnemen, zonder onderscheid van nationaliteit, is, behoudens de uitzonderingen bedoeld in art. 8, onbetwist en onbetwistbaar. Dit beginsel ligt ten grondslag aan art. 8 alg. bep. van wetg., maar het is daarin niet volkomen juist uitgedrukt, omdat het artikel alleen spreekt van de plaats waar de deelnemers aan het strafbare feit zich bevinden, niet van de plaats waar dit feit wordt gepleegd. Art. 8 alg. bep. is dus niet geheel voldoende, maar bovendien mag eene stellige uitdrukking van het territorialiteitsbeginsel in geen geval ontbreken in den titel van het strafwetboek, die de heerschappij der strafwet volledig regelt."¹⁰³

Er was bij invoering discussie over de jurisdictie, hoe ver strekte deze zich? "Zooals de redactie nu luidt, zou kunnen betwijfeld worden of iemand, die zich in het buitenland bevindt en, van over de grenzen, hier te lande een strafbaar feit pleegt, onder het gebied der Nederlandsche strafwet valt." Daarop werd door de minister het volgende antwoord op gegeven: "*Locus delicti* is de plaats niet waar 't gevolg der handeling zich openbaart, maar waar gehandeld wordt, waar de handeling die tot 't wezen van 't misdrijf behoort, geschiedt. Dat deze, door de beste schrijvers aangenomen, leer ook die van den Nederlandschen wetgever is, blijkt o.a. uit art. 8 Wetboek van Strafvordering, waar misdrijven wier gevolg zich per se hier te lande openbaart, genoemd worden »misdrijven buiten 's lands gepleegd." Volgt hieruit, dat *locus delicti* steeds is (gelijk art. 8 der wet houdende algemeene bepalingen voor de wetgeving van het Koninkrijk veronderstelt): de plaats waar de dader zich bevindt? Neen, want men kan zeer goed, door tusschenkomst van een instrument, handelen op een andere plaats. Wie te Keulen een lasterlijk artikel op de post doet en het in eene Amster-

¹⁰¹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 119.

¹⁰² Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹⁰³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 120.

damsche courant doet publiceeren, pleegt zijn misdrijf te Amsterdam; in laatstgemelde plaats geschiedt die handeling die zijn misdrijf afsluit, die het persdelict kenmerkt - de publicatie. Wie daarentegen een lid van den Regeeringsraad met geweld te Kleef vasthoudt en hem daardoor verhindert de Vergadering te 's Hage bij te wonen, pleegt zijn misdrijf te Kleef; zijne handeling is aldaar voltooid en hier te lande heeft geenerlei strafbare handeling plaats gehad. (...)

In hoever iemand, zich in het buitenland bevindende, hier te lande een misdrijf kan plegen, is eene vraag waarop door de gekozen redactie niet wordt gepraejudicieerd en wier beantwoording men aan de wetenschap moet overlaten. Wil men haar in de wet oplossen, dan zou men veel verder moeten gaan en, ook speciaal voor 't geval onderscheidene daders en medeplichtigen in verschillende landen gevestigd zijn, een groote reeks nieuwe artikelen moeten inlasschen."¹⁰⁴

Bestanddelen

«in Nederland»

In 1973 wordt «binnen het rijk in Europa» gewijzigd «in Nederland». Aanleiding hiervoor was het in het wetboek van strafrecht door elkaar gebruiken van de begrippen 'Rijk in Europa', 'Rijk' en 'Nederland', waarmee wel steeds hetzelfde werd bedoeld. "Ter handhaving van de eenheid van terminologie in Titel I van het Eerste Boek wordt voorgesteld ook in de overige onderdelen van artikel 4, alsmede in de artikelen 2, 3, 5, 6 en 7 de woorden 'Rijk in Europa' te vervangen door 'Nederland'. De ondergetekenden hebben ervan afgezien elders in het wetboek deze terminologie te unificeren, omdat dit ertoe zou leiden dat grote delen van het wetboek opnieuw gedrukt zouden moeten worden, waardoor gebruikers van tekstuitgaven op kosten zouden worden gejaagd, zonder dat daartoe een dringende noodzaak bestaat."¹⁰⁵

Wat omvat Nederland? Voor wat betreft de toepassing van het wetboek van strafrecht gaat het alleen om Nederland zelve. Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit de landen Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Elk met hun eigen wetboek van strafrecht, eigen regering, eigen rechters en politie.

Blijft over Caribisch Nederland, zijnde de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba (BES). Dit zijn bijzondere gemeenten van Nederland. Dit zijn openbare lichamen (in de zin van artikel 134 Grondwet). Voor deze eilanden geldt het (eigen) Wetboek van Strafrecht BES.

Het wetboek van strafrecht geldt dus alleen voor Nederland. De grenzen daarvan zijn in verdragen met België en Duitsland nader bepaald voor zowel land als water. Ook de lucht boven het land en water van Nederland behoort blijkens verdragen toe aan Nederland.

Zo stelt artikel 1, eerste lid, Wet grenzen Nederlandse territoriale zee (als uitvloeisel van het Zeerechtverdrag van 16 november 1994 van de Verenigde Naties) dat de Nederlandse territoriale zee zich uitstrekt over twaalf zeemijlen, gemeten vanaf de laagwaterlijn. Een zeemijl staat voor 1.852 meter, dus de totale afstand van de territoriale grens bedraagt 22,224 kilometer.

De zee grens met België is nader geregeld in een grensverdrag.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 120.

¹⁰⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 3 (MvT), pag. 6.

De zee grens met Duitsland is thans in verschillende verdragen geregeld.¹⁰⁷ Nu is er op 24 oktober 2014 het Westereems-Verdrag gesloten waarin de territoriale zee van drie tot twaalf zeemijlen is geregeld.¹⁰⁸ Dit verdrag is anno 2017 nog niet in werking getreden.

Het Nederlandse deel van het continentale plat, net zoals de exclusieve economische zone en de aansluitende zone liggen buiten de Nederlandse territoriale zee.¹⁰⁹ Dit betekent overigens niet dat de Nederlandse rechtsmacht daar niet zou gelden. Nederland heeft in bepaalde wetten de rechtsmacht gevestigd, zoals blijkt uit de volgende voorbeelden:

- “De Nederlandse strafwet is toepasselijk op ieder die zich op of met betrekking tot een installatie ter zee aan enig strafbaar feit schuldig maakt.” (artikel 2 Wet installaties Noordzee).
- “De Nederlandse strafwet is, waar nodig met inachtneming van artikel 220 en afdeling 7 van Deel XII van het VN-Zeerechtverdrag en onverminderd het recht van andere staten om overeenkomstig het VN-Zeerechtverdrag of het Verdrag tot rechtsvervolgving over te gaan, mede toepasselijk op ieder die zich aan boord van een Nederlands schip buiten Nederland schuldig maakt aan overtreding van de bij of krachtens artikel 5, 6, 9, eerste lid, onderdeel a, 15 of 17 gestelde regels” (artikel 38 Wet bestrijding maritieme ongevallen).
- “1. De Nederlandse strafwet is, met inachtneming van de artikelen 218 en 220 en afdeling 7 van Deel XII van het VN-Zeerechtverdrag en onverminderd het recht van andere staten om overeenkomstig het VN-Zeerechtverdrag of het Verdrag tot rechtsvervolgving over te gaan, toepasselijk op ieder die zich buiten Nederland schuldig maakt aan overtreding van de bij of krachtens artikel 5 gestelde regels. 2. De Nederlandse strafwet is van toepassing op ieder die zich in de Nederlandse exclusieve economische zone schuldig maakt aan overtreding van de bij of krachtens artikel 12 gestelde regels.” (artikel 36 Wet voorkoming verontreiniging door schepen).

De luchtgrens is geregeld in het Verdrag inzake de internationale burgerluchtvaart, gesloten in Chicago op 7 december 1944 (Trb. 2016, 13). Artikel 1 van het Verdrag: “De Verdrag-sluitende Staten erkennen dat elke Staat de volledige en uitsluitende soevereiniteit heeft over de luchtruimte boven zijn grondgebied.”

Per 1 juli 2014 is het Besluit internationale verplichtingen extraterritoriale rechtsmacht in werking getreden. Dit betreft de aanwijzing van gevallen verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties tot het vestigen van rechtsmacht verplichten. Het betreft hier een veelvoud aan strafbepalingen gepleegd in een vliegtuig, met betrekking tot mensenhandel, *cybercrime* en dergelijke. Maar dit betreft dus niet het territorium van Nederland, maar de extraterritoriale rechtsmacht. Dat is ook nader opgenomen in de artikelen 3 e.v. Sr.

¹⁰⁶ Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk België inzake de afbakening van de territoriale zee van 18 december 1996 (Trb. 1997, 14), inwerkingtreding op 1 januari 1999 (Trb. 1998, 263).

¹⁰⁷ Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Bondsrepubliek Duitsland tot regeling van de samenwerking in de Eemsmonding (Eems-Dollardverdrag) van 8 april 1960 (Trb. 1960, 69) en Aanvullende Overeenkomst van 14 mei 1962 (Trb. 1962, 54), beide in werking getreden op 1 augustus 1963 (Trb. 1963, 116 en 119). Zie ook het Aanvullend Protocol tot regeling van de samenwerking met betrekking tot het waterbeheer en het natuurbeheer in de Eemsmonding (Eems-Dollardmilieuprotocol) van 22 augustus 1996 (Trb. 1996, 258), inwerkingtreding op 1 juli 1998 (Trb. 1998, 143).

¹⁰⁸ Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Bondsrepubliek Duitsland betreffende het gebruik en beheer van de territoriale zee van 3 tot 12 zeemijlen

¹⁰⁹ www.noordzeeloket.nl/.../juridische_grenzen_en_zones_op_de_noordzee_2015

Artikel 3 Sr

1886	2017
De Nederlandsche strafwet is toepasselijk op ieder die zich buiten het rijk in Europa aan boord van een Nederlandsch vaartuig aan eenig strafbaar feit schuldig maakt.	De Nederlandse strafwet is toepasselijk op ieder die zich buiten Nederland aan boord van een Nederlands vaartuig of luchtvaartuig aan enig strafbaar feit schuldig maakt.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
05-08-1952	Stb. 152, 408	2 258	Vervangen «vaartuig» door: vaartuig of luchtvaartuig. ¹¹⁰
26-09-1973	Stb. 1973, 228	11 866	Vervanging van «binnen het rijk in Europa» door: in Nederland. ¹¹¹
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

Algemeen

Dit artikel breidt de bevoegdheid tot vervolging uit tot degene aan boord van een Nederlands (lucht)vaartuig, dat zich op dat moment niet binnen het Nederlandse territoir bevindt. Onderzoek en vervolging is alleen mogelijk als politie of justitie weet dat er een strafbaar feit is gepleegd. Daarom heeft de wetgever ook verplicht dat de schipper de officier van justitie van strafbare feiten onverwijld op de hoogte moet brengen en dat hij een strafregister moet bijhouden. Schending van deze verplichtingen is strafbaar gesteld in de artikelen 471 en 471a Sr.

Het plegen van strafbare feiten aan boord van een Nederlands schip werd in 1868 nog gezien als een strafbaar feit gepleegd op Nederlands grondgebied. De wetgever anno 1881 onderkende dat dit standpunt discutabel is. Daarom is gekozen om expliciet de rechtsbevoegdheid in het huidige artikel 3 Sr vast te leggen. Immers: "de erkenning van de heerschappij der nederlandsche strafwet over feiten in het buitenland gepleegd niet in strijd is met de eerbiediging onzerzijds van het territorialiteitsbeginsel in vreemde staten. Volkomen juist is wat hieromtrent voorkwam in de memorie van toelichting van het ontw. strafv. 1868: »Wel is waar zal het voorschrift waarbij dit beginsel" - de fictie der exterritorialiteit van schepen - »wordt uitgedrukt, niet kunnen verhinderen dat de regter van de plaats waar het nederlandsche schip zich bevindt, zich de beregting der strafzaak som wijlen zal aantrekken; het belang echter dat het misdrijf, aan boord van het nederlandsche schip begaan, niet ongestraft blijve, vordert de bevoegdheid tot vervolging ook hier te lande."¹¹²

Er is (in 1881) eraan gedacht om de bevoegdheid te beperken in die zin dat toegevoegd moest worden: "»zich niet bevindende in de territoriale wateren van een erkenden vreemden Staat." Immers thans bestaat er strijd tusschen de artt. 2 en 3, die op twee gedachten hinken en, in onderlingen samenhang beschouwd, het volkenrechtelijk beginsel van reciprociteit schenden. Een beroep op art. 68, alin. 2, schijnt niet afdoende om een bezwaar op te lossen, waarop reeds gewezen werd door mr. Swart. In het rapport aan den Koning van den Minister Smidt wordt de beschouwing van genoemden Staatsraad »belangrijk" genoemd, doch, naar men oordeelde, niet weerlegd. In de latere stukken vond men het punt niet behandeld."

¹¹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr. 2 (OvW), pag. 4.

¹¹¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹¹² Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 123.

Het antwoord van de regering: “Door de toevoeging der bedoelde woorden zouden praktische moeilijkheden ontstaan, Wat al of niet een erkende Staat is, valt soms moeilijk uit te maken. Maar dit zelfs daargelaten, er zijn immers Staten bijv. Frankrijk, die, behoudens enkele uitzonderingen, geen notitie nemen van misdrijven in hunne wateren aan boord van vreemde schepen gepleegd. Van strijd tusschen artt. 2 en 3 kan geen sprake zijn. Er wordt niet op twee gedachten gehinkt, maar eenvoudig het, tegenwoordig vrij algemeen erkende, beginsel doorgevoerd dat soms twee Staten beide competent zijn. De erkenning onzer bevoegdheid om kennis te nemen. van misdrijven aan boord van vreemde schepen in onze havens gepleegd (art. 2), sluit volstrekt niet in zich de ontkenning van de bevoegdheid ook der buitenlandsche justitie. Of deze laatste bevoegdheid bestaat, hangt af van het vreemde recht. Of wij onze bevoegdheid willen gebruiken, dan wel daarvan ten verzoeke der vreemde mogendheid afstand willen doen, kunnen wij telkens naar omstandigheden vrijlijk beslissen.”¹¹³

Bestanddelen

«buiten Nederland»

In 1973 wordt «buiten het rijk in Europa» gewijzigd «buiten Nederland». Aanleiding hiervoor was het in het wetboek door elkaar gebruiken van de begrippen 'Rijk in Europa'. 'Rijk' en 'Nederland', waarmee steeds hetzelfde wordt bedoeld. “Ter handhaving van de eenheid van terminologie in Titel I van het Eerste Boek wordt voorgesteld ook in de overige onderdelen van artikel 4, alsmede in de artikelen 2, 3, 5, 6 en 7 de woorden 'Rijk in Europa' te vervangen door 'Nederland'. De ondergetekenden hebben ervan afgezien elders in het wetboek deze terminologie te unificeren, omdat dit ertoe zou leiden dat grote delen van het wetboek opnieuw gedrukt zouden moeten worden, waardoor gebruikers van tekstuittaven op kosten zouden worden gejaagd, zonder dat daartoe een dringende noodzaak bestaat.”¹¹⁴

«vaartuig»

Dit begrip wordt nader afgebakend in de artikelen 85 en 86 Sr, maar omvat geen volledige definitie. Immers er wordt in die artikelen uitgelegd dat Nederlandse schepen vaartuigen zijn die moeten voldoen aan bepaalde voorwaarden en dat alleen die vaartuigen zeeschepen zijn. Maar er zijn ook bootjes die niet als zeeschepen zijn te duiden die taaltechnisch zeker wel een vaartuig zijn. Artikel 86 Sr is derhalve niet voldoende om het begrip «vaartuig» te kunnen duiden. Artikel 85 Sr verduidelijkt het een en ander (met name het derde lid), maar ook dit is niet voldoende.

Artikel 1, eerste lid, onder a, van de Scheepvaartwet biedt meer duidelijkheid, hoewel het ook daar gaat om de definitie van een schip en niet een vaartuig. Een schip is “elk vaartuig, met inbegrip van een vaartuig zonder waterverplaatsing en een watervliegtuig, dat feitelijk wordt gebruikt of geschikt is om te worden gebruikt als middel tot verplaatsing te water.”

«luchtvaartuig»

Door de technologische ontwikkeling gaat het in de jaren vijftig niet alleen meer om vaartuigen maar ook vliegtuigen. Dit noopte tot uitbreiding van de rechtsmacht tot aan boord van Nederlandse luchtvaartuigen gepleegde strafbare feiten. “De bepaling heeft niet alleen betekenis voor geval van oorlog maar evenzeer met betrekking tot strafbare feiten in tijd

¹¹³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 123-124.

¹¹⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 3 (MvT), pag. 6.

van vrede aan boord van verkeersvliegtuigen gepleegd. Wat een Nederlands luchtvaartuig is, wordt bepaald door artikel 13 van de Luchtvaartwet.”¹¹⁵

Artikel 13 van de Luchtvaartwet is inmiddels komen te vervallen. De definitie is thans opgenomen in artikel 1 onder b van voormelde wet en die bepaling verwijst naar artikel 1.1, eerste lid, van de Wet luchtvaart: "Toestel, dat in de dampkring kan worden gehouden ten gevolge van krachten, die de lucht daarop uitoefent, anders dan de krachten van de lucht tegen het aardoppervlak."

Nu heeft de strafwetgever in 1973 ervoor gekozen om het begrip Nederlandse luchtvaartuigen nader te duiden, maar voor de definitie dient nog steeds gebruik gemaakt te worden van de Wet luchtvaart.

Artikel 4 Sr	
1886	2017
De Nederlandsche strafwet is toepasselijk op ieder die zich buiten het rijk in Europa schuldig maakt: 1°. aan een der in de artikelen 92-96, 106 en 108-110 omschreven misdrijven; 2°. aan eenig misdrijf ten opzichte van rijksmuntspeciën, rijksmuntpapier, of van rijkswegen uitgegeven zegels of merken; 3°. aan valsheid hetzij in schuldbrieven of certificaten van schuld van den Nederlandschen staat of van eene Nederlandsche provincie, gemeente of openbare instelling, hetzij in de tot een dezer stukken behoorende talons, dividend of rentebewijzen, of in de bewijzen in plaats van deze stukken uitgegeven, of aan het opzettelijk gebruik maken van eenig der hier vermelde geschriften; 4°. aan een der in de artikelen 381, 382 en 386 omschreven misdrijven.	De Nederlandse strafwet is toepasselijk op ieder die zich buiten Nederland schuldig maakt: a. aan een van de misdrijven omschreven in de artikelen 92 tot en met 96, 97a, 98 tot en met 98c, 105 en 108 tot en met 110; b. aan een van de misdrijven omschreven in de artikelen 131 tot en met 134 en 189, indien het strafbare feit of het misdrijf waarvan in die artikelen wordt gesproken, een misdrijf is als onder a bedoeld; c. aan een van de misdrijven omschreven in de artikelen 208 tot en met 214 en 216 tot en met 223; d. aan een van de misdrijven omschreven in de artikelen 225 tot en met 227b en 232 indien het strafbare feit is gepleegd tegen een Nederlandse overheidsinstelling; e. aan een van de misdrijven omschreven in de artikelen 381 tot en met 385b, 409 en 410 of aan de overtreding omschreven in artikel 446a; f. aan het misdrijf omschreven in artikel 207a.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
06-08-1920	Stb. 1920, 619	428	In onderdeel 1° wordt onmiddellijk vóór het cijfer 105 ingevoegd: 97a, onder 1°. ¹¹⁶
28-07-1925	Stb. 1925, 243	322	Onder 2°. wordt na «rijksmuntpapier» ingevoegd: biljetten eener Nederlandsche circulatiebank. ¹¹⁷
02-05-1932	Stb. 1932, 131	415	Wijziging artikel. ¹¹⁸
	De Nederlandsche strafwet is toepasselijk op ieder die zich buiten het rijk in Europa schuldig maakt: 1°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 92-96, 97a, onder 1°, 105 en 108-110; 2°. aan eenig misdrijf ten opzichte van muntspeciën, munt of bankbiljetten, van rijkswegen uitgegeven zegels of rijksmerken; 3°. aan valsheid in schuldbrieven of certificaten van schuld van den Nederlandschen staat of van eene Nederlandsche provincie, gemeente of openbare instelling, de talons, dividend- en rentebewijzen tot deze stukken behoorende, en de bewijzen uitgegeven in plaats van deze		

¹¹⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr. 3 (MvT), pag. 3.

¹¹⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1919-1920, 428, nr. 6 (GOvW), pag. 16.

¹¹⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1924-1925, 322, nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹¹⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1930-1931, 415, nr. 4 (OvW), pag. 1.

	stukken, inbegrepen, of aan het opzettelijk gebruik maken van zoodanig valsch of vervalscht stuk als ware het echt en onvervalscht; 4°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 381-385."		
30-04-1951	Stb. 1951, 92	1 554	In onderdeel 1°. tussen «97a, onder 1°» en «105» toegevoegd: 98-98c». ¹¹⁹
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Wijziging artikel: ¹²⁰
	Onder 1°. vervalt «onder 1°» Na het gestelde onder 1°. wordt ingevoegd: 2°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 131-134bis en 189, indien het strafbare feit of het misdrijf, waarvan in die artikelen wordt gesproken, is een misdrijf als onder 1°. bedoeld; De nummers 2°, 3. en 4° worden gelezen 3°, 4° en 5°.		
24-08-1966	Stb. 1966, 322	8 400	Aan artikel 4 wordt een nieuw, in nummering aansluitend, punt toegevoegd, luidende: aan het misdrijf omschreven in artikel 207a. ¹²¹
12-04-1967	Stb. 1967, 152	7 979	Wijziging artikel: ¹²²
	Uitbreiding van reikwijdte onderdeel 5° door nieuwe misdrijven. Thans wordt gelezen na 5°: aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 381-385, 409 en 410 of aan de overtreding omschreven in artikel 446a.		
29-06-1973	Stb. 1973, 228	11 866	Vervanging van «binnen het rijk in Europa» door «in Nederland» ¹²³ en toevoeging vierde lid.
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-01-1989	Stb. 1988, 521	20 370	Onder 5°, wordt tussen «artikelen» en «381-385» ingevoegd: 216, tweede lid. ¹²⁴
05-01-1989	Stb. 1988, 276	18 439	Wijziging artikel: ¹²⁵
	Invoering onderdeel 8°: 8°. Aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 117, 117a, 117b en 285, voor zover die feiten zijn gepleegd tegen een in Nederlandse dienst zijnde, of tot zijn gezin behorende, internationaal beschermd persoon of tegen diens beschermde goederen en daarop door de wet van het land, waar het begaan is, straf is gesteld.		
01-01-1992	Stb. 1991, 626	21 626	Wijziging artikel: ¹²⁶
	Onderdeel 8° wordt vernummerd naar onderdeel 9°. Het nieuwe onderdeel 8° wordt luidt: m8°. aan de misdrijven omschreven in de artikelen 166, 168, 350, 352, 354, 385a, vierde lid, 385b, tweede lid, en 385c, indien het feit is begaan tegen een Nederlands zeegaand vaartuig, hetzij tegen of aan boord van enig ander zeegaand vaartuig en de verdachte zich in Nederland bevindt.		
17-02-1999	Stb. 1999, 30	25 836	Wijziging artikel: ¹²⁷
	In het eerste lid, onderdeel d, wordt «een aanwijzing als bedoeld in artikel 38a, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht is gegeven» vervangen door: een voorwaarde als bedoeld in artikel 38a, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht is gesteld.		
01-02-2001	Stb. 2000, 616	26 469	Wijziging artikel: ¹²⁸
	Toevoeging van de onderdelen 10 en 11: 10°. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 177 en 177a, voor zover het feit is gepleegd tegen een Nederlander en daarop door de wet van het land waar het begaan is, straf is		

¹¹⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹²⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr. 2 (OvW), pag. 4.

¹²¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1965-1966, 8 400, nr. 188 (GOvW), pag. 1.

¹²² Tweede Kamer, vergaderjaar 1964-1965, 7 979, nr. 8 (GOvW), pag. 5.

¹²³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹²⁴ Eerste Kamer, vergaderjaar 1987-1988, 20 370, nr. 2 (OvW), pag. 27

¹²⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 1986-1987, 18 439, nr. 88 (GVvW), pag. 1.

¹²⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21 626, nr. 2 (VvW), pag. 2.

¹²⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1997-1998, 25 836, nr. 3 (MvT), pag. 87

¹²⁸ Eerste Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26 469, nr. 294 (GVvW), pag. 1.

	gesteld; 11°. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 225, 227b en 323a, voor zover het feit is gepleegd door een persoon in de openbare dienst van een in Nederland gevestigde volkenrechtelijke organisatie en daarop door de wet van het land waar het begaan is, straf is gesteld.		
11-07-2001	Stb. 2001, 315	27 509	Wijziging artikel: ¹²⁹
	Onderdeel 11° komt te luiden: Aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 177, 177a, 225, 227b en 323a, voor zover het feit gepleegd is door een Nederlandse ambtenaar of door een persoon in de openbare dienst van een in Nederland gevestigde volkenrechtelijke organisatie en daarop door de wet van het land waar het begaan is, straf is gesteld.		
01-01-2002	Stb. 2001, 673	28 028	Wijziging artikel: ¹³⁰
	In onderdeel 9° wordt na «internationaal beschermd persoon» ingevoegd: als bedoeld in artikel 87b, eerste lid. Toevoeging van twee onderdelen: 12°. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 117, 117a, 117b, 282a en 285, voor zover het feit is gepleegd tegen een internationaal beschermd persoon als bedoeld in artikel 87b, tweede lid, die Nederlander is, of tegen diens beschermde goederen; 13°. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 92 tot en met 96, 108, 115, 117, 117b, 121 tot en met 123, 157, 161, 161bis, 161quater, 161sexies, 162, 162a, 164, 166, 168, 170, 172, 173a, 285, 287, 288, 289, 350, 350a, 351, 352, 354, 385b en 385d, voor zover het feit valt onder de omschrijvingen van artikel 2 van het op 15 december 1997 te New York totstandgekomen Verdrag inzake de bestrijding van terroristische bomaanslagen (Trb. 1998, 84) en hetzij het feit is gepleegd tegen een Nederlander, hetzij de verdachte zich in Nederland bevindt.		
	Stb. 2001, 675	28 031	Wijziging artikel: ¹³¹
	Toevoeging van onderdeel:14°. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 92 tot en met 96, 108, 115, 117, 117b, 121 tot en met 123, 140, 157, 161, 161bis, 161quater, 161sexies, 162, 162a, 164, 166, 168, 170, 172, 173a, 285, 287, 288, 289, 350, 350a, 351, 352, 354, 385a, 385b en 385d, voor zover het feit valt onder de omschrijvingen van artikel 2 van het op 9 december 1999 te New York totstandgekomen Internationaal Verdrag ter bestrijding van de financiering van terrorisme (Trb. 2000, 12) en hetzij het feit is gericht tegen een Nederlander hetzij de verdachte zich in Nederland bevindt.		
10-08-2004	Stb. 2004, 290	28 463	Wijziging artikel: ¹³²
	In de onderdelen 13° en 14° wordt voor «een der misdrijven» ingevoegd: een terroristisch misdrijf dan wel. Voorts vervallen de woorden: 92 tot en met 96, 108. Onder vervanging van de punt aan het slot door een puntkomma, worden twee onderdelen toegevoegd, luidend: 15°. aan een terroristisch misdrijf, indien het misdrijf is gepleegd met het oogmerk de bevolking of een deel der bevolking van Nederland vrees aan te jagen, een Nederlandse overheid of een in Nederland gevestigde instelling of organisatie van de Europese Unie te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden, of de fundamentele politieke, constitutionele, economische of sociale structuren van Nederland of een in Nederland gevestigde instelling of organisatie van de Europese Unie ernstig te ontwrichten of te vernietigen; 16°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 225, derde lid, 311, eerste lid, onder 6°, 312, tweede lid, onder 5°, alsmede 317, derde lid, jo. 312, tweede lid, onder 5°, indien het misdrijf is gepleegd met het oogmerk een terroristisch misdrijf als in onderdeel 15° omschreven voor te bereiden of gemakkelijk te maken.		
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	In artikel 4, onderdeel 15°, wordt voor «te dwingen» ingevoegd: wederrechtelijk. ¹³³
01-03-2011	Stb. 2011, 24	32 259	Wijziging artikel: ¹³⁴

¹²⁹ Eerste Kamer, vergaderjaar 2000–2001, 27 509 (R 1671), nr. 285 (GVvW), pag. 2.

¹³⁰ Eerste Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 028, nr. 137 (GVvW), pag. 1.

¹³¹ Eerste Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 031, nr. 135 (GVvW), pag. 1.

¹³² Eerste Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 28 463, A (GVvW), pag. 1-2.

¹³³ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 28 484, A (GVvW), pag. 1.

¹³⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 32 259, nr. 2 (VvW), pag. 1.

	<p>Wijziging onderdeel 8°:</p> <p>a. aan de misdrijven omschreven in de artikelen 140, 157, 161quater, 166, 168, 173a, 189, 285, 287, 288, 289, 302, 303, 350, 352, 354, 385 a, vierde lid, 385b, tweede lid, 385c en 413, van deze wet, in de artikelen 79 en 80 van de Kernenergiewet, in de artikelen 2, eerste en derde lid, 3 en 4 van de Uitvoeringswet verdrag biologische wapens in samenhang met artikel 1 van de Wet op de economische delicten, en in de artikelen 2 en 3, eerste lid, van de Uitvoeringswet verdrag chemische wapens in samenhang met artikel 1 van de Wet op de economische delicten, indien het feit is begaan tegen een Nederlands zeegaand vaartuig, hetzij tegen of aan boord van enig ander zeegaand vaartuig en de verdachte zich in Nederland bevindt;</p> <p>b. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 161quater, 173a, 285, 287, 288, 289, 302, 303, 350, 352, 354, 385a, vierde lid, en 385b, tweede lid, begaan op of tegen een installatie ter zee, wanneer de verdachte zich in Nederland bevindt.</p>		
	Stb. 2009, 245	31 386	Wijziging artikel: ¹³⁵
	<p>Toevoeging onderdeel 16°: Aan een misdrijf ter voorbereiding of vergemakkelijking van een terroristisch misdrijf, indien het misdrijf is gepleegd met het oogmerk een terroristisch misdrijf als in onderdeel 15° omschreven voor te bereiden of gemakkelijk te maken.</p>		
01-04-2010	Stb. 2009, 525	31 391	Wijziging artikel: ¹³⁶
	<p>Onderdeel 7° wordt als volgt gewijzigd: In onderdeel b vervalt: «de plaats van opstijgen of die van de feitelijke landing gelegen is buiten het grondgebied van de staat waar het luchtvaartuig is ingeschreven en»</p> <p>Onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel d door een puntkomma wordt een onderdeel toegevoegd, luidende: e. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 162, 162a, 166 en 385d, wanneer de verdachte zich in Nederland bevindt.</p> <p>Onderdeel 8° wordt als volgt gewijzigd: Voor de tekst wordt de aanduiding «a.» geplaatst.</p> <p>Onder vervanging van de punt aan het slot van het onderdeel door een puntkomma wordt een onderdeel toegevoegd, luidende: b. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 350, 352, 354, 385a, vierde lid, en 385b, tweede lid, begaan tegen een installatie ter zee, wanneer de verdachte zich in Nederland bevindt.</p> <p>De onderdelen 9° tot en met 12° komen te luiden:</p> <p>9°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 177 en 177a, voor zover het feit is gepleegd tegen een Nederlander of een Nederlandse ambtenaar en daarop door de wet van het land waar het begaan is, straf is gesteld;</p> <p>10°. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 177, 177a, 225, 227b en 323a, voor zover het feit is gepleegd door een Nederlandse ambtenaar of door een persoon in de openbare dienst van een in Nederland gevestigde volkenrechtelijke organisatie en daarop door de wet van het land waar het is begaan, straf is gesteld;</p> <p>11°. aan het misdrijf, omschreven in artikel 282a, wanneer hetzij het feit is begaan met het oogmerk een Nederlandse overheid te dwingen een handeling te verrichten of zich te onthouden van het verrichten daarvan, hetzij de verdachte zich in Nederland bevindt;</p> <p>12°. a. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 117, 117a, 117b en 285, voor zover het feit is gepleegd tegen een in Nederlandse dienst zijnde, of tot zijn gezin behorende, internationaal beschermd persoon als bedoeld in artikel 87b, eerste lid, of tegen diens beschermde goederen;</p> <p>b. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 117, 117a, 117b, 282a en 285, voor zover het feit is gepleegd tegen een internationaal beschermd persoon als bedoeld in artikel 87b, tweede lid, die Nederlander is, of tegen diens beschermde goederen;</p> <p>c. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 117, 117a, 117b en 285, voor zover het feit is gepleegd tegen een internationaal beschermd persoon als bedoeld in artikel 87b, eerste of tweede lid, of tegen diens beschermde goederen, wanneer de verdachte zich in Nederland bevindt;</p> <p>Onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel 16° door een puntkomma, worden twee onderdelen toegevoegd, luidende:</p> <p>17°. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 157, 161quater, 284, eerste lid, 284a, 285, 310 tot en met 312, 317, 318, 321, 322, 326, en in de artikelen 79 en 80 van de Kernenergiewet, voor zover het feit valt onder de omschrijvingen van artikel 7 van het op 3 maart 1980 te Wenen/New York totstandgekomen Verdrag inzake de fysieke beveiliging van kern-</p>		

¹³⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 386, A (GVvW), pag. 1.

¹³⁶ Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 391, A (GVvW), pag. 1-2.

	materiaal (Trb. 1980, 166), wanneer de verdachte zich in Nederland bevindt; 18°. aan een der misdrijven, omschreven in de artikelen 161quater, 173a, 284, eerste lid, 284a, 285, 310 tot en met 312, 317 en 318, en in de artikelen 15, 21, 29, eerste lid, 32, eerste lid, 34, eerste lid, 67, eerste lid, 73, 76, derde lid, en 76a van de Kernenergiewet juncto artikel 1a van de Wet op de economische delicten, en in de artikelen 79 en 80 van de Kernenergiewet, voor zover het feit valt onder de omschrijvingen van artikel 2 van het op 13 april 2005 te New York totstandgekomen Internationaal Verdrag ter bestrijding van daden van nucleair terrorisme (Trb. 2005, 290) en hetzij het feit is gepleegd tegen een Nederlander, hetzij de verdachte zich in Nederland bevindt.		
01-09-2013	Stb. 2013, 292	33 478	Wijziging artikel. ¹³⁷
	Toevoeging onderdeel 14°: Aan het misdrijf omschreven in artikel 421 en het feit is gericht tegen een Nederlander, dan wel de verdachte zich in Nederland bevindt.		
01-07-2014	Stb. 2013, 484	33 572	Wijziging artikel (zie tekst wettenoverzicht). ¹³⁸

Algemeen

Heeft artikel 3 Sr betrekking op de strafbaarheid van personen die aan boord van Nederlandse (lucht) vaartuigen strafbare feiten plegen, artikel 4 Sr raakt de strafbaarheid van een ieder die specifieke feiten pleegt. Feiten die zo ernstig zijn, dat de strafbaarheid een ieder hoort te raken, ongeacht diens nationaliteit.

Dit artikel heeft een rijk verleden aan wijzigingen. Op de hoogtepunt omvatte het artikel 18 onderdelen. Bij Wet van 10 juli 2013 (Stb. 2013, 292) “Herziening regels betreffende extra-territoriale rechtsmacht in strafzaken” is in het aantal regels aanzienlijk gesnoeid, resulterend in de huidige zes onderdelen.¹³⁹

Waarom is het artikel zo sterk ingeperkt? “Zo stellen wij voor artikel 4 Sr terug te brengen tot een algemene rechtsgrondslag voor de uitoefening van Nederlandse rechtsmacht ter bescherming van gewichtige algemene nationale rechtsbelangen, onafhankelijk van het grondgebied en de persoon van de dader. De rechtsbelangen die daarvoor in aanmerking (blijven) komen, zijn thans opgenomen in artikel 4, onderdelen 1° tot en met 6°, Sr.

Voorgesteld wordt om het huidige artikel 4 Sr om te vormen tot een rechtsmachtgrondslag op basis waarvan de Nederlandse strafwet ongeclausuleerd kan worden toegepast op een ieder die zich buiten Nederland schuldig heeft gemaakt aan nader aangeduide strafbare feiten die algemene nationale rechtsbelangen beschermen. Het gaat hier om de misdrijven die (van oudsher) in artikel 4, onderdelen 1° tot en met 6°, Sr zijn opgenomen. Voor zover het betreft de aldaar genoemde misdrijven tegen de veiligheid van de staat, tegen de Koninklijke waardigheid, de valsemunterij, de misdrijven betreffende de van rijkswege uitgegeven zegels of rijksmerken of andere valsheidsdelicten tegen Nederlandse overheidsinstellingen is het duidelijk dat zij de Nederlandse staatkundige structuur en economie - ook in het buitenland - beogen te beschermen. Maar ook voor de zeeroofmisdrijven, de misdrijven betreffende het bedrieglijk voeren van de Nederlandse vlag of een Nederlands onderscheidingsteken en voor het plegen van meened voor een internationaal gerecht geldt dat zij een algemeen nationaal rechtsbelang beschermen. Voor de zeeroofmisdrijven is het nodig - hetgeen ook volkenrechtelijk is erkend - dat elke staat de bevoegdheid heeft om daartegen op te treden; dat is tevens voor ieder land een nationaal belang. Bij de misdrijven betreffende het onbevoegd voeren van de Nederlandse vlag of een Nederlands onderscheidingsteken is sprake van een algemeen nationaal belang omdat vaartuigen niet ten

¹³⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 478, nr. 2 (VvW), pag. 1.

¹³⁸ Eerste Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 572, A (GVvW), pag. 1-2.

¹³⁹ Eerste Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 572, A (GVvW), pag. 1-2.

onrechte de schijn mogen wekken dat zij een Nederlands (oorlogs)vaartuig zijn. Wat de meined voor een internationaal gerecht betreft, hangt de mogelijkheid tot het uitoefenen van extraterritoriale rechtsmacht samen met het feit dat het hier gaat om een delict tegen de internationale rechtspleging. Een adequate handhaving van de internationale rechtsorde is een algemeen nationaal belang. Verder speelt Nederland een prominente rol binnen de internationale rechtspleging als gastland voor diverse internationale gerechtshoven. Het herziene artikel 4 Sr, zoals het thans wordt voorgesteld, zal evenals de artikelen 2 en 3 Sr, toepasselijk zijn op een ieder zonder onderscheid naar nationaliteit. Voorop staat de bescherming tegen inbreuken op algemene nationale rechtsbelangen die nader worden geduid in de in artikel 4 Sr opgesomde delicten.”¹⁴⁰

Bestanddelen

«buiten Nederland»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 3 Sr.

«een ieder»

Nationaliteit is hier niet van belang. Daarnaast kan het gaan om een natuurlijk persoon, alsook om een rechtspersoon (zie ook artikel 51 Sr).

Artikel 4a Sr

1985	2017
De Nederlandse strafwet is toepasselijk op ieder tegen wie de strafvervolgning door Nederland van een vreemde staat is overgenomen op grond van een verdrag waaruit de bevoegdheid tot strafvervolgning voor Nederland volgt.	[Vervallen per 01-07-2014]

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
19-07-1985	Stb. 1985, 131	15 972	Invoering artikel.
10-08-2004	Stb. 2004, 290	28 463	Wijziging artikel: ¹⁴¹
	Toevoeging tweede lid: De Nederlandse strafwet is voorts toepasselijk op ieder tegen wie een verzoek om uitlevering ter zake van een terroristisch misdrijf dan wel een der misdrijven omschreven in de artikelen 225, derde lid, 311, eerste lid, onder 6°, 312, tweede lid, onder 5°, alsmede 317, derde lid, jo. 312, tweede lid, onder 5°, is afgewezen		
01-08-2005	Stb. 2005, 310	29 845	Wijziging artikel: ¹⁴²
	Tweede lid wordt als volgt gewijzigd: Na «een verzoek om uitlevering» wordt ingevoegd: of overlevering. Na «312, tweede lid, onder 5°, » wordt ingevoegd: is gedaan en wiens uitlevering onderscheidenlijk overlevering bij rechterlijke uitspraak ontoelaatbaar is verklaard dan wel ten aanzien van wie het verzoek om uitlevering bij ministeriële beschikking.		
01-02-2006	Stb. 2006, 24	30 171	Wijziging artikel: ¹⁴³
	Het tweede lid komt te luiden: 2. De Nederlandse strafwet is voorts toepasselijk op ieder wiens uitlevering of overlevering ter zake van een terroristisch misdrijf dan wel een misdrijf ter voorbereiding of vergemakkelijking van een terroristisch misdrijf, ontoelaatbaar is verklaard, is		

¹⁴⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 572, nr. 3 (MvT), pag. 17.

¹⁴¹ Eerste Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 28 463, A (GVvW), pag. 2.

¹⁴² Eerste Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 29 845, F (GVvW), pag. 6.

¹⁴³ Eerste Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 30 171, A (GVvW), pag. 23.

	afgewezen of geweigerd.		
10-10-2010	Stb. 2010, 350	31 959	Wijziging artikel: ¹⁴⁴
	Toevoeging derde lid: De Nederlandse strafwet is toepasselijk op ieder tegen wie de strafvervolgning door het Nederlands openbaar ministerie is overgenomen op grond van een daartoe strekkend verzoek van het openbaar ministerie van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.		
01-04-2010	Stb. 2009, 525	31 391	Wijziging artikel: ¹⁴⁵
	Wijziging tweede lid, met volgende tekst: 2. De Nederlandse strafwet is voorts toepasselijk op ieder wiens uitlevering of overlevering ter zake van een terroristisch misdrijf dan wel een misdrijf ter voorbereiding of vergemakkelijking van een terroristisch misdrijf, ontoelaatbaar is verklaard, is afgewezen of geweigerd		
01-04-2012	Stb. 2011, 605	32 475	Wijziging artikel: ¹⁴⁶
	Toevoegen vierde lid: De Nederlandse strafwet is voorts toepasselijk op ieder tegen wie de strafvervolgning door Nederland is overgenomen van een krachtens verdrag of besluit van een volkenrechtelijke organisatie ingesteld internationaal gerecht.		
01-07-2014	Stb. 2013, 484	33 572	Vervallen artikel: ¹⁴⁷

Algemeen

Dit artikel bevat de bevoegdheid om de strafvervolgning van een vreemde staat over te nemen. De bepalingen inzake jurisdictie vloeien onder andere voort uit verdragen: "Zowel het Europese als het Beneluxverdrag betreffende het overnemen van strafvervolgningen bevat bepalingen, waarbij aan de verdragsstaten het vervolgingsrecht in bepaalde gevallen wordt toegekend. Daarmede staat voor die gevallen de jurisdictie van de nationale strafrechter vast. Beide verdragen bepalen daarnaast, dat bij overdracht van strafvervolgning in gevallen waarin het vervolgingsrecht uit het verdrag voortvloeit, ook de wet van de aangezochte staat toepasselijk is. (...)

Ten einde nu - ook met het oog op mogelijke toekomstige verdragen - elke twijfel uitte sluiten omtrent de jurisdictie en het toepasselijke recht in gevallen waarin een strafvervolgning krachtens verdrag aan Nederland wordt overgedragen zonder dat de Nederlandse strafwet reeds uit hoofde van een van de artikelen 2-7 van het Wetboek van Strafrecht toepasselijk is, wordt het ontworpen artikel 4a voorgesteld."¹⁴⁸

Vervallen artikel

De wetgever constateerde dat de regeling inzake de uitoefening van extraterritoriale rechtsmacht door Nederland als gevolg van verschillende omstandigheden ondoorzichtig is geworden "waardoor ook de keuzes en de grondslagen voor de vestiging van rechtsmacht dikwijls niet meer goed tot uitdrukking komen. Bovendien is er aanleiding om strafrechtelijk optreden tegen de aantasting van wezenlijke nationale belangen van een steviger grondslag voor de uitoefening van rechtsmacht te voorzien."¹⁴⁹

¹⁴⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 959, nr. 2 (VvW), pag. 130.

¹⁴⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 391, A (GVvW), pag. 2.

¹⁴⁶ Eerste Kamer, vergaderjaar 2011–2012, 32 475, A (GVvW), pag. 1.

¹⁴⁷ Eerste Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 572, A (GVvW), pag. 1.

¹⁴⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1979–1980, 15972, nr. 3 (MvT), pag. 12.

¹⁴⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 572, nr. 3 (MvT), pag. 1.

Artikel 5 Sr

1886	2017
<p>De Nederlandsche strafwet is toepasselijk op den Nederlander die zich buiten het rijk in Europa schuldig maakt:</p> <p>1°. aan een der misdrijven omschreven in de titels I en II van het "Tweede Boek, en in de artikelen 206, 237, 388 en 389;</p> <p>2°. aan een feit hetwelk door de Nederlandsche strafwet als misdrijf wordt beschouwd en waarop door de wet van het land, waar het begaan is, straf is gesteld. De vervolging kan ook plaats hebben, indien de verdachte eerst na het begaan van het feit Nederlander wordt.</p>	<p>1 De Nederlandse strafwet is toepasselijk op een ieder die zich buiten Nederland schuldig maakt aan een misdrijf tegen een Nederlander, een Nederlandse ambtenaar, een Nederlands voertuig, vaartuig of luchtvaartuig, voor zover op dit feit naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van ten minste acht jaren is gesteld en daarop door de wet van het land waar het begaan is, straf is gesteld.</p> <p>2 Met een Nederlander wordt voor de toepassing van het eerste lid gelijkgesteld de vreemdeling die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft.</p>

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
09-08-1967	Stb. 1967, 377	8 538	Onder 1° wordt na de laatste komma ingevoegd «272, 273». ¹⁵⁰
29-06-1973	Stb. 1973, 228	11 866	Vervanging van «binnen het rijk in Europa» door: in Nederland. ¹⁵¹
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-01-1994	Stb. 1993, 707	22 735	Aan het eerste lid, aanhef en onder 1e. wordt na de woorden «de artikelen» ingevoegd: 197a, 197b, 197c. ¹⁵²
08-08-2002	Stb. 2002, 316	28 099	Wijziging artikel: ¹⁵³
	De zinsnede onder 1°, na de komma komt te luiden: in de artikelen 197a, 197b, 197c, 206, 237, 272, 273, 388 en 389 alsmede – voor zover het betreft een misdrijf, gericht tegen de rechtspleging van het Internationaal Strafhof, als bedoeld in artikel 70, eerste lid, van het op 17 juli 1998 te Rome tot stand gekomen Statuut van Rome inzake het Internationale Strafhof (Trb. 2000, 120) – in de artikelen 177, 177a, 178, 179, 180, 189, 200, 207a, 285a en 361.		
01-10-2002	Stb. 2002, 388	27 745	Wijziging artikel: ¹⁵⁴
	Toevoegen onderdeel: 3°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 240b en 242 tot en met 250a, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een minderjarige.		
01-10-2003	Stb. 2003, 270	28 337	Wijziging artikel: ¹⁵⁵
	In het tweede lid komt het zinsdeel voor de komma te luiden: In de gevallen, bedoeld in het eerste lid, onder 2°, kan de vervolging ook plaatshebben.		
01-01-2005	Stb. 2004, 645	29 291	Wijziging artikel: ¹⁵⁶
	In het eerste lid, onderdeel 3°, wordt «en 242 tot en met 250a» vervangen door: 242 tot en met 250 en 273a.		
	In het eerste lid, onderdeel 3°, wordt «minderjarige» vervangen door: persoon die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt.		
	Het tweede lid komt te luiden: 2. In de gevallen, omschreven in het eerste lid, onderdelen 2° en 3°, kan de vervolging ook plaatshebben, als de verdachte eerst na het feit Nederlander wordt.		
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	In onderdeel 1°, wordt «272, 273, 388 en 389» vervangen door: 272 en 273. ¹⁵⁷

¹⁵⁰ Eerste Kamer, vergaderjaar 1966-1967, 8 538, nr. 59 (GOvW), pag. 1.

¹⁵¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹⁵² Tweede Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 22 735, nr. 11 (GVvW), pag. 14.

¹⁵³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 28 099, nr. 2 (VvW), pag. 1.

¹⁵⁴ Eerste Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 27 745, nr. 299 (GVvW), pag. 1.

¹⁵⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2002-2003, 28 337, nr. 108 (GVvW), pag.12.

¹⁵⁶ Eerste Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 29 291, A (GVvW), pag. 2.

01-09-2006	Stb. 2006, 300	26 671	Wijziging artikel: ¹⁵⁸
	<p>Aan het slot van onderdeel 3° wordt de punt vervangen door een puntkomma.</p> <p>Na onderdeel 3° wordt een onderdeel toegevoegd, luidende: 4°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 138a, 138b, 139c, 139d, 161sexies, 225, 226, 227, 240a, 240b, 326, 326c, 350, 350a en 351, voor zover het feit valt onder de omschrijving van de artikelen 2 tot en met 10 van het op 23 november 2001 te Budapest tot stand gekomen Internationaal Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken (Trb. 2002, 18, en 2004, 290).</p>		
09-05-2007	Stb. 2007, 160	30 961	In onderdeel 3° wordt «273a» telkens vervangen door: 273f. ¹⁵⁹
09-05-2008	Stb. 2008, 148	30 415	In onderdeel 1° wordt voor «197a» ingevoegd: 192a, 192b, 192c. ¹⁶⁰
01-10-2010	Stb. 2010, 320	31 560	In onderdeel 4°, wordt «138a» vervangen door: 138ab. ¹⁶¹
01-04-2010	Stb. 2009, 525	31 391	Wijziging artikel: ¹⁶²
	<p>In onderdeel 4°, wordt na «netwerken (Trb. 2002, 18, en 2004, 290)» ingevoegd; en een der misdrijven omschreven in de artikelen 137c tot en met 137e, 261, 262, 266, 284 en 285, voor zover het feit valt onder de omschrijving van de artikelen 3 tot en met 6 van het op 28 januari 2003 te Straatsburg totstandgekomen Aanvullend Protocol bij het Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken, betreffende de strafbaarstelling van handelingen van racistische of xenofobische aard verricht via computersystemen.</p> <p>Onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel 4° door een puntkomma, wordt een onderdeel toegevoegd, luidende: 5°. aan een der misdrijven omschreven in artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in de artikelen 231, 321, 350 en 416 tot en met 417bis, voor zover het feit valt onder de omschrijvingen van artikel 20 van het op 16 mei 2005 te Warschau totstandgekomen Verdrag inzake bestrijding van mensenhandel, indien het feit is gepleegd buiten de rechtsmacht van enige staat.</p>		
01-07-2013	Stb. 2013, 95	32 840	Wijziging artikel: ¹⁶³
	<p>Toevoeging onderdeel 6°: aan het misdrijf omschreven in artikel 284, eerste lid. 2.</p> <p>In het tweede lid wordt «onderdelen 2° en 3°» vervangen door: onderdelen 2°, 3°, 5° en 6°.</p>		
15-11-2013	Stb. 2013, 444	33 309	Wijziging artikel: ¹⁶⁴
	<p>In het eerste lid, onderdeel 3°, vervalt «en 273f».</p> <p>In het eerste lid, onderdeel 5°, vervalt de zinsnede: «artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in».</p> <p>In het eerste lid wordt, onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel 5° door een puntkomma, een onderdeel toegevoegd, luidende: 6°. aan het misdrijf omschreven in artikel 273f.</p> <p>In het tweede lid wordt «onderdelen 2° en 3°» vervangen door: onderdelen 2°, 3°, 5° en 6°.</p>		
01-07-2014	Stb. 2013, 484	33 572	Wijziging artikel (zie tekst wettenoverzicht). ¹⁶⁵
<i>aanhangig</i>		33 369	<i>Voorgestelde wijziging:</i> ¹⁶⁶
	<p><i>Onder 4°, wordt de zinsnede «een der misdrijven omschreven in de artikelen 137c tot en met 137e, » vervangen door: een der misdrijven omschreven in de artikelen 137d tot en met 137e.</i></p>		
<i>aanhangig</i>		34 051	<i>Voorgestelde wijziging:</i> ¹⁶⁷
	<p><i>Onder 4°, wordt de zinsnede «een der misdrijven omschreven in de artikelen 137c tot en met 137e, »</i></p>		

¹⁵⁷ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 28 484, A (GVvW), pag. 1.

¹⁵⁸ Eerste Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 26 671, A (GVvW), pag. 1

¹⁵⁹ Eerste Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 961, A (GVvW), pag. 1.

¹⁶⁰ Eerste Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 415, A (GVvW), pag. 11.

¹⁶¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 560, nr. 2 (VvW), pag. 1.

¹⁶² Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 391, A (GVvW), pag. 3.

¹⁶³ Eerste Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 32 840, A (GVvW), pag. 1.

¹⁶⁴ Eerste Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 309, A (GVvW), pag. 1-2.

¹⁶⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 572, A (GVvW), pag. 2.

¹⁶⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2011–2012, 33 369, nr. 2 (VvW), pag.1.

¹⁶⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 051, nr. 2 (VvW), pag. 1.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van een ieder die buiten Nederland strafbare feiten pleegt jegens Nederlanders of Nederlandse objecten. In het oorspronkelijke wetsvoorstel ging men uit van vier onderdelen, waarbij naar aanzienlijk meer bepalingen werd verwezen. Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel kwam hierop dermate veel kritiek dat het wetsontwerp is teruggebracht tot de ingevoerde wettekst van 1886.

Reden voor het opnemen van de toevoeging van rechtsmacht over degene die later Nederlander is geworden is om te voorkomen dat uitlevering onmogelijk zou zijn en, zonder deze, evenzeer vervolging krachtens dat artikel, aldus de minister.¹⁶⁸

Bij wet van 10 juli 2013 (Stb. 2013, 292) zijn de regels betreffende extraterritoriale rechtsmacht in strafzaken gewijzigd. Voor artikel 5 Sr heeft dat de volgende gevolgen:¹⁶⁹

- artikel 5 sub 1°, 3°, 6° Sr is opgenomen in de artikelen 7 lid 2 sub a – e Sr;
- artikel 5 lid 1 sub 2° Sr is opgenomen in de artikel 7 lid 1 Sr;
- artikel 5 lid 1 sub 4°, 5° Sr is opgenomen in de artikel 6 Sr en in het Besluit internationale verplichtingen extraterritoriale rechtsmacht;
- artikel 5 lid 2 Sr is opgenomen in de artikel 7 lid 3 Sr.

Blijft over artikel 5 Sr: “Het voorgestelde artikel 5 Sr introduceert het passief personaliteitsbeginsel als zelfstandige grondslag voor de uitoefening van rechtsmacht over in het buitenland begane strafbare feiten tegen Nederlanders of bepaalde Nederlandse rechtsgoederen. Het wetboek bevat ook nu al enkele mogelijkheden om strafvervolging in te stellen wanneer tegen een Nederlander of een Nederlands ambtenaar een misdrijf is begaan in het buitenland, maar een generieke bepaling ontbreekt (vgl. bijvoorbeeld artikel 4, onderdeel 9°, Sr en artikel 5b Sr). Er is, als gezegd, evenwel aanleiding om de beschermende functie van de Nederlandse strafwet in dit opzicht te versterken.

Onder de specifiek te beschermen nationale rechtsbelangen kunnen worden geschaard de belangen van Nederlandse ingezetenen, Nederlandse ambtenaren en Nederlandse voertuigen of (lucht)vaartuigen waarop door het plegen van een misdrijf inbreuk is gemaakt. Te denken valt aan een gijzeling waarvan een Nederlander het slachtoffer is geworden of aan een aanslag op een Nederlands schip. Bepaald wordt dat bij aantasting van dergelijke belangen de Nederlandse strafwet toepasselijk is, voor zover het gaat om misdrijven waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van ten minste acht jaar is gesteld en daarop door de wet van het land waar het begaan is, straf is gesteld. Zoals wij hiervoor in paragraaf 3.4.1 hebben aangegeven, stellen wij overigens voor deze voorziening in gelijke mate toepasselijk te laten zijn op de gevallen waarin in plaats van een Nederlander een vreemdeling met een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland in het buitenland het slachtoffer wordt van een ernstig misdrijf. Het wetboek voorziet ook nu al in een dergelijke gelijkstelling indien het gaat om (minderjarige) slachtoffers van ernstige zedendelicten en mensenhandel (vgl. artikel 5b, sub 2°, Sr). De begrenzing tot misdrijven met een strafbedreiging van ten minste acht jaar gevangenisstraf vindt haar achtergrond in het feit dat het vestigen van rechtsmacht op de grondslag van het passieve personaliteitsbeginsel in

¹⁶⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 140.

¹⁶⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 572, nr. 3 (MvT), pag. 1.

beginsel alleen gerechtvaardigd wordt geacht wanneer het gaat om feiten van een zekere ernst. De toepasselijkheidsgrens van de Nederlandse strafwet was aanvankelijk – in de versie zoals het voorstel aan de adviesorganen is voorgelegd – gelegd bij misdrijven waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van drie jaren is gesteld. Naar aanleiding van het advies van de NVvR is deze grens evenwel verhoogd naar acht jaren. De NVvR wijst erop dat, met name door de wijziging van artikel 5 Sr, verwachtingen worden gewekt bij de samenleving over de mogelijkheden van de Nederlandse overheid als het gaat om de vervolging van strafbare feiten in het buitenland. Bij een toepasselijkheidsgrens van misdrijven met een strafmaximum vanaf drie jaar gevangenisstraf had dat inderdaad betekend dat ook veel minder ernstige misdrijven onder de werking van het artikel zouden komen te vallen met als mogelijk gevolg, waarvoor de NVvR terecht aandacht vraagt, een toename van artikel 12 Sv-procedures wanneer Nederland onmachtig is om tot vervolging over te gaan, maar betrokken burgers dit wel verwachten. Hierbij dient meer in algemeen te worden opgemerkt dat wij ervan uitgaan dat die toename van het aantal artikel 12 Sv-procedures door de voorgestelde uitbreiding van extraterritoriale rechtsmacht hoe dan ook beperkt zal blijven, gelet op de hiervoor gememoreerde huidige opsporings- en vervolgingspraktijk betreffende misdrijven die in het buitenland zijn begaan. De aanvullende voorwaarde van dubbele strafbaarheid wordt in de eerste plaats voorgesteld omdat het, als uitgangspunt, niet in de rede ligt personen te vervolgen voor feiten die niet strafbaar zijn gesteld in het land waar zij begaan zijn. In de tweede plaats is het duidelijk dat de mogelijkheden tot strafvervolging aanmerkelijk toenemen als in het land waar het feit gepleegd is ook daadwerkelijk opsporingsactiviteiten kunnen worden ontplooid. Daarvan zal in de regel alleen sprake kunnen zijn als het feit in dat land ook strafbaar is. Alleen ter bescherming van bepaalde essentiële (vaak ook nationale) belangen geldt de voorwaarde van dubbele strafbaarheid niet. Deze rechtsmachtvoorzieningen die op grond van de huidige wet onder meer zijn opgenomen in artikel 4, sub 7 en 8, en artikel 5b, tweede lid, Sr zullen in het nieuwe stelsel krachtens artikel 6 Sr hun regeling vinden in de algemene maatregel van bestuur die uitvoering geeft aan laatstgenoemde wettelijke bepaling.

De vraag kan nog worden gesteld of het voorgestelde artikel 5 Sr gelijkelijk zou moeten gelden met betrekking tot vreemdelingen jegens wie een ernstig strafbaar feit is begaan in het land waarvan zij de nationaliteit bezitten en waar het feit eveneens strafbaar is gesteld. Wij menen dat het antwoord op die vraag bevestigend moet luiden omdat het hier om een categorie vreemdelingen gaat die voor de toepassing van de Nederlandse strafwet in het buitenland wordt gelijkgesteld met Nederlanders. Het feit dat een Nederlands ingezetene slachtoffer is geworden van een misdrijf dat gepleegd is in het land waarvan betrokkene de nationaliteit bezit, doet daaraan in beginsel niet af. Dat neemt niet weg dat ook voor de opportuniteit van de vervolging van dit soort strafzaken het uitgangspunt geldt dat de vervolging, berechting en bestraffing zoveel mogelijk dienen plaats te hebben in het land waar het strafbare feit is begaan. En het ligt in de rede dat die voorrangregel doorgaans nog zwaarder weegt als het slachtoffer (ook) de nationaliteit bezit van het land waar het strafbare feit is begaan.

Tot slot zij opgemerkt dat de hierboven besproken begrenzingen betreffende de uitoefening van extraterritoriale rechtsmacht op basis van het passieve nationaliteitsbeginsel, zoals reeds aangegeven aan het slot van paragraaf 3.4.1 van deze memorie van toelichting, mede hun oorsprong vinden in de op grond van internationaalrechtelijke overwegingen terughoudende opstelling van Nederland bij het claimen van extraterritoriale rechtsmacht.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 572, nr. 3 (MvT), pag. 18-19.

«een ieder»

Nationaliteit is hier niet van belang. Daarnaast kan het gaan om een natuurlijk persoon, als ook om een rechtspersoon (zie ook artikel 51 Sr).

«buiten Nederland»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 4 Sr.

«ambtenaar»

Een nadere duiding van de omvang van het begrip ambtenaar is opgenomen in artikel 84 Sr.

«voertuig»

Logica dicteert dat als een luchtvaartuig voor de lucht bestemd is en een vaartuig voor het water, dat een voertuig voor het land bestemd is.

Er is in het wetboek van strafrecht geen definitie van «voertuig» opgenomen. Een voertuig lijkt in ieder geval een motorrijtuig te zijn (artikel 1 onder c van de Wegenverkeerswet) zijnde “alle voertuigen, bestemd om anders dan langs spoorstaven te worden voortbewogen uitsluitend of mede door een mechanische kracht, op of aan het voertuig zelf aanwezig dan wel door elektrische tractie met stroomtoevoer van elders, met uitzondering van fietsen met trapondersteuning.” Maar een aanhangwagen is blijkens artikel 1 onder d ook een voertuig. Een trein mag dan weliswaar uitgesloten zijn van het begrip motorrijtuig (in de zin van de wegenverkeerswet), blijkens de Spoorwegwet is een trein of tram wel een spoorvoertuig (artikel 1 lid 1). Als zodanig valt het dus wel onder het begrip «voertuig» in strafrechtelijke zin.

«vaartuig» en «luchtvaartuig»

Deze begrippen zijn nader omschreven in artikel 3 Sr.

«Nederlander»

De definitie van «Nederlander» was opgenomen in artikel 83 Sr: "Nederland is hij die deze staat bezit volgens de wet tot uitvoering van artikel 7 der grondwet. Met den Nederlander staat gelijk ieder ander wiens uitlevering bij de wet verboden is." Door invoering van de Uitleveringswet is de definitie komen te vervallen.¹⁷¹

Thans dient de definitie van «Nederlander» buiten de strafwet gezocht te worden, namelijk in de Rijkswet op het Nederlandschap, welke per 1 januari 1985 in werking is getreden (Stb. 1984, 628). Gelet op de omvang van de wet wordt volstaan met de verwijzing.

«vreemdeling»

Artikel 5, tweede lid, Sr stelt dat met een Nederlander wordt gelijkgesteld de vreemdeling die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft.

Blijkens artikel 1 Vreemdelingenwet 2000 is een «vreemdeling» een “ieder die de Nederlandse nationaliteit niet bezit en niet op grond van een wettelijke bepaling als Nederlander moet worden behandeld.”

Onder «vaste woon- of verblijfplaats» wordt verstaan: “het rechtmatig verblijven in Nederland gedurende een onafgebroken periode van vijf jaar of langer” (artikel 86b Sr).

¹⁷¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1983-1984, 18 129, nr. 3 (MvT), pag. 40.

Artikel 5a Sr

2002	2017
<p>1. De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de vreemdeling die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft en zich buiten Nederland schuldig maakt aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 240b en 242 tot en met 250a, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een minderjarige.</p> <p>2. De vervolging kan ook plaatshebben, indien de verdachte eerst na het begaan van het feit een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft gekregen.</p>	<p>[Vervallen per 01-07-2014]</p>

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-10-2002	Stb. 2002, 388	27 745	Invoering artikel ¹⁷²
10-08-2004	Stb. 2004, 290	28 463	Wijziging artikel: ¹⁷³
	In eerste lid, wordt na «minderjarige» ingevoegd: een terroristisch misdrijf, dan wel een der misdrijven omschreven in de artikelen 225, derde lid, 311, eerste lid, onder 6°, 312, tweede lid, onder 5°, alsmede 317, derde lid, jo. 312, tweede lid, onder 5°.		
01-01-2005	Stb. 2004, 645	29 291	Wijziging artikel: ¹⁷⁴
	De zinsnede «en 242 tot en met 250a» wordt vervangen door: 242 tot en met 250 en 273a. Het woord «minderjarige» wordt vervangen door: persoon die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt.		
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	Wijziging artikel: ¹⁷⁵
	Na «minderjarige» wordt toegevoegd: dan wel aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 300 tot en met 303, voor zover het feit oplevert genitale verminking van een persoon van het vrouwelijke geslacht die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt.		
09-05-2007	Stb. 2007, 160	30 961	In onderdeel 3°, 5a, eerste lid, 71, onderdeel 3°, en 77d, tweede lid, wordt «273a» telkens vervangen door: 273f. ¹⁷⁶
01-04-2010	Stb. 2009, 525	31 391	Wijziging artikel: ¹⁷⁷
	Het tweede lid wordt vernummerd tot vierde lid. Een tweede en derde lid worden ingevoegd, luidende: 2. De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de vreemdeling die een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft en zich buiten Nederland schuldig maakt aan een der misdrijven omschreven in artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in de artikelen 231, 321, 350 en 416 tot en met 417bis, en op het feit door de wet van het land waar het begaan is, straf is gesteld. 3. De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de vreemdeling die een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft en zich buiten Nederland schuldig maakt aan een der misdrijven omschreven in artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in de artikelen 231, 321, 350 en 416 tot en met 417bis, voor zover het feit valt onder de omschrijvingen van artikel 20 van het op 16 mei 2005 te Warschau totstandgekomen Verdrag inzake bestrijding van mensenhandel, indien het feit is gepleegd buiten de rechtsmacht van enige staat.		
01-07-2013	Stb. 2013, 95	32 840	Wijziging artikel: ¹⁷⁸
	1. De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de vreemdeling die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft en zich buiten Nederland schuldig maakt:		

¹⁷² Eerste Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 27 745, nr. 299 (GVvW), pag. 99.

¹⁷³ Eerste Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 28 463, A (GVvW), pag. 9.

¹⁷⁴ Eerste Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 29 291, A (GVvW), pag. 2.

¹⁷⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 28 484, A (GVvW), pag. 1; Ten aanzien van genitale verminking van een persoon van het vrouwelijke geslacht die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt, die is gepleegd voor het tijdstip waarop deze wet in werking treedt, blijven de artikelen 5 en 5a Sr van toepassing zoals die golden voor dat tijdstip, pag. 14.

¹⁷⁶ Eerste Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 961, A (GVvW), pag. 1.

¹⁷⁷ Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 391, A (GVvW), pag. 3.

¹⁷⁸ Eerste Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 32 840, A (GVvW), pag. 1.

	<p>1°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 240b, 242 tot en met 250 en 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt dan wel aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 300 tot en met 303, voor zover het feit oplevert genitale verminking van een persoon van het vrouwelijke geslacht die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;</p> <p>2°. een terroristisch misdrijf, dan wel een der misdrijven omschreven in de artikelen 225, derde lid, 311, eerste lid, onder 6°, 312, tweede lid, onder 5°, alsmede 317, derde lid, jo. 312, tweede lid, onder 5°;</p> <p>3°. aan een der misdrijven omschreven in artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in de artikelen 231, 321, 350 en 416 tot en met 417bis, en op het feit door de wet van het land waar het begaan is, straf is gesteld;</p> <p>4°. aan een der misdrijven omschreven in artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in de artikelen 231, 321, 350 en 416 tot en met 417bis, voor zover het feit valt onder de omschrijvingen van artikel 20 van het op 16 mei 2005 te Warschau totstandgekomen Verdrag inzake bestrijding van mensenhandel, indien het feit is gepleegd buiten de rechtsmacht van enige staat;</p> <p>5°. aan het misdrijf omschreven in artikel 237;</p> <p>6°. aan het misdrijf omschreven in artikel 284, eerste lid.</p> <p>2. In de gevallen, omschreven in het eerste lid, onderdelen 1°, 2°, 3°, 4° en 6°, kan de vervolging ook plaatshebben, indien de verdachte eerst na het begaan van het feit een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft gekregen.</p>		
15-11-2013	Stb. 2013, 444	33 309	Wijziging artikel: ¹⁷⁹
	<p>In het eerste lid vervalt «en 273f».</p> <p>In het tweede lid vervalt de zinsnede: «artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in».</p> <p>In het derde lid vervalt de zinsnede: «artikel 273f, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, en in».</p> <p>Onder vernummering van het vierde tot vijfde lid wordt een lid ingevoegd, luidende: 4. De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de vreemdeling die een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft en zich buiten Nederland schuldig maakt aan het misdrijf omschreven in artikel 273f.</p>		
01-07-2014	Stb. 2013, 484	33 572	Vervallen artikel. ¹⁸⁰

Algemeen

Dit betrof de strafbaarstelling van de vreemdeling die in Nederland verblijft maar buiten Nederland strafbare feiten heeft gepleegd. Het betreft hier de uitbreiding van de jurisdictie overeenkomstig artikel 5, eerste lid, onderdeel 2°, en tweede lid, Sr, neergelegd in artikel 5a Sr. Aanleiding van de uitbreiding was “het gemeenschappelijk optreden van de EU-lidstaten van 24 februari 1997 ter bestrijding van mensenhandel en seksuele uitbuiting van kinderen noopt tot wetgeving die strekt tot uitbreiding van de extraterritoriale jurisdictie tot strafbare feiten die buiten Nederland zijn gepleegd door vreemdelingen die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats hebben (PbEG L 63).”¹⁸¹

Vervallen artikel

Bij Wet van 10 juli 2013 (Stb. 2013, 292) “Herziening regels betreffende extraterritoriale rechtsmacht in strafzaken” is dit artikel vervallen en is de inhoud herverdeeld over de artikelen 6 en 7 Sr en in het Besluit internationale verplichtingen extraterritoriale rechtsmacht.¹⁸²

¹⁷⁹ Eerste Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 309, A (GVvW), pag. 2.

¹⁸⁰ Eerste Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 572, A (GVvW), pag. 1.

¹⁸¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2000–2001, 27 745, nr. 3 (MvT), pag. 9-10.

¹⁸² Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 572, nr. 3 (MvT), pag. 1.

Artikel 5b Sr

2010	2017
De Nederlandse strafwet is toepasselijk op ieder die zich schuldig maakt aan een der misdrijven omschreven in artikel 273f, en in de artikelen 231, 321, 350 en 416 tot en met 417bis, voor zover het feit valt onder de omschrijvingen van artikel 20 van het op 16 mei 2005 te Warschau totstandgekomen Verdrag inzake bestrijding van mensenhandel, indien het feit is gepleegd tegen een Nederlander.	[Vervallen per 01-07-2014]

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
	Stb. 2009, 544	31 810	Voorstel tot Invoering artikel. ¹⁸³
01-04-2010	Stb. 2009, 525	31 391	Invoeren nieuw artikel. ¹⁸⁴
01-07-2013	Stb. 2013, 95	32 840	Wijziging artikel. ¹⁸⁵
	De Nederlandse strafwet is toepasselijk op ieder die zich schuldig maakt: 1°. aan een der misdrijven omschreven in artikel 273f en in de artikelen 231, 321, 350 en 416 tot en met 417bis, voor zover het feit valt onder de omschrijvingen van artikel 20 van het op 16 mei 2005 te Warschau totstandgekomen Verdrag inzake bestrijding van mensenhandel, indien het feit is gepleegd tegen een Nederlander; 2°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 240b, 242 tot en met 250 en 273f, indien het feit is gepleegd tegen een Nederlander of een vreemdeling die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft en die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt; 3°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 300 tot en met 303, voor zover het feit oplevert genitale verminking van een persoon van het vrouwelijke geslacht die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt, indien het feit is gepleegd tegen een Nederlander of een vreemdeling die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft; 4°. aan het misdrijf omschreven in artikel 284, eerste lid, indien het feit is gepleegd tegen een Nederlander of een vreemdeling die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft.		
01-07-2014	Stb. 2013, 484	33 572	Vervallen artikel. ¹⁸⁶

Algemeen

Dit betrof de strafbaarstelling voor een ieder die zich schuldig maakte aan het plegen van specifieke delicten. Kamerstukken 31 810 bevat een wetsvoorstel dat het daglicht nooit heeft gezien. Het bevatte het tweede onderdeel dat thans niet is opgenomen: "2°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 240b, 242 tot en met 250 en 273f, indien het feit is gepleegd tegen een Nederlander of een vreemdeling die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt."¹⁸⁷

Artikel 5b Sr regelt de rechtsmacht "inzake mensenhandel en op mensenhandel gerichte strafbare feiten met betrekking tot reisdocumenten, indien dat feit tegen een Nederlander is gepleegd." De uitbreiding van rechtsmacht is een gevolg van het Verdrag inzake de bestrijding van mensenhandel. "Voorgesteld wordt deze wijzigingen te beperken tot de in dit verdrag omschreven strafbare feiten. Deze wijzigingen betreffen intussen drie onderdelen van de rechtsmacht die nadere bestudering behoeven in een algemeen en breder perspectief:

¹⁸³ Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 810, A (GVvW), pag. 3.

¹⁸⁴ Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 391, A (GVvW), pag. 3.

¹⁸⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 32 840, A (GVvW), pag. 1.

¹⁸⁶ Eerste Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 572, A (GVvW), pag. 1.

¹⁸⁷ Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 391, A (GVvW), pag. 3.

- 1 de reikwijdte van het passieve nationaliteitsbeginsel (ten aanzien van welke strafbare feiten verdienen Nederlandse slachtoffers strafrechtelijke bescherming?),
- 2 de reikwijdte van het domiciliebeginsel (in hoeverre dient de positie van de niet-Nederlandse dader die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft, gelijk te worden getrokken met de Nederlandse dader?), en
- 3 de omvang van de rechtsmacht voor feiten, begaan buiten de rechtsmacht van enige staat.¹⁸⁸

Vervallen artikel

Bij Wet van 10 juli 2013 (Stb. 2013, 292) “Herziening regels betreffende extraterritoriale rechtsmacht in strafzaken” is dit artikel vervallen en de inhoud ervan herverdeeld over de artikelen 5 en 6 Sr en in het Besluit internationale verplichtingen extraterritoriale rechtsmacht.¹⁸⁹

Artikel 6 Sr

1886	2017
De Nederlandsche strafwet is toepasselijk op den Nederlandschen ambtenaar die zich buiten het rijk in Europa schuldig maakt aan een der misdrijven omschreven in Titel XXVIII van het tweede Boek.	<p>1 De Nederlandse strafwet is toepasselijk op een ieder die zich buiten Nederland schuldig maakt aan een feit voor zover een bij algemene maatregel van bestuur aangewezen verdrag of besluit van een volkenrechtelijke organisatie tot het vestigen van rechtsmacht over dat feit verplicht.</p> <p>2 In de algemene maatregel van bestuur, bedoeld in het eerste lid, worden de feiten omschreven met betrekking tot welke de bij de maatregel aangewezen verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties tot de vestiging van rechtsmacht verplichten.</p>

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
26-09-1973	Stb. 1973, 228	11 866	Vervanging van «binnen het rijk in Europa» door: in Nederland. ¹⁹⁰
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-02-2001	Stb. 2000, 616	26 469	Wijziging artikel: ¹⁹¹
	De Nederlandse strafwet is toepasselijk op: 1°. de Nederlandse ambtenaar die zich buiten Nederland schuldig maakt aan een der misdrijven omschreven in Titel XXVIII van het Tweede Boek; 2°. de persoon in de openbare dienst van een in Nederland gevestigde volkenrechtelijke organisatie die zich buiten Nederland schuldig maakt aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 362 tot en met 364a.		
01-07-2014	Stb. 2013, 484	33 572	Wijziging artikel (zie tekst wettenoverzicht). ¹⁹²

Algemeen

¹⁸⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 391, nr. 3 (MvT), pag. 8-9.

¹⁸⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 572, nr. 3 (MvT), pag. 1.

¹⁹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹⁹¹ Eerste Kamer, vergaderjaar 1999–2000, 26 469, nr. 2 (OvW), pag. 94.

¹⁹² Eerste Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 572, A (GVvW), pag. 2.

Dit betreft de strafbaarstelling voor gedragingen verricht buiten Nederland. "In den regel wordt het ambt alleen uitgeoefend en is dus ambtsmisdrijf alleen mogelijk op het gebied van den staat in wiens dienst de ambtenaar is. Uitzonderingen op dezen regel kunnen zich echter zeer goed voordoen, b.v. bij postbeambten, hun dienst verrichtende op spoorwegen ook waar deze de nederlandsche grenzen overschrijden, of bij ambtenaren der politie die een ter zake van misdrijf verdachte of veroordeelde over vreemd grondgebied leiden, krachtens bepalingen der uitleveringsverdragen en met toestemming van het bevoegde vreemde gezag. Met het oog op deze en dergelijke gevallen is dit artikel onmisbaar."¹⁹³

De reikwijdte van het artikel is aanzienlijk gewijzigd per Wet van 10 juli 2013 (Stb. 2013, 292). Hiermee zijn de regels inzake extraterritoriale rechtsmacht in strafzaken herzien. Artikel 6 Sr is herverdeeld over de artikelen 6 en 8 Sr en in het Besluit internationale verplichtingen extraterritoriale rechtsmacht. Daarnaast is artikel 4 sub 7°-18° Sr en 5 lid 1 sub 4° en 5° Sr nu opgenomen in artikel 6 Sr.

Reden voor de wijziging? "In het volgende artikel wordt mogelijk gemaakt dat rechtsmacht wordt gekoppeld aan verdragen en andere internationale rechtsinstrumenten. De regeling vervangt de bestaande, uiterst specifieke rechtsgrondslagen die zijn opgenomen in artikel 4, onderdelen 7° tot en met 18°, Sr. Waar in deze onderdelen telkens nauwkeurig wordt bepaald onder welke voorwaarden door Nederland rechtsmacht kan worden uitgeoefend, wil het voorgestelde artikel 6 Sr het internationale fundament van de Nederlandse bevoegdheid tot strafvervolgning zodanig omschrijven dat enerzijds aan de verdragsverplichtingen wordt voldaan en anderzijds wordt voorkomen dat bij elk nieuw instrument de wet moet worden gewijzigd. Dit is mogelijk door te bepalen dat de reikwijdte van de Nederlandse rechtsmacht over de feiten die onder de werking van een internationaal instrument vallen, nader wordt omschreven bij algemene maatregel van bestuur. Daarbij wordt tevens verduidelijkt om welke verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties het gaat. Bij de goedkeuring of omzetting van nieuwe verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties zal, indien nodig, deze algemene maatregel van bestuur telkens worden aangepast. Resultaat is een compacte regeling die inhoudelijk overeenkomt met de bestaande voorzieningen, maar is opgesplitst over een formeel-wettelijke en een lagere regeling."¹⁹⁴

"Met betrekking tot de uitvoering van de internationale verplichtingen op het gebied van extraterritoriale rechtsmacht kiezen wij met dit wetsvoorstel voor een duidelijk andere opzet dan tot dusver gebruikelijk is in onze strafwet. De basis voor deze nieuwe benadering wordt gevormd door artikel 6 (nieuw) Sr.

Artikel 6, eerste lid, (nieuw) Sr ziet op de voor Nederland werkzame internationale voorschriften die verplichten tot vestiging van extraterritoriale rechtsmacht. Het gaat daarbij gewoonlijk om misdrijven die op grond van het desbetreffende internationale instrument in de Nederlandse wetgeving strafbaar dienen te zijn gesteld. In de huidige wet is ten aanzien van tal van misdrijven die (mede) uitvoering geven aan internationale verplichtingen tot strafbaarstelling extraterritoriale rechtsmacht gevestigd voor zover de verdachte zich in Nederland bevindt (vgl. artikel 4, onderdelen 11°, 13°, 14°, 17° en 18°, Sr). Die grondslag wordt meestal als alternatief geplaatst naast de (uit de internationale regeling voortvloeiende) bevoegdheid tot uitoefening van extraterritoriale rechtsmacht op basis van het passieve personaliteitsbeginsel.

¹⁹³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 145.

¹⁹⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 572, nr. 3 (MvT), pag. 5.

Het voorgestelde artikel 6, eerste lid, (nieuw) Sr, in samenhang gezien met artikel 5 (nieuw) Sr – wil geen wijziging in de reikwijdte van dit rechtsmachtregime aanbrengen. Wel wordt voorgesteld de rechtsmacht op grondslag van internationale rechtsinstrumenten op een eenvoudiger en overzichtelijker wijze dan thans het geval is wettensrechtelijk vorm te geven. De vereenvoudiging houdt in dat artikel 6, eerste lid, (nieuw) Sr niet meer een aanduiding bij wet op delictsniveau vereist van de misdrijven waarvoor extraterritoriale rechtsmacht geldt. Voorgesteld wordt de feiten die onder de werking van een internationaal instrument vallen en die tot vestiging van rechtsmacht verplichten, voortaan nader te omschrijven bij algemene maatregel van bestuur. In de wet wordt als hoofdelement vastgelegd dat een verdrag internationale overeenkomst of besluit van een volkenrechtelijke organisatie de rechtsgrondslag vormt voor de uitoefening van extraterritoriale rechtsmacht op de wijze zoals die bij algemene maatregel van bestuur wordt uitgewerkt. Bij die uitwerking staat de reikwijdte van de extraterritoriale rechtsmacht reeds vast omdat zij is neergelegd in het desbetreffende internationale instrument. En over de binding aan dat internationale instrument hebben beide kamers der Staten-Generaal zich reeds in het kader van de goedkeuringsprocedure kunnen uitspreken, met dien verstande dat dit bij internationale besluiten, zoals een kaderbesluit of een ander instrument van de Europese Unie, in zoverre anders ligt dat die binding via de toepasselijke verdragsrechtelijke besluitvormingsprocedure tot stand komt. Het is derhalve de wet die bepaalt dat Nederland rechtsmacht kan uitoefenen voor zover een internationaal instrument daartoe verplicht en het is de wet die opdracht geeft om bij algemene maatregel van bestuur die extraterritoriale rechtsmacht te omschrijven op de wijze zoals overeengekomen in het internationale instrument waaraan Nederland zich heeft gebonden of gebonden is.

Aldus wordt op overzichtelijke wijze extraterritoriale rechtsmacht gevestigd ten aanzien van (deels) door internationale instrumenten geïnspireerde misdrijven die in het buitenland zijn begaan. Volledigheidshalve zij nog opgemerkt dat bij goedkeuring of omzetting van een nieuw internationale instrument strekkend tot een verdere verruiming van de extraterritoriale rechtsmacht, telkens de op artikel 6 (nieuw) Sr gebaseerde algemene maatregel van bestuur zal worden aangepast. De Rvdr geeft in zijn advies over het wetsvoorstel terecht aan dat deze algemene maatregel van bestuur, geen wijziging kan aanbrengen in de rechtsmacht die uit de verdragsrechtelijke en wettelijke verplichtingen voortvloeit. De voorziening is daarvoor nadrukkelijk niet bedoeld. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen ter uitvoering van artikel 6, eerste lid, Sr slechts die specifieke regels van extraterritoriale rechtsmacht worden vastgelegd welke zijn terug te voeren op verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties op strafrechtelijk gebied.”¹⁹⁵

Bestanddelen

«een ieder»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 4 Sr.

«buiten Nederland»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 4 Sr.

«algemene maatregel van bestuur»

Hiermee wordt bedoeld op het Besluit internationale verplichtingen extraterritoriale rechtsmacht. In plaats van in titel I alle artikelen op te sommen waarvoor in geval van schending

¹⁹⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 572, nr. 3 (MvT), pag. 19-20.

rechtsmacht gevestigd is, wordt verwezen naar het besluit, waarin de artikelen wel opgenomen zijn.

Ter naleving van verschillende verdragen zijn de schendingen van verschillende strafartikelen nader geduid, afhankelijk van het doel ervan. Zo bevat paragraaf 2 van het besluit verplichtingen in het kader van de Verenigde Naties; paragraaf 3 de verplichtingen van de Raad van Europa en paragraaf 4 de verplichtingen van de Europese Unie.

«volkenrechtelijke organisatie»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 178a Sr.

Artikel 7 Sr	
1886	2017
De Nederlandsche strafwet is toepasselijk op den schipper en de opvarenden van een Nederlandsch vaartuig, die zich buiten het rijk in Europa, ook buiten boord, schuldig maken aan een der strafbare feiten omschreven in Titel XXIX van het Tweede Boek en Titel IX van het Derde Boek.	<p>1 De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de Nederlander die zich buiten Nederland schuldig maakt aan een feit dat door de Nederlandse strafwet als misdrijf wordt beschouwd en waarop door de wet van het land waar het begaan is, straf is gesteld.</p> <p>2 De Nederlandse strafwet is voorts toepasselijk op de Nederlander die zich buiten Nederland schuldig maakt:</p> <p>a. aan een van de misdrijven omschreven in de Titels I en II van het Tweede Boek en in de artikelen 192a tot en met 192c, 197a tot en met 197c, 206, 237, 272 en 273;</p> <p>b. aan een van de misdrijven omschreven in de artikelen 177, 178, 179, 180, 189, 200, 207a, 285a en 361, voor zover het feit gericht is tegen de rechtspleging van het Internationaal Strafhof;</p> <p>c. aan een van de misdrijven omschreven in de artikelen 240b en 242 tot en met 250;</p> <p>d. aan een van de misdrijven omschreven in de artikelen 300 tot en met 303, voor zover het feit oplevert genitale verminking van een persoon van het vrouwelijke geslacht die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;</p> <p>e. aan het misdrijf omschreven in artikel 284.</p> <p>3 Met een Nederlander wordt voor de toepassing van het eerste en het tweede lid, onder b tot en met e, gelijkgesteld de vreemdeling die na het plegen van het feit Nederlander wordt alsmede, voor de toepassing van het eerste en tweede lid, de vreemdeling die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft.</p>

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
26-09-1973	Stb. 1973, 228	11 866	Vervanging van «binnen het rijk in Europa» door: in Nederland. ¹⁹⁶
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-07-2014	Stb. 2014, 540	33 572	Wijziging artikel. ¹⁹⁷
	<p>1. De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de Nederlander die zich buiten Nederland schuldig maakt aan een feit dat door de Nederlandse strafwet als misdrijf wordt beschouwd en waarop door de wet van het land waar het begaan is, straf is gesteld.</p> <p>2. De Nederlandse strafwet is voorts toepasselijk op de Nederlander die zich buiten Nederland schuldig maakt:</p> <p>a. aan een van de misdrijven omschreven in de Titels I en II van het Tweede Boek en in de artikelen 192a tot en met 192c, 197a tot en met 197c, 206, 237, 272 en 273;</p> <p>b. aan een van de misdrijven omschreven in de artikelen 177, 177a, 178, 180, 189, 200, 285a en</p>		

¹⁹⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹⁹⁷ Eerste Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 33 572, A (GVvW), pag. 2.